

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

**NUTARIMAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PROGRAMOS**

2020 m. gruodžio d. Nr.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 straipsnio 7 punktu, 92 straipsnio 5 dalimi ir apsvaustę Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą, n u t a r i a:

1 straipsnis.

Pritarti Lietuvos Respublikos Ministrę Pirmininkę Ingridos ŠIMONYTĖS pateiktai Lietuvos Respublikos Vyriausybės programai (pridedama).

Seimo Pirmininkė

Viktorija Čmilytė-Nielsen

Teikia:

Seimo narė

Ingrida Šimonytė

PRITARTA

Lietuvos Respublikos Seimo

2020 m. nutarimu Nr.

AŠTUONIOLIKTOSIOS LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PROGRAMA

IŽANGA

Visuotinė pandemija, klimato kaita, globalizacija, gyventojų senėjimas ir technologinė raida Lietuvą ir pasaulį keičia greičiau nei bet kada anksčiau. Šie globalūs pokyčiai ne tik stiprina nesaugumą ir nerimą dėl ateities, bet ir kuria tarpusavio bendrumo jausmą, stiprėjantį žmonių pasitikėjimą vieni kitais ir savo valstybe, teikia geresnės ateities viltį.

Šiais metais minėjome Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo trisdešimtmetį. Mūsų visų išsvajota ir kurta valstybė sulaukė brandos. Atėjo metas, kai brandi turi būti ir mūsų politinė kultūra, priimami brandūs sprendimai. Metas įtvirtinti tai, ko Lietuvos visuomenė visą laiką tikėjosi – atvirumo, atsakomybės, vienodo visų vertinimo ir pagarbos. Tik kasdien vadovaudamiesi šiais principais sustiprinsime žmonių pasitikėjimą valstybe ir jos demokratine sistema, atliepsime visuomenės ir atskirų jos grupių poreikius.

Ši Vyriausybė darbą pradeda ne tik mūsų šaliai, bet ir visam pasauliui sudėtingu laikotarpiu. COVID-19 pandemija – pasaulyje išskirtinė sveikatos situacija, kurios sukeltos pačios skaudžiausios netektys šiandien – žmonių gyvybės. Bet kol kas dar nežinoma ir neištirta ilgalaikė pandemijos įtaka žmonių sveikatai. COVID-19 jau sudavė beprecedentį smūgį pasaulio ūkio raidai, tačiau atsinaujinanti pandemijos banga dar neleidžia prognozuoti galimų pasekmių viso pasaulio ir atskirų valstybių ekonomikoms.

Esamos aplinkybės diktuoja ne tik būtinybę greitai veikti. Vyraujantis neapibrėžtumas (kai nežinome, kaip ilgai, kokia imtimi virusas veiks ir kokia bus jo galutinė įtaka) sukuria prielaidas naujai pažvelgti į iki šiol nueitą mūsų šalies raidos kelią ir, remiantis žiniomis, prognozėmis, duomenimis, atversti naują pažangos lapą.

Išskyrėme svarbiausius mūsų šalies pažangos prioritetus, kurie padės pasiekti esminį lūžį, sustiprins mūsų šalį ir jos žmones, padarys mus atsparesnius įvairioms galimoms grėsmėms, nesvarbu, tai būtų sveikatos krizė, klimato kaita ar kitos neapibrėžtos įtakos.

Mes įsipareigojame pasiekti esminį ekonominį proveržį, pereidami prie aukštesnės, nei dabar esančios pridėtinės ekonominės vertės. Skatinsime augantį darbo našumą ir didėjančias tiesiogines užsienio investicijas, plėsimė skaitmenizaciją, įgyvendinsime valstybinę atvirų duomenų politiką. Sukursime draugišką aplinką, palankią steigti naujas darbo vietas ir vystyti verslo plėtrą. Aktyviai skatinsime mokslinių tyrimų ir inovacinių veiklų apimtį, kurių vienas pagrindinių tikslų bus rasti sprendimus pasaulinėms tendencijoms.

Mes laikysimės gamtą tausojančios politikos principų, priimsime sprendimus, formuojančius atsakingą vartojimą, įtrauksime visuomenę vystant gamtosauginę veiklą ir priimant su aplinkosauga susijusius sprendimus. Stiprinsime Lietuvos energetinę nepriklausomybę, plėtosime žiedinę ekonomiką.

Tik tarpusavio pasitikėjimu grįsta visuomenė žino, kad susidūrusi su sunkumais, sulauks pagalbos juos įveikdama, o žmonių siekio jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais neribos fizinės ar kitokios aplinkybės. Tik tokia visuomenė gali būti stipri.

Pandemija parodė, kad nė vienas nesame apsaugoti nuo sudėtingų aplinkybių ir kiek daug kiekvienas iš mūsų galime nuveikti kitų labui. Todėl įsipareigojame kurti sąlygas, kurios padės žmonėms sėkmingai realizuoti savo gebėjimus ir patirtis, sukurti aplinką, kur visi jausis vertinami ir svarbūs. Nė vienam žmogui neturi grėsti atskirtis, nė vienas vyresnio amžiaus gyventojas neturi bijoti pasenti. Žmonėms su negalia sieksime suteikti galimybę gyventi savarankiškai, gauti išsilavinimą ir sukurti palankias darbo sąlygas. Mes žinome, kad visuomenė stipri tiek, kiek stiprūs silpniausi tos visuomenės nariai.

Ilgalaikė mūsų valstybės pažanga priklauso nuo švietimo sistemos ir jos gebėjimo prisitaikyti prie kintančios aplinkos poreikių. Mes įsipareigojame, kad kartu su visomis politinėmis jėgomis, mokytojais, tėvais, mokiniais, visuomene parengsime ir imsime įgyvendinti nacionalinį švietimo susitarimą, kurio pagrindinis tikslas – kiekvienam Lietuvos vaikui užtikrinti vienodas galimybes siekti geriausio išsilavinimo, nepaisant jo gyvenamosios vietos ar socialinės padėties.

Pandemija tik dar labiau išryškino mūsų dabartinės sveikatos sistemos trūkumus ir kartu parodė, kuria kryptimi turėtume ją plėtoti, jei norime užtikrinti sveikatos paslaugų kokybę ir prieinamumą visiems gyventojams. Mes įsipareigojame kurti gyventojams patogią, prieinamą ir kokybišką, visoje šalyje paslaugas teikiančią, krizėms atsparią sveikatos priežiūros sistemą, nediskriminuodami ir privačių sveikatos priežiūros įstaigų. Didelį dėmesį skirsime psichologinei žmonių sveikatai, prioritetą teiksime prevencinėms priemonėms ir programoms, kad būtų išvengta ilgalaikių neigiamų

sveikatos padarinių. Mūsų tikslas – ilgėjanti visaverčio gyvenimo trukmė, kad žmonės kuo ilgiau galėtų džiaugtis sveiku, kokybišku ir pilnaverčiu gyvenimu.

Mums svarbu, kad skirtingose Lietuvos vietovėse gyvenantys žmonės turėtų vienodas galimybes dalyvauti ar įsitraukti į kultūrinį gyvenimą, kad jiems pasiekiami būtų geriausi kultūros žmonių sukurti kūriniai. Mes įsipareigojame mažinti kultūrinę atskirtį tarp miestų ir regionų. Stiprinsime tarptautinį ir nacionalinį kultūros konkurencingumą ir kūrybos industrijų plėtrą, taip pat skatinsime kurti bendruomeninę kultūrą, išskirtinį dėmesį kreipsime regionų kultūrinei edukacijai, vystysime tarpkultūrinį dialogą, įvairovę, tautinių bendrijų ir jaunimo įtrauktį į kultūros procesus. Skatinsime visuomenę kurti ir vartoti kokybišką kultūrinį turinį, rūpintis mūsų šalies kultūriniu palikimu ir tautiniu paveldu, puoselėti pilietiškumą.

Mes įsipareigojame vykdyti tvarią ir atsakingą finansų politiką. Iš pradžių sutarsime dėl viešojo sektoriaus įsipareigojimų masto viešųjų paslaugų, infrastruktūros, gynybos, žaliojo kurso ir ekonomikos transformacijos srityse. Įsipareigojimai dėl viešųjų paslaugų ir viešosios pajamos negali judėti priešingomis kryptimis, tad tik užtvirtinę siekiamą modelį ir diskutuodami dėl jo finansavimo, tarsimės ir dėl galimų esminių mokestinių pakeitimų.

Pagrindinis regionų politikos siekis – kad žmonės turėtų galimybę susikurti savo gyvenimo kelią nepriklausomai nuo gyvenamos vietos. Šį siekį padės įgyvendinti gerai veikianti infrastruktūra, efektyvus mobilumas, darbo vietos, švietimo, mokymo ir verslumo galimybės, taip pat prieiga prie gerovės paslaugų regionuose. Savivaldai suteiksime daugiau galių, perleisime daugiau šiuo metu centralizuotai atliekamų funkcijų. Skirsime daugiau dėmesio siekdami į regionus pritraukti papildomų investicijų.

Kompetentingi, atsakingi ir profesionalūs viešojo sektoriaus darbuotojai kuria didelę vertę visai visuomenei ir yra ypač svarbūs įgyvendinant visus užsibrėžtus valstybės tikslus. Mes įsipareigojame sukurti kokybišką ir efektyvią viešojo administravimo sistemą, kuri suteiks galimybių į viešąjį sektorių pritraukti, jame išlaikyti ir motyvuoti aukščiausios kompetencijos specialistus, gerinti visuomenei teikiamų paslaugų kokybę. Mažinamos besidubliuojančios funkcijos, strateginis požiūris į paslaugas orientuotą viešojo sektoriaus skaitmeninimą ir naikinami biurokratiniai suvaržymai, tikime, padidins ir visuomenės pasitikėjimą viešuoju sektoriumi.

Bendri Vyriausybės veikimo principai

Vyriausybės veiklos ir uždaviniai gali būti įgyvendinami įvairiai. Mes manome, kad būdas *kaip ir kokiais principais* remiantis Vyriausybė įgyvendina savo programą, yra ne mažiau svarbūs nei patys uždaviniai ir įsipareigojimai. Mūsų Vyriausybė įsipareigoja vadovautis šiais principais:

Atviri duomenys

Lietuva yra įsipareigojusi publikuoti valstybės institucijų kaupiamus ir renkamus duomenis antriniam panaudojimui. Tačiau nepaisant investicijų į technines platformas ir paskirai publikuotų duomenų rinkinių, iki šiol šis įsipareigojimas nebuvo tinkamai realizuotas.

Mes įsipareigojame, kad *atviri duomenys* taps esmine Vyriausybės priimamų sprendimų ir komunikacijos dalimi. Sieksime, kad jais remiantis būtų grindžiamas sprendimų būtinumas, siūlomas sprendimo mechanizmas ir matuojamas rezultatas.

Kur įmanoma, Vyriausybė priims sprendimus ir juos aiškins remdamasi atvirais duomenimis. Užtikrinsime, kad atviri duomenys gyventojams ir įmonėms būtų teikiami tvarkingi ir savalaikiai. Tai leistų gyventojams, įmonėms bei mokslininkams greitai ir efektyviai reaguoti į iššūkius šalyje ir aktyviai dalyvauti priimant sprendimus.

Šiuo įsipareigojimu tikimės sutelkti įvairias visuomenės grupes dialogui, nes net jei mūsų požiūriai skiriasi į vieną ar kitą reiškinį, duomenys (kitaip sakant, – faktinė informacija) gali būti svarbus išėities taškas dialogui ir sutarimui. Tad tikime, kad platesnis duomenų pateikimas ir panaudojimas taps prasmingo dialogo tarp Vyriausybės ir visuomenės pradžia ir varikliu.

Atskaitomybė

Dažnai visuomenė nepalankiai vertina valstybinių institucijų veiklą, nesigilina į jų veiklos uždavinius ir abejoja dėl rezultatų. Valstybės institucijų rengiamos ataskaitos pernelyg orientuotos į aprašomus procesus, jose mažai dėmesio skiriama įvykusiems pokyčiams ir rezultatams aptarti. Ataskaitos rengiamos sudėtinga kalba, sunkiai suvokiamos visuomenei, duomenys pateikiami neaiškiai. Viena to priežasčių yra neapibrėžta institucijų atskaitomybė prieš visuomenę ir jos principai. Sukurtas aiškus atskaitomybės visuomenei ir komunikacijos standartas padės institucijoms periodiškai teikti tokias veiklos ataskaitas, kurios bus tarpusavyje palyginamos, suprantamos ir, tikime, didins visuomenės pasitikėjimą institucijomis ir jų darbu.

Taps aiškesnė ir prieinamesnė Vyriausybės atskaitomybės visuomenei forma, o visuomenės ir jos grupių įsitraukimas priimant sprendimus, atvira komunikacija ir bendradarbiavimas didins Vyriausybės atskaitomybę prieš žmones.

Diskusija ir žiniomis grįsti sprendimai

Šiuolaikiniame nuolat besikeičiančiame pasaulyje Vyriausybei neįmanoma žinoti atsakymų į visus klausimus ir tiksliai numatyti, kaip veiks vieni ar kiti sprendimai. Mes įsipareigojame kurti žiniomis grįstą politiką ir sistemingai vertinti teisės aktus. Aktyviau bendradarbiausime su mokslo bendruomene.

Suprantama, daugelyje sričių teisėkūra yra nuolatinis procesas ir į jį nepaprasta įtraukti suinteresuotų grupių atstovų, nes būna, kai niekas neatstovauja tokių plačių interesų rato.

Todėl planuojame pamažu formuoti nepertrūkstamą nuolatinės teisėkūros / diskusijos procesą. Jo ašis būtų periodiškai atnaujinamas dokumentas, kuris atspindėtų atskirų ministerijų požiūrį į esamą situaciją reguliuojamoje srityje, duomenimis grįstus vertinimus, matomas problemas ir jų sprendimų būdus, planuojamus teisėkūros veiksmus. Toks atviras dokumentas visuomenei ir jos grupėms leistų suprasti, kaip mąsto atsakingi pareigūnai, kokių veiksmų galima tikėtis, kaip matoma esama padėtis. Toks dokumentas suinteresuotoms grupėms suteiktų galimybę konstruktyviai dalyvauti diskusijose – teikti pasiūlymus, ginčytis dėl problemų, jų įvardijimo ar įtraukimo, diskutuoti apie priemones ir jų pasekmes.

Bendradarbiavimas

Šiandienos problemos yra sudėtingos, tad jas sprendžiant dažniausiai reikia bendradarbiauti kelioms institucijoms, o dažnu atveju pasitelkti ir išorės organizacijas. Rengiant pasiūlymus ir priimant sprendimus dažnai stokojama bendradarbiavimo tarp sektorių. Įsipareigojame sukurti būdus, kaip į šiuos procesus įtraukti kuo daugiau suinteresuotų pusių tiek Vyriausybės viduje, tiek išorėje.

Vyriausybė dirbs kaip viena organizacija, o ne atskiros institucijos. Vertinant objektyviai, vargu ar rasime nors vieną Vyriausybės įsipareigojimą ar programinį siekį, kurį nuo pradžios iki pabaigos galėtų įgyvendinti viena ministerija, nes daugybė sprendimų apima kelis sektorius, savyje talpina technologijų pritaikymo ar atnaujinimo poreikį, reikalauja atsakingo teisinio įvertinimo, duomenimis grįstų analizių, suinteresuotų grupių ar gyventojų įtraukimo. Ypač svarbus abipusiu bendradarbiavimu grįstas bendras Vyriausybės ir parlamento darbas.

Bendradarbiavimas, įsitraukimas ir atsakomybė už visos Vyriausybės darbą – vertybės, kurias deklaruojame ir puoselėjame.

Interesų suderinimas

Valstybė yra visų žmonių. Vyriausybė įgyvendina valstybei keliamus tikslus. Ji turi suderinti visuomenės grupių interesus, neiškeldama vieno intereso aukščiau kitų. Norime, kad mūsų šalyje visi jaustųsi lygiaverčiai, vertinami, turintys vienodas galimybes. Skirtingų grupių visuomenės nariai turi skirtingus rūpesčius ir poreikius: vyresnio amžiaus žmonės nerimauja dėl paslaugų prieinamumo ir kokybės. Jaunimui rūpi jų galimybės mokytis ir įsidarbinti. Mums svarbu, kas būtų atliepti visų visuomenės grupių interesai ir niekas nesijaustų užmirštas. Žmogaus teisės ir orumas – vertybės, kuriomis vadovausimės įsiklausydami į kiekvieno piliečio lūkesčius ir priimdami sprendimus. Mūsų siekis, kad visuomenės nariai šios Vyriausybės priimamus sprendimus įvertintų kaip teisingus visų visuomenės narių atžvilgiu.

Reputacijos stiprinimas

Iki šiol Lietuva formavo šalies įvaizdį pasitelkdama trumpalaikį efektą kuriančias priemones, dažnai generuojamas už uždarytų durų ir visuomenei pristatomas kaip galutinį rezultatą. Todėl nenuostabu, kad įvaizdžių kūrėjams buvo sudėtinga įtikinti visuomenę tokio šalies įvaizdžio teisingumu ar pasiekti reikšmingesnių šalies žinomumo rezultatų. Mūsų siekiamybė – ne trumpalaikis įvaizdis, o ilgalaikė gera šalies reputacija.

Mes įsipareigojame imtis ilgalaikių politikos priemonių, stiprinančių ir gerinančių šalies reputaciją. Šios priemonės turi remtis realiais pasiekimais ir derėti su įvairių sričių politikos ilgalaikiais tikslais. Suprantame, kad kiekvienas žmogus kuria mūsų šalies reputaciją, tad į planavimo procesą įtrauksime įvairias visuomenės grupes. Reputaciją formuoja ir mūsų šalies mokslo, ekonomikos, kultūros sritys, sporto pasiekimai. Drauge nuspręsimė, kas mums svarbiausia, kokiais patys save matome ir norime matyti, kaip norime būti matomi pasaulyje.

Atvira Vyriausybės komunikacija

Mūsų Vyriausybės komunikacijos siekis – suteikti visuomenei savalaikę, nešališką, suprantamą ir patikimą informaciją apie Vyriausybę ir jos veiklą. Informacijos sklaida turi būti efektyvi ir nuosekli.

Patikimumas

Pasitikėjimą kursime ir palaikysime atverdami duomenis, visuomenei teikdami patikimą ir aiškiai suprantamą informaciją, tardamiesi ir bendradarbiaudami. Esame įsitikinę, kad visuomenei ir kitoms

suinteresuotoms šalims svarbu ne tik žinoti, kad yra priimtas sprendimas, bet ir suprasti jo esmę, priėmimo priežastis.

Aiškumas ir skaidrumas

Vyriausybė atvirai ir skaidriai informuos apie savo veiklas ir priimamus sprendimus. Valdžios institucijos informaciją teiks taip, kad ją būtų lengva rasti ir naudoti. Vyriausybė pateiks glaustą ir tikslią informaciją, kalbėdama aiškiai, konkrečiai ir visiems suprantamai. Sieksime, kad pasitelkus pateiktą informaciją, būtų susidarytas aiškus vaizdas apie Vyriausybės darbą ir jos įgyvendinamus tikslus.

Atvirumas

Vyriausybei tenka priimti sudėtingus sprendimus, tad atviro, įtraukaus proceso metu ieškosime būdų, kaip visuomenei geriausiai pateikti ir paaiškinti tokius klausimus. Tikime, kad atviras ir tiesus dialogas, teisingai pateikta informacija padės visuomenei geriau suprasti priimamų sprendimų priežastis.

Vyriausybės prioritetai formuojami kaip misijos, kurių dauguma savyje jungia keleto ministerijų atsakomybės sritis. Problemos, kurias siekiame spręsti, ir tikslai, kurių norime pasiekti, reikalauja koordinuotų skirtingų institucijų ir visos Vyriausybės *in corpore* pastangų. Nors XVIII-oji Vyriausybė gali dirbti daugiausia iki 2024-ųjų pabaigos, programa brėžia ir sėkmės rodiklius, kurių būtų galima tikėtis po dešimtmečio, o žaliojo kurso misijos atveju – net 2050-aisiais, sėkmingai pradėjus įgyvendinti programoje nurodomus darbus.

I SKYRIUS

MISIJA

VIENODOS STARTO POZICIJOS VISIEMS LIETUVOS ŽMONĖMS

1. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Ekonominė, demografinė ir technologinė kaita, Lietuvos siekis tapti aukštą vertę kuriančia, kūrybiška inovacijų šalimi, besiremiančia žinojimu, reikalauja investuoti į kiekvieno kokybišką išsilavinimą. Pagrindinis mūsų valstybės konkurencinis pranašumas yra žinojimas, kurį į verslą ir viešąjį sektorių atneša puikiai išsilavinę, kūrybiški ir besikeičiančio pasaulio iššūkius kaip naujas galimybes vertinantys žmonės.

Blogėjanti švietimo padėtis Lietuvoje kelia ne tik ilgalaikių iššūkių, bet jau šiandien kuria sunkiai išsprendžiamas socialines ir ekonomines problemas. Geografiniai ir socialiniai barjerai smarkiai lemia mūsų vaikų galimybes gauti geriausią išsilavinimą ir realizuoti savo potencialą. Lietuvos moksleivių pasiekimai yra vieni žemiausių tarp EBPO šalių. Bendrojo ugdymo rezultatų skirtumai tarp didžiųjų miestų ir rajonų mokyklų lemia, kad kaimuose gyvenantiems vaikams daug sunkiau siekti perspektyvą suteikiančio išsilavinimo. Miestuose ikimokyklinį ugdymą gauna dauguma vaikų, tuo tarpu kaimiškose savivaldybėse atskirais atvejais ikimokyklinio ugdymo aprėptis siekia vos 14 proc. 2018 m. PISA tyrimai rodo, kad beveik visose šalyse (tarp jų ir Lietuva) penkiolikmečiai, lankę ikimokyklinio ugdymo įstaigas ilgiau nei metus, pasiekia aukštesnių rezultatų nei jų bendraamžiai, nelankę darželių.

Todėl mūsų Vyriausybės misija švietimo srityje – sukurti tokias ugdymo sąlygas, kad kokybiškas išsilavinimas kiekvienam taptų realiu, o ne „popieriniu“ mūsų valstybės tikslu. Sieksime, kad kiekvienas vaikas, nepaisant gyvenamosios vietos, socialinės padėties ar specialiųjų poreikių, turėtų vienodas galimybes įgyti perspektyvą suteikiantį išsilavinimą. Šiam tikslui įgyvendinti būtinas ilgalaikis nacionalinis sutarimas dėl švietimo sistemos pokyčių. Tarsimės su švietimo bendruomene ir politinių partijų atstovais, kuria linkme reikėtų tobulinti švietimo sistemą, kad ji atlieptų šiuolaikinius iššūkius, atitiktų kiekvieno besimokančiojo poreikius ir individualius gebėjimus, užtikrintų visiems Lietuvos žmonėms vienodas galimybes siekti geriausio išsilavinimo. Sutarti ilgalaikiai švietimo tikslai neturėtų kisti dėl Vyriausybių kaitos ar pavienių politinių iniciatyvų. Mes privalome užtikrinti pokyčių nuoseklumą ir tęstinumą.

Mes siekiame, kad:

- Ankstyvasis ugdymas būtų kokybiškas ir visiems prieinamas;
- Visi vaikai, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos ir šeimos socialinės bei ekonominės padėties, turėtų vienodas starto pozicijas ir kokybiško ugdymo galimybes;
- Mokslas ir studijos būtų pasaulinio lygmens;
- Švietimo sistema suteiktų šiuolaikinei ekonomikai ir visuomenės raidai reikalingus įgūdžius;
- Sporto sistema didintų fizinį aktyvumą, įtrauktų ir aukštą meistriškumą.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024 :

- Visi socialinės rizikos šeimose gyvenantys vaikai nuo trejų metų lankys ikimokyklinio ugdymo įstaigas.

- MTEP finansavimui bus skiriama 1,5 proc. BVP, iš jų valstybės asignavimai – 0,75 proc. BVP (MTEP šiandien – 0,88 proc., iš jų 0,55 proc. – aukštojo mokslo ir valdžios sektorius).
- Bent 35 proc. bendrojo lavinimo absolventų turės profesinį išsilavinimą (šiuo metu – 24 proc.).
- Bent 80 proc. darbuotojų dirbs kvalifikacijos lygį ir sritį atitinkantį darbą (šiuo metu – 65,1 proc. atitinka kvalifikacijos lygį ir tokia pat dalis – sritį).

2030:

- Visiems vaikams nuo dvejų metų bus sudaryta galimybė lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas.
- Mokinių dalis, kuri pasiekia bent 2 lygį (iš 6) pagal PISA, išaugs iki 95 proc. (šiuo metu – 86,1 proc.); mokinių dalis, kuri pasiekia 5–6 lygį pagal PISA, išaugs iki 20 proc. (šiuo metu – 11,1 proc.).
- Bent vienas Lietuvos universitetas QS 300. (šiuo metu– 423 pozicija).
- Bent 50 proc. žmonių gebės spręsti problemas technologijų pagalba (gebėjimai sieks bent 1 lygį) (PIAAC duomenimis šiuo metu – 25,5 proc.).

2. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

2.1. PROJEKTAS: VISIEMS PRIEINAMAS, KOKYBIŠKAS ANKSTYVASIS UGDYMAS

Šiuo projektu sieksime sudaryti sąlygas visiems vaikams tinkamai pasirengti mokyklai. Išskirtinį dėmesį skirsime socialinės rizikos šeimose gyvenantiems vaikams, kurie dėl nepalankios socialinės aplinkos ar trūkstamų pavėžėjimo paslaugų neturi galimybių lankyti darželį. Daugiau dėmesio skirsime ankstyvajai problemų diagnostikai ir ugdymo sprendimų paieškai, ne tik priežiūrai. Kartu su savivaldybėmis užtikrinsime šiuolaikinę, įtraukią ankstyvojo ugdymo infrastruktūrą.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.1.1. Visiems vaikams bus sudarytos sąlygos lankyti darželius. Bendradarbiaujant su savivaldybėmis sieksime, kad visi vaikai turėtų galimybę lankyti darželius ir savivaldybės organizuotų vaikų atvykimą į ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Panaikinsime finansines paskatas nevesti vaiko į darželį, vaiko pinigus susiesime su darželio lankomumu socialinės rizikos šeimoms. Skatinsime mobilių darželių, šeimos darželių kūrimąsi, infrastruktūros pritaikymą ugdymui kaimo bendruomenių patalpose, miesto daugiabučiuose ar biurų pastatuose, palaikysime kitas iniciatyvas kurti naujus darželius netradicinėse erdvėse.

2.1.2. **Pasirengsime pereiti prie ankstesnio, tačiau lankstaus ugdymo.** Sudarysime galimybę ugdyti vaiką pagal priešmokyklinio ugdymo programas dvejus metus. Pritaikysime aplinką, turinį ir šiuolaikines ugdymo formas jaunesnio amžiaus vaikams, per žaidimą stiprinant socialines ir kultūrinės kompetencijas, darbo grupėse įgūdžius. Turinio požiūriu susiesime ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas.

2.1.3. **Daugiau dėmesio ugdymui, ne tik vaiko priežiūrai.** Ikimokyklinis ugdymas bus orientuotas į ankstyvą problemų ir talentų diagnostiką, ugdymo sprendimų paiešką, ne tik vaiko priežiūrą. Sustiprinsime ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojų rengimo ir tobulinimo programas. Dirbsime su aukštosiomis mokyklomis, kad būtų sudarytos sąlygos jiems patobulinti kvalifikaciją ir įgyti aukštąjį išsilavinimą. Sutarsime, kad ikimokyklinio ugdymo auklėtojams būtinas aukštasis pedagoginis išsilavinimas. Numatysime protingą pereinamąjį laikotarpį šiam tikslui pasiekti.

2.1.4. **Ikimokyklinio ugdymo įstaigų stebėsenos ir stiprinimo sistema.** Įdiegsime ikimokyklinio ugdymo įstaigų veiklos stebėsenos ir vertinimo sistemą, kad, atsižvelgus į konkrečius rezultatus, būtų galima nustatyti problemas, laiku suteikti reikalingą pagalbą ir užtikrinti ikimokyklinio ugdymo kokybę.

2.1.5. **Vaikų, turinčių specialiausių poreikių, įtraukimas.** Nuo pat ankstyvojo ugdymo etapo sieksime padėti vaikams, kuriems reikalingas stipriai individualizuotas ugdymo planas, gauti kuo tinkamesnę ugdymą. Taip užtikrinsime paprastesnę šių vaikų integraciją į bendrojo ugdymo procesą mokyklose ir visuomenėje. Suteiksime pagalbą ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigoms dirbant su vaikais, turinčiais specialiausių poreikių, skatindami optimalaus dydžio grupių komplektavimą, darbuotojų pasirengimą dirbti su šiais vaikais, reikiamo pedagoginio ir nepedagoginio personalo pasitelkimą. Sieksime atliepti ir talentingų vaikų poreikius, kuriems dažnu atveju reikia papildomo specialistų dėmesio.

2.2. PROJEKTAS: VISIEMS PRIEINAMA GERA MOKYKLA IR ŠIUOLAIKINIS UGDYMO TURINYS

Šiuo projektu siekiame mažinti ugdymo rezultatų skirtumus tarp mokyklų, ypač tarp miestų ir rajonų. Atnaujindami bendrojo ugdymo programas, ugdysime savarankiškas, kūrybingas, pilietiškas ir kritiškai mąstančias asmenybes. Sieksime, kad ir specialiausių poreikių turintys vaikai galėtų lankyti bendrojo ugdymo mokyklas, kad būtų pastebėtas kiekvienas vaikas ir kiek įmanoma atliepti individualūs mokymosi poreikiai. Sutarsime dėl veiklos ir ugdymo kokybės standartų, pasiūlysime

realią pagalbą mokykloms, kurių rezultatai netenkina. Kartu su savivaldybėmis peržiūrėsime mokyklų tinklą ir kursime naujos kartos mokyklas – ugdymo pokyčių generatorius.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.2.1. Sutarimas dėl šiuolaikinio veiklos ir ugdymo kokybės standarto visose Lietuvos mokyklose. Standartas numatys ne tik veiklos ir ugdymo kokybės reikalavimus, neformalaus ugdymo prieinamumą, bet ir nubrėš pagrindinius mokyklų tinklo stiprinimo parametrus (mokytojo / mokinio santykis, jungtinių klasių panaikinimas, klasių komplektų skaičius, administracinio ir ūkinio personalo normavimas ir kt.). Peržiūrėsime bendrojo ugdymo finansavimo modelį, orientuodami jį į efektyvų lėšų panaudojimą, švietimo kokybės visose ugdymo įstaigose užtikrinimą, ugdymo įstaigų savarankiškumo palaikymą. Supaprastinsime ir atnaujinsime mokyklų vertinimo ir įsivertinimo sistemą. Plėšime mobilias konsultantų komandas ir teiksime realią pagalbą mokykloms, kurioms sunkiau sekasi. Pradėsime nuo prasčiausiai įvertintų mokyklų ir jų sėkmingą pokytį paversime nuolatine programa, skirta spręsti silpniausių mokyklų ugdymo ir veiklos kokybės problemas. Siekdami ugdymo įvairovės ir skirtingų visuomenės grupių poreikių atliepimo, visas ugdymo institucijas, nepriklausomai nuo jų veiklos ir nuosavybės formų, traktuosime lygiai viena kitos atžvilgiu.

2.2.2. Naujos kartos mokyklos – „Tūkstantmečio“ gimnazijos. Šios gimnazijos bus skirtos mažinti ugdymo rezultatų atskirtį tarp miesto ir rajono mokyklų, siekiant, kad vaikai turėtų visas galimybes gauti kokybišką, šiuolaikinį išsilavinimą. Šiose mokyklose bus kviečiami dirbti aukščiausius ugdymo rezultatus demonstruojantys mokytojai ir gambiausi pedagoginių studijų absolventai, rasis visa reikalinga šiuolaikinė švietimo infrastruktūra (STEAM laboratorijos, neformalaus ugdymo sistema, universalus dizainas). Tuose rajonuose, kur jau veikia panašaus tipo gimnazijos, jas stiprinsime ir gerinsime infrastruktūrą, kur tokių galimybių nėra, steigšime naujas. Šioms gimnazijoms kelsime tikslą tapti pedagoginių ugdymo pokyčių rajonuose generatoriais ir katalizatoriais. Šių mokyklų infrastruktūra, neformaliomis veiklomis ir kitomis paslaugomis galės pasinaudoti visi rajono mokiniai, o mentorystės centru – aplinkinių mokyklų pedagogai ir mokytojais ketinantys būti studentai. Suformuosime konkursinę „Tūkstantmečio“ gimnazijų programą, kurią sudarys lėšos infrastruktūrai (atnaujinti arba naujai statyti), neformaliojo ugdymo plėtrai, tobulėjimo krepšelis mokytojams, konsultacijos gimnazijos vadovui.

2.2.3. Bendrojo ugdymo turinys, atliepiantis XXI a. iššūkius. Pirma, deramas dėmesys turi būti skiriamas dalyko žinojimui ir giliam jo supratimui, supažindinti su skirtingų dalykų mąstymo specifika ir gebėjimams savarankiškai samprotauti. Antra, realių gyvenimo problemų sprendimui

būtina siekti realios ugdymo turinio integracijos. Tai sudaro galimybes mokiniams visapusiškai plėtoti bendrąsias kompetencijas. Atnaujintą ugdymo turinį diegsime tikslingai ir sistemingai, parengsime aiškų veiksmų planą. Siekiant, kad mokykla ir šeima veiktų išvien, dėsime pastangas, kad tiek ugdymo turinio, tiek metodų pokyčiai taptų suprantami ir priimtini tėvams, augtų visuomenės konsensusas dėl švietimo raidos vektoriaus. Lygiagrečiai atnaujintam ugdymo turiniui, bus atnaujinama ir pasiekimų vertinimo sistema, kuris leis įvertinti realią asmens brandą ir dar ankstyvoje stadijoje identifikuoti mokymosi spragas. Ugdymo programų pagrindas – kalbinis, skaitinis, gamtamokslis, IT, finansinis, kultūrinis ir pilietinis raštingumas. Taip pat užtikrinsime, kad ugdymo programose būtų skirtas pakankamas dėmesys pilietiniam ugdymui, kultūros edukacijai, kūrybiškumo skatinimui, socialinėms–emocinėms kompetencijoms ir sveikatingumui, apimant psichikos sveikatą ir lytinį švietimą. Plėsimė neformalaus ugdymo krepšelio aprėptį, kad 80 proc. vaikų lankytų bent vieną neformalaus ugdymo veiklą.

2.2.4. Įtraukusis ugdymas kiekvienoje mokykloje. Parengsime planą Lietuvos mokyklose nuosekliai diegti įtraukjį ugdymą. Klasėse bus pastebėtas kiekvienas vaikas ir kiek įmanoma atliepti individualūs mokymosi poreikiai. Remsime iš užsienio grįžusių mokinių, specialiųjų poreikių mokinių, taip pat talentingų vaikų rengimą ir jų potencialo stiprinimą. Mažinsime mokinių skaičių klasėse ir/arba didinsime specialiųjų pedagogų-pađėjėjų skaičių pirmiausia tose klasėse, kuriose mokosi mokiniai su specialiaisiais poreikiais. Bus numatytas atskiras švietimo pagalbos specialistų, specialiųjų pedagogų, mokytojų pađėjėjų, psichologų ir kt. finansavimas. Viena prioritetinių veiklų šioje srityje bus sudaryti tinkamas sąlygas pedagogams vykdyti įtraukjį ugdymą ir kelti šių specialistų kompetencijas.

2.2.5. Stiprūs skaitymo ir matematiniai gebėjimai. Atsižvelgdami į gausius mokslinių tyrimų duomenis apie skaitymo svarbą moksleivių pasiekimams ir skaitymo naudą asmenybei ilguoju laikotarpiu, inicijuosime daugiametę skaitymo skatinimo programą, apimančią ankstyvojo ugdymo ir bendrojo ugdymo grandis ir sudarysiančią prielaidas gerinti skaitymo gebėjimų rezultatus, matuojamus tarptautiniais tyrimais. Analogiškai, siekiant pagerinti matematinio raštingumo rezultatus, tokį patį veikimo modelį taikysime ir matematikoje.

2.2.6. Lituanistinės švietimo mokyklos. Skatinsime naujų neformaliojo ugdymo lituanistinių švietimo mokyklų steigimą ir stiprinimą įvairiose pasaulio šalyse, ypač tose, kur gyvena didelės lietuvių bendruomenės. Parengsime mokymo programas, pagrįstas kalbos mokėjimo lygiais ir pritaikytas skirtingo amžiaus ir skirtingų kalbinių gebėjimų mokiniams. Taip pat parengsime kalbos pasiekimų lygių vertinimo ir įsivertinimo sistemą lituanistinėse mokyklose besimokantiems mokiniams, kuri bus susieta su Lietuvoje taikoma sistema.

2.2.7. Švietimo institucijų veikla. Išgryninsime ir stiprinsime švietimo politiką formuojančių ir įgyvendinančių institucijų veiklą. Aiškiai apibrėšime visų švietimo politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose dalyvaujančių valstybės institucijų funkcijas ir atsakomybes. Susitelksime ir vystysime nacionalinę švietimo agentūrą (NŠA) kaip kompetencijų centrą, kuriantį ir diegiantį įrodymais pagrįstus inovatyvius švietimo politikos sprendimus, nukreiptus į ugdymo(-si) sėkmę ir švietimo kokybės užtikrinimą. Sieksime, kad NŠA taptų ekspertine institucija, atliekančia nacionalinius ir tarptautinius švietimo tyrimus ir analizes, telkiančia geriausius analitikus ir tyrėjus, vykdančia aukšto lygio švietimo sistemos stebėseną (duomenų kaupimą, analizę, prognozavimą, poveikio vertinimą), kurios pagrindu būtų kuriami ir diegiami inovatyvūs švietimo sprendimai bendrojo ugdymo ir aukštojo mokslo srityse. Siekiant įgyvendinti šiuos tikslus, svarstysime keisti NŠA veiklos formą, kuri leistų laisviau organizuoti institucijos veiklą.

2.2.8. Kokybiškas ugdymas tautinių mažumų mokyklose. Užtikrinsime, kad tautinių mažumų mokyklos taptų vieta, ugdančia ne tik labai geras lenkų, rusų, ukrainiečių ar baltarusių, tačiau ir labai geras lietuvių kalbos žinias. Ieškosime galimybių prisidėti prie vadovėlių lietuvių, lenkų, rusų ir baltarusių kalba atnaujinimo pagal naujausias ugdymo programas ir tendencijas. Įgyvendinsime konceptualų požiūrį į dvikalbį ar daugiakalbį ugdymą, padedantį tautinių mažumų vaikams integruotis aplinkoje, kurioje vartojama lietuvių kalba, ir atvirkščiai. Užtikrinsime, kad moksleiviams būtų sudaryta galimybė objektyviai susipažinti su krašto istorija, tautinių mažumų indėliu į Lietuvos kultūrą, istoriją ir kitas viešojo gyvenimo sritis. Plėšime skaitmeninio ugdymo turinio užsienio kalbomis prieinamumą tautinių mažumų mokyklose. Įvertinsime galimybes įdarbinti mokytojus iš Lenkijos, Ukrainos, Baltarusijos dirbti tautinių mažumų mokyklose Lietuvoje. Tautinių mažumų bendruomenes įtrauksime į diskusiją dėl ugdymo kokybės standarto.

2.3. PROJEKTAS: PATRAUKLI MOKYTOJO DARBO VIETA IR PEDAGOGŲ RENGIMO „EKSELUMO“ CENTRAI

Dirbsime išvien su savivaldybėmis ir mokyklomis, kad būtų sudarytos sąlygos mūsų mokytojams įgyvendinti savo tiesioginę misiją – ugdyti kūrybiškus, atsakingus, kritiškai mąstančius Lietuvos vaikus. Mums svarbu, kad mokytojo profesija taptų perspektyvi ir jauni žmonės matytų prasmę rinktis mokytojo kelią. Mokyklų bendruomenėms suteiksime daugiau savarankiškumo ir laisvės veikti. Išskirtinį dėmesį skirsime mokyklų vadovų parengimui ir kvalifikacijai. Stiprinsime pedagogų rengimo centrus ir sieksime, kad mokytojų rengimo kokybė atitiktų tarptautinius standartus. Keisime požiūrį į mokytojo profesijos patrauklumą viešojoje erdvėje.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.3.1. Patraukli mokytojo darbo vieta. Pedagogo ateities paketas 2024. Keisime bendravimo su mokytojais ir mokyklomis kultūrą. Ji turi tapti grįsta pasitikėjimu ir sutarimu dėl tikslų, laisve kurti. Tam reikalingas adekvatus atlygis, parama mokytojui ugdymo procese, didesnės karjeros,

tobulėjimo ir individualių sprendimų galimybės. Mažinsime mokytojams šiandien užkraunamą smulkmenišką administracinę našą.

- Užtikrinsime stabiliai augantį atlygį, kuris 2024 m. bus 130 proc. vidutinio darbo užmokesčio. Peržiūrėsime mokytojų krūvio sandaros ir etatų formavimo principus. Svarbiausias kriterijus, lemiantis finansinį atlygį, bus tiesioginis darbas su vaikais.
- Užtikrinsime būtiną paramą mokytojams ugdymo procese (pedagogai padėjėjai, specialieji pedagogai), kuri būtina ugdymo proceso sėkmei.
- Sukursime galimybes mokytojams tobulėti, sudarydami lanksčias sąlygas ir kiekvienam mokytojui skirdami tobulėjimo krepšelį kvalifikacijai kelti. Aktyviau formuosime nacionalinių kvalifikacijos kėlimo programų pasiūlą. Sudarysime galimybę pedagogams įgyti kompetencijas dėstyti antrą dalyką.
- Laikysimės nuostatos, kad bendrojo ugdymo pedagogui ilgalaikėje perspektyvoje būtinas aukštasis universitetinis išsilavinimas ir magistro laipsnis. Pamažu diegsime šį principą, finansiškai skatindami mokytojus, įgijusius magistro laipsnį, ir įvertindami amžiaus apribojimus.

2.3.2. Tarptautinio lygmens pedagogų „Ekselumo“ centrai. Užtikrinsime, kad Lietuvoje veiktų stiprūs tarptautinius standartus atitinkantys pedagogų rengimo ir mokslo centrai. Pedagogų rengimo centrų veiklą organizuosime remiantis sutartimi dėl konkrečių veiklos rezultatų ir su tuo susieto finansavimo. Pedagogų rengimo centrams padėsime prisitraukti ir bendradarbiauti su geriausiaisiais pasaulyje pedagogus rengiančiais universitetais, stiprinant ir plėtojant pedagogų rengimą Lietuvoje. Remsime dvigubo laipsnio magistrantūros pedagogikos studijų programų parengimą ir įgyvendinimą, pedagogikos studijų studentų mobilumą – bent vieną semestrą studentas turėtų studijuoti užsienio universitete; ieškosime stažuočių užsienio mokyklose galimybių.

2.3.3. Nacionalinė ugdymo krypties mokslinių tyrimų programa. Finansuosime nacionalinę mokslo programą ugdymo krypties tyrimams vystyti. Valstybė teiks užsakymus reikalingiems švietimo tyrimams atlikti. Sutelksime mokslo centrų tyrimų potencialą, skatinsime bendradarbiavimą su Europos ir ypač Šiaurės valstybėmis. Edukologijos „Ekselumo“ centrų ir STRATA pagrindu sukursime duomenų analizės ir metodologinių išteklių platformą švietimo pažangai skatinti.

2.3.4. Poreikius atliepanti, nacionalinė pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistema. Parengsime ir įgyvendinsime pedagogų kvalifikacijos kėlimo programą, kuri atlieps nacionalinius poreikius – atnaujinto ugdymo turinio, skaitmeninio raštingumo, užsienio kalbos, šiuolaikinės didaktikos kompetencijų tobulinimo poreikius. Programai įgyvendinti pasitelksime aukštojo mokslo

institucijas, akredituotus pedagogų kvalifikacijos centrus. Programa bus planuojama ne trumpesniai kaip trejų metų laikotarpiui. Peržiūrėsime Pedagogų kvalifikacijos centrų teikiamas paslaugas ir pedagogų atestacijos sistemą. Plėsimė programas, padedančias skirtingų sričių profesionalams skirtingais būdais rinktis mokytojo profesiją.

2.3.5. Lyderystės programa mokyklų vadovams. Organizuosime tarptautinio lygmens programą mokyklų vadovams rengti ir jų kvalifikacijai, ypač lyderystės, emocinių kompetencijų, pokyčių valdymo srityse, tobulinti. Vykdydysime mokyklų vadovų mentorystę, patirties bus galima įgyti iš labiau patyrusių mokyklų vadovų Lietuvoje ir užsienyje. Užtikrinsime, kad, esant poreikiui, mokytojams, mokyklų vadovams ir kitiems darbuotojams būtų teikiama psichologinė, teisinė ir kitokia geriausių specialistų pagalba. Mokyklų vadovų užmokestis atitiks šiai pozicijai tenkančią atsakomybę. Bus vykdomas vadovo karjeros planavimas – išankstinės konsultacijos dėl galimybės baigus kadenciją tęsti karjerą kitoje mokykloje ar švietimo įstaigoje. Suformuosime mokyklų vadovų rezervą.

2.4. PROJEKTAS: Lyderystė skaitmeninio švietimo srityje

Šio projekto tikslas – Lietuvos švietime įtvirtinti skaitmeninę kryptį ir sukurti šiuolaikinę mokyklą, siekiant papildyti tradicinius ugdymo metodus naujausiomis technologijomis. Šiuolaikiniam žmogui būtina gebėti dirbti ir mokytis pasitelkiant informacines technologijas. Be to, turime pasiruošti, kad ištikus bet kokiai pandemijai ugdymo procesas nenutrūktų ir neturėtų poveikio moksleivių pasiekimams. Pagal šį projektą įgyvendinsime nacionalinę skaitmeninės atskirties mažinimo programą ir sustiprinsime mokinių bei pedagogų skaitmeninį raštingumą.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.4.1. Naujausių edukacinių technologijų įtvirtinimas. Užtikrinsime, kad naujausios edukacinės technologijos taptų neatsiejama bendrojo ugdymo dalimi. Siekdami lygaus starto galimybių visose mokyklose, mokytojams ir mokiniams sudarysime galimybę naudotis visu aukštus kokybės kriterijus atitinkančiu Lietuvos *edutech* sektoriaus kuriamu skaitmeniniu mokymo(si) turiniu ne tik pandemijos metu, bet nuolat. Plėsimė galimybes įsigyti ir esant reikalui adaptuoti kitose šalyse kuriamą aukštos kokybės skaitmeninį turinį.

2.4.2. Mišrusis mokymas. Ruošiantis galimoms krizėms (epidemijos, karščio bangos ir pan.) ar reaguojant į lokalius iššūkius, mokyklose įtvirtinsime mišrųjį mokymąsi. Įtvirtinsime mokyklų pasirinkimo galimybę iki 25 proc. ugdymo proceso vykdyti nuotoliniu būdu. Išnaudosime nuotolinio mokymo(si) galimybes sprendžiant kokybiškų paslaugų trūkumą geografiškai nutolusiose ar dėl kitų

priežasčių sunkumų patiriančiose vietovėse. Sutelkę geriausius mokytojus ir mokslininkus, investuosime į skaitmeninio turinio kūrimą ir sklaidą. Tai padės tiek Lietuvos mokykloms ir moksleiviams, tiek užsienyje veikiančioms lituanistinėms mokykloms naudotis Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų nuotolinio ugdymo turiniu.

2.4.3. Technologinių sprendimų mokykloms paketas. Parengsime ir pasiūlysimė mokykloms konkrečius paprastus ir patogius naudoti technologinių sprendimų derinius (komunikacinės priemonės, vaizdo konferencijų įrankiai). Savivaldybes skatinsime užtikrinti, kad mokytojams ir mokiniams mokyklose ir namuose būtų prieinamos reikalingos technologinės priemonės ir internetinė prieiga (specialus dėmesys socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams). Siekiant geresnio IKT aprūpinimo, mokyklose didinsime finansavimo dalį, tenkančią IT priemonėms, skaitmeninio turinio kūrimo ir sklaidos platformoms įsigyti.

2.4.4. Nacionalinė STEAM programa skaitmeninei atskirčiai mažinti. Šalies mastu įgyvendinsime nacionalinę programą stiprindami įvairių visuomenės grupių, o ypač mokytojų ir mokinių skaitmeninį raštingumą ir skaitmeninį dalykinio ugdymo turinio rengimą. Vienas programos tikslų, kad IT taptų Lietuvos mokinių kalba. Siekiant, kad vaikai galėtų ugdyti gebėjimus, būtinus ateities sėkmei, integruosime IT į visų dalykų ugdymo turinį ir maksimaliai išnaudosime technologines bei skaitmenines priemones nuo pat mažumės. Sutarsime dėl mokytojui būtinų technologinio raštingumo pagrindų ir anglų kalbos žinių lygio. Sustiprinsime ir ankstinsime skaitmeninio raštingumo ir skaitmeninio mąstymo (angl. *computational thinking*) kompetencijų ugdymą, jį pradėsime dar darželiuose.

2.4.5. Pandeminių švietimo nuostolių kompensavimo programa. Kartu su savivaldybėmis teiksime individualizuotą pagalbą mokykloms, diegiant technologinius įrankius, ir organizuosime papildomą pagalbą vaikams, kurių ugdymo rezultatai nepasiekė reikiamo lygio. Sukursime veiksmingą švietimo nuostolių kompensacijos programą – pirmiausia karantino paveiktiems mokiniams, tolesnėje perspektyvoje – iš švietimo proceso iškrintantiems vaikams. Ugdymo praradimų dėl koronaviruso tikslinio kompensavimo sistema pirmiausia bus nukreipta į jautriausias ir pažeidžiamiausias mokinių grupes.

2.5. PROJEKTAS: PASAULINIO LYGIO MOKSLAS

Pagal suminį inovatyvumo indeksą Lietuva užima 20 vietą ES, o investicijos į MTEPI gerokai atsilieka nuo kitų ES valstybių. Sieksime didinti finansavimą MTEPI ir skatinsime efektyvesnį lėšų panaudojimą, koncentruodami išteklius prioritetinėse kryptyse. Sutelksime valstybės potencialą ir

skatinsime bendradarbiavimą finansuodami jungtinius tyrimus. Skatinsime mokslinius tyrimus ir inovacijas, kurios ypač svarbios pereinant prie žiedinės ekonomikos, sprendžiant aplinkos ir klimato kaitos problemas. Gerindami sąlygas tyrėjams, tapsime vienu iš talentų traukos centrų.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.5.1. Išteklių koncentracija prioritetinėse mokslo ir ekonomikos srityse. Išteklius koncentruosime į tas mokslo kryptis, kurios užtikrintų žinojimo kaupimą, atnaujinimą ir perdavimą, būtiną prioritetinių ūkio ir viešojo sektoriaus sričių plėtrai. Išgryninsime valstybės asignavimų (išlaidų) MTEP veiklai apskaitą. Sutelksime finansavimą prioritetinėse ir aukšto potencialo srityse – bio- ir sveikatos technologijų, IT, žiedinės ekonomikos, jūros tyrimų, ugdymo ir kitose kryptyse, kurios sudarytų sąlygas kurti žinojimu grįstas aukštas vertes versle ir viešajame sektoriuje, skatintų technologines, socialines ir kultūrinės inovacijas.

2.5.2. Inovacijų ekosistema mokslo centruose. Mokslo centruose (Vilnius, Kaunas, Klaipėda) kursime MTEPI bazę (verslo akseleratoriai, parama produktams sukurti ir komercializacijai, prototipavimo laboratorijos), kuri apimtų ne tik taikomuosius tyrimus, bet ir naujų medžiagų, prototipų kūrimą, išbandymą ir testavimą. Siekiant sukurti vientisą ir nuoseklią mokslo pavertimo naujais produktais sistemą, stiprinsime antreprenerystės pajėgumus mokslo centruose (technologijų perdavimas, komercializacija), skatinsime glaudų bendradarbiavimą tarp aukštojo mokslo, verslo, savivaldos ir nevyriausybinių sektoriaus. Skatinsime verslą remti tarptautiniu lygiu pripažintų mokslinių publikacijų rengimą ir publikavimą aukšto lygio mokslo žurnaluose bei monografijose.

2.5.3. Sutelktas valstybės mokslo potencialas. Skatinsime bendradarbiavimą tarp universitetų ir mokslo institutų. Finansuosime jungtinius tyrimus, kuriuose Lietuvos universitetai ir mokslo institutai apjungtų turimus išteklius ir kompetencijas, vykdytų bendradarbiavimą su pasauliniais mokslo lyderiais.

2.5.4. Palankiausios sąlygos tyrėjams vykdyti mokslinę veiklą. Mažinsime administracinę naštą valdant mokslinius projektus ir remsime mokslinio proveržio tyrimus – sudarysime sąlygas mokslininkams ieškoti naujų tyrimo objektų ir tyrimo krypčių, vykdyti pilotinius tyrimus, embrioninėse stadijose esančius tyrimus, kurie ateityje gali lemti mokslinį proveržį. Sudarysime sąlygas prisitraukti talentingus užsienyje ir Lietuvoje gyvenančius jaunuosius mokslininkus. Didinsime finansavimą podoktorantūros stažuotėms ir dėsime pastangas, kad pasibaigus stažuotei perspektyviems stažuotojams būtų pasiūlyta darbo vieta, aprūpinta būtiniais ištekliais. Pagerinsime finansavimo sąlygas pasaulyje pripažintiems Lietuvos mokslo lyderiams ir tarptautinėms mokslininkų grupėms, jiems užtikrinsime ne trumpesnę kaip septynerių metų laikotarpio finansavimą. Stiprinsime paskatas studijuoti doktorantūroje.

2.5.5. Stiprinsime humanitarinių ir socialinių mokslų vaidmenį. Humanitariniams ir socialiniams mokslams kaip vieną pagrindinių uždavinių kelsime vykdyti tyrimus, atsižvelgiant į šiuolaikinio pasaulio iššūkius. Apibrėšime ir skatinsime humanitarines ir socialines inovacijas, sieksime, kad taikomieji humanitariniai ir socialiniai mokslai integruotųsi į užsienio mokslo apyvartą. Sukursime nacionalinę atviros prieigos humanitarinių ir socialinių mokslų infrastruktūrą. Skatinsime verslą remti ne tik tiesioginę naudą kuriančias mokslo sritis, bet ir tas, kurios svarbios valstybingumui užtikrinti, pažangios minties raidai palaikyti ir valstybės gerovei stiprinti.

2.5.6. Sieksime lyderystės žaliajo kurso ir tvarumo moksliniuose tyrimuose. Skatinsime žaliajo kurso ir tvarumo mokslinius tyrimus. Numatysime jiems ir atitinkamų grupių formavimuisi reikalingą finansavimą, papildomai remsime tarptautinius šios srities tyrimus ir laimėjusius europinį finansavimą. Skatinsime tarpdisciplininius žaliajo kurso tyrimus ir bendradarbiavimą tarp skirtingų mokslo institucijų, taip pat kolegijų bei profesinių mokyklų. Parengsime žaliajo kurso moksliniams tyrimams reikalingų mokslinių kompetencijų kėlimo programą. Taip pat vystysime ir koncentruosime reikalingą mokslinę bazę.

2.6. PROJEKTAS: AUKŠČIAUSIOS KOKYBĖS, TARPTAUTIŠKOS IR PRIEINAMOS STUDIJOS

Sieksime, kad visi norintys ir studijoms pasirengę žmonės turėtų sąlygas studijuoti, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos ir šeimos finansinės situacijos. Mūsų prioritetas bus studijų kokybė visuose aukštojo mokslo lygmenyse. Išgryninsime skirtingo tipo aukštųjų mokyklų misijas ir akcentuosime tarptautinius studijų kokybės rodiklius – tarptautiškumą, studentų ir dėstytojų mobilumą, įsidarbinamumą, verslo aktyvų įtraukimą. Mūsų tikslas – konkuruoti globaliai, o ne lokaliai.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.6.1. Prioritetas – studijų kokybė. Sieksime, kad į aukštąsias mokyklas įstotų tik aukštojo mokslo studijoms tvirtai pasirengę ir motyvuoti moksleiviai. Suvienodinsime stojimo reikalavimus valstybės finansuojamoms ir nefinansuojamoms vietoms. Peržiūrėsime studijų kryptių vertinimo sistemą, ją supaprastindami ir užtikrindami maksimalų tarptautiškumą ir nepriklausomumą. Nuo mokslo ir studijų vertinimo rezultatų priklausys konkrečių aukštųjų mokyklų galimybės vykdyti studijų programas. Skatinsime studentų įdarbinimą į pagrindines universiteto veiklas ir stiprinsime studijų tarptautiškumą, motyvuosime aukštąsias mokyklas didinti studijų programų užsienio kalbomis skaičių (ypač magistrantūroje). Skatinsime studentų ir dėstytojų mobilumą, dalyvavimą tarptautiniuose tinkluose. Palaikysime Europos universitetų iniciatyvos įgyvendinimą. Tobulinsime priėmimo sistemą ir nuosekliai suteiksime daugiau galimybių pačioms aukštosioms mokykloms priimti sprendimus dėl studentų priėmimo.

2.6.2. Aiškios universiteto ir kolegijos misijos. Išgryninsime universiteto ir kolegijų misijas, kokybės reikalavimus, aiškiai diferencijuosime aukštojo mokslo lygius ir įgyjamas kompetencijas. Remiantis tarptautinio studijų programų vertinimo rezultatais ir aukštųjų mokyklų pasirengimu vykdyti kokybiškas studijas, sieksime, kad studijų programų grupes plėtotų stipriausios kiekvienoje srityje aukštosios mokyklos, taip užtikrinant racionalų skiriamų valstybės asignavimų panaudojimą aukščiausiai kokybei pasiekti. Remiantis ateities ekonomikos poreikio prognozėmis, numatysime paskatas aukštosioms mokykloms kurti ir vykdyti studijų programas, skirtas suteikti prioritetiniams ateities ekonomikos sektoriams aktualias kompetencijas. Tuo pačiu skatinsime universitetų orientaciją į tokias atviras studijų programas, kurios rengtų maksimaliai adaptyvų ateities profesinei įvairovei ir pasirengusį tapti darbdaviu profesionalą.

2.6.3. Kolegijos taps regionų katalizatoriais ir pokyčių varikliais. Skatinsime ir remsime kolegijas savo studijų programomis ir kitomis veiklomis užtikrinti ir inicijuoti regionams reikalingų specifinių pramonės ar verslo sričių vystymą. Kolegijos bus aktyviai įtrauktos į konkrečių savivaldybių ir regionų plėtros planavimą, ekonomikos stiprinimą. Peržiūrėsime, kurių kryptių studijas galima vykdyti kolegijos lygmeniu, ir skatinsime, kad išnaudojant profesinio mokymo bazines, sektorinius praktinio mokymo centrus, kolegijos kartu su profesinėmis mokyklomis pradėtų vykdyti trumpąsias studijas (5 ISCED lygmens). Stiprinsime kolegijų bendradarbiavimą su universitetais rengiant specifinių sričių specialistus.

2.6.4. Prienamumą visiems studentams užtikrinanti studijų sistema. Perorientuosime studijų prienamumo politiką, visų pirma didindami paramą studentams, patiriantiems socialinę atskirtį. Skatinsime aukštąsias mokyklas organizuoti vasaros mokyklas, kurios padėtų pasiruošti studijoms. Užtikrinsime, kad specialiųjų poreikių jaunuoliai turėtų visas galimybes studijuoti aukštosiose mokyklose (universalus dizainas, psichologų pagalba, kt.). Peržiūrėsime stipendijų dydžius, keisime valstybės remiamų paskolų teikimo tvarką. Užtikrinsime, kad studijas toliau tęsiančiam asmeniui ar esančiam akademinėse atostogose nereikėtų iš karto grąžinti paskolos. Prisdėsime kurdami kokybišką ir tarptautinius standartus atitinkančią studentų socialinę (bendrabučių), laisvalaikio, sporto ir sveikatinimo infrastruktūrą.

2.7. PROJEKTAS: MODERNUS, EFEKTYVUS IR Į MISIJĄ ORIENTUOTAS AUKŠTOJO MOKSLO VALDYMAS

Šiuo projektu sieksime, kad studijų ir mokslo valdymas būtų paremtas susitarimais su aukštosiomis mokyklomis dėl mokslo ir studijų veiklos kokybės rezultatų. Aukštosioms mokykloms užtikrinsime daugiau stabilumo ir galimybių investuoti į plėtrą. Sieksime, kad akademiniai darbuotojai būtų motyvuoti ir turėtų kuo palankesnes sąlygas vykdyti mokslinę veiklą ir studijas. Aukštojo mokslo valdymo modelis skatins studijų ir mokslo institucijas bendradarbiauti, bendrai kurti konkurencingą ir ateities darbo rinkos poreikius atitinkančią studijų ir mokslo bazę, konkuruoti tarptautinėje erdvėje.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.7.1. Aukštųjų mokyklų finansavimo susiejimas su veiklos kokybės rodikliais. Aukštųjų mokyklų veiklą vertinsime pagal studijų ir mokslo kokybę, tarptautinius standartus. Tarsimės dėl siektinų tikslų ir veiklos kokybės rodiklių, formuosime ne trumpesnės kaip trejų metų trukmės susitarimus su aukštosiomis mokyklomis, taip užtikrindami pagrindinės finansavimo dalies stabilumą. Sieksime, kad iki 20 proc. studijoms skiriamų lėšų būtų tiesiogiai susieta su veiklos rezultatais.

2.7.2. Studijų finansavimo efektyvinimas. Peržiūrėsime studijų finansavimo modelį, susiesime aukštųjų mokyklų finansavimą studijų veiklai su absolventų kompetencijų lygiu ir įsidarbinimo rodikliais. Laikysimės nuostatos, kad visos mokslo ir studijų sritys yra svarbios kuriant valstybės gerovę, todėl planuojant absolventų skaičius remsimės ne tik rinkos poreikiais, bet ir valstybės gerovės stiprinimo tikslais. Nustatysime studijų kainą, kuri atitiks keliamus kokybinius reikalavimus, leis parengti tinkamo lygio ir kompetencijos specialistus, leis sėkmingai konkuruoti tarptautinėje aukštojo mokslo rinkoje pritraukiant studentus ir talentingus mokslininkus.

2.7.3. Tobulėti skatinanti aplinka aukštosiose mokyklose. Skatinsime aukštąsias mokyklas užtikrinti dėstytojams, mokslo darbuotojams ir administracijai galimybes nuolatos tobulinti kvalifikaciją, ypač šiuolaikinės didaktikos, užsienio kalbų ir informacinių technologijų srityse. Akademinių darbuotojų darbo užmokestis sudarys ne mažiau 150 proc. vidutinio šalies darbo užmokesčio. Sieksime, kad akademiniai darbuotojai turėtų kuo palankesnes sąlygas vykdyti mokslinę veiklą ir studijas. Kelsime reikalavimus, kad akademinų pareigybių nomenklatūra, konkursų sistema ir reiklumas akademinėi etikai atitiktų tarptautinius standartus. Sieksime, kad aukštųjų mokyklų administravimo ir ūkio išlaidos siektų iki 20 proc. jų biudžeto ir užtikrintų konkurencingus neakademinių personalo atlyginimus.

2.8. PROJEKTAS: RINKOS POREIKIUS ATLIEPIANTI PROFESINIO UGDYMO SISTEMA

Projekto tikslas – kelti profesinio mokymo kokybę ir prestižą, taip skatinant daugiau mokinių įgyti vidurinę išsilavinimą profesinėse mokyklose. Todėl daugiau dėmesio skirsime didindami profesinio mokymo prieinamumą ir patrauklumą. Sieksime efektyvaus profesinių mokyklų valdymo, veikiančio pagal šiuolaikinius vadybos standartus ir užtikrinančio šiuolaikiškas sąlygas parengti rinkos poreikius atitinkančius specialistus. Įgyvendinsime pameistrystės sistemą pažangiose ekonomikos

srityse ir tuose ekonomikos sektoriuose, kuriuose vyrauja didžiausia profesinės kvalifikacijos specialistų paklausos ir pasiūlos neatitiktis.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.8.1. Užtikrinsime profesinio mokymo atitikimą darbo rinkos reikalavimams. Parengsime priemonę profesinio mokymo turiniui – profesiniams standartams ir modulinėms profesinio mokymo programoms – atnaujinti ir suderinti su kintančiais darbo rinkos poreikiais, skaitmenizacija, 4.0 pramonės revoliucija, žiedinės ekonomikos plėtra ir žaliąjo kurso tendencijomis. Sudarysime paskatas stoti į profesinio mokymo programas, kurios ruošia trūkstamus specialistus. Sieksime, kad daugiau mokinių rinktųsi įgyti vidurinį išsilavinimą profesinėse mokyklose, stiprinsime paskatas profesinio mokymo absolventams rinktis aukštojo mokslo studijas. Palaikysime vietines, regionines ir nacionalines profesinio mokymo įstaigų ir socialinių partnerių iniciatyvas, skirtas profesinio mokymo prieinamumui ir patrauklumui didinti. Stiprinsime ankstyvąjį profesinį orientavimą mokyklose. Didinsime profesinio mokymo inovatyvumą ir lankstumą, užtikrindami, kad profesinio mokymo programos būtų orientuotos į besimokančiuosius, sudarytų galimybes visaverčiam kontaktiniam, skaitmeniniam ar mišriajam mokymuisi. Sieksime, kad tęstinio profesinio mokymo programos būtų pritaikytos prie sektorinių ar individualių kvalifikacijos kėlimo ar persikvalifikavimo poreikių.

2.8.2. Profesinės mokyklos ir jų turtas bus valdomas racionaliai. Atliksime aiškų, konkrečiais rodikliais pamatuojamą profesinių mokyklų vertinimą, atsisakysime perteklinio turto. Sutaupytas lėšas skirsime profesijos mokytojų atlyginimams, mokinių stipendijoms didinti ir ugdymo kokybei gerinti. Atsižvelgiant į aktualių studijų programų poreikį, profesines mokyklas aprūpinsime praktinio mokymo įranga, diegsime priemones, skatinančias moksleivius rinktis aktualias pramonei programas.

2.8.3. Stiprinsime profesijos mokytojų korpusą. Skatinsime ir remsime aukštos kvalifikacijos profesijos mokytojų ir meistrų rengimą aukštosiose mokyklose, įmonėse ir organizacijose. Didinsime profesijos mokytojo ir meistro profesijos prestižą, skatindami augantį jų darbo užmokestį, užtikrintas socialines garantijas ir augančias profesinės karjeros galimybes. Parengsime ilgalaikę strategiją, pagal kurią ilgainiui visi profesijos mokytojai turėtų aukštąjį išsilavinimą. Suprasdami, kad aukšto lygio profesijos mokytojo atlygis turi nesiskirti nuo aukšto lygio atitinkamos srities profesionalaus darbuotojo atlygio, sukursime ir įdiegsime profesijos mokytojų atrankos ir įdarbinimo profesijos mokytojais sistemą. Remsime praktikų įsitraukimą į profesijos mokymą. Sudarysime sąlygas, kad profesijos mokytojai galėtų tobulinti skaitmeninius įgūdžius, ugdytųsi veiksmingus novatoriškus mokymo metodus, įvairioje bei daugiakultūrinėje aplinkoje.

2.8.4. Pameistrystės kultūros diegimas. Atsižvelgdami į tokių valstybių kaip Vokietija patirtį, ieškosime galimybių sudaryti paskatas privačiam sektoriui investuoti į potencialius būsimus darbuotojus, sudarant pameistrystės sutartis su profesinio rengimo įstaigų mokiniais. Taip pat, pasitelkę sektorinius praktinio mokymo centrus, stiprinsime mokinių praktinį pasiruošimą, kad tik sudarius pameistrystės sutartį, mokinys jau turėtų realios praktinės patirties ir galėtų lengvai įsilieti į įmonėje vykdomus gamybinius procesus.

Sklandžiai padėsime pereiti iš mokymosi įstaigos į darbo rinką, diegdami pameistrystės praktikas. Sieksime, kad į visų lygių profesinio mokymo programas būtų įtraukti mokymosi darbo vietoje komponentai.

2.9. PROJEKTAS: MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ GALIMYBĖ KIEKVIENAM LIETUVOS GYVENTOJUI

Mūsų tikslas – kad visi Lietuvos žmonės turėtų galimybę ir norėtų mokytis visą gyvenimą. Šiandien pagrindinė kliūtis mokymuisi yra ne tik galimybių ar finansavimo trūkumas, bet ir įsitikinimai (nėra prasmės mokytis, mokytis per vėlu) ir net esant tobuloms sąlygoms mokytis, trečdalis gyventojų vis tiek nesimokytų. Todėl mes sieksime ne tik sukurti realiai veikiančią karjeros planavimo sistemą ir suteikti daugiau profesinių ir saviraiškos galimybių kiekvienam, bet ir keisti visuomenės požiūrį bei formuoti kultūrą, kuri būtų palanki mokymuisi.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.9.1. Karjeros planavimo visą gyvenimą sistema. Suformuosime nacionalinę visus ugdymo lygmenis apimančią stiprią karjeros konsultavimo ir ugdymo karjerai sistemą, kuri jau ankstyvame amžiuje moksleiviams padės rasti interesų sritis ir apsispręsti dėl galimų tolimesnės karjeros scenarijų. Vaikai aiškiai žinos, kokias kompetencijas įgis kiekviename ugdymo etape, kaip jos padės formuoti profesinę karjerą ir kaip vyksta perėjimas tarp skirtingų švietimo lygmenų.

2.9.2. Suteiksime daugiau profesinių galimybių kiekvienam. Apjungsime Švietimo, mokslo ir sporto, Ekonomikos ir inovacijų, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijų programas ir turimus išteklius, diegsime vieno langelio principą – taip sieksime suteikti gyventojams įsidarbinti ir tobulėti profesinėje srityje reikalingus įgūdžius ir kvalifikacijas. Sudarysime sąlygas ir skatinsime profesinio mokymo įstaigas ir aukštąsias mokyklas teikti kokybiškas, darbo rinkos poreikius atitinkančias paslaugas suaugusiųjų kvalifikacijai tobulinti ar naujai įgyti. Perkvalifikavimo užsakymą siesime su ekonomikos sektorių augimo ir plėtros prioritetais. Suteiksime galimybes persikvalifikuoti ne tik žemos ir vidutinės kvalifikacijos žmonėms, tačiau ir turintiems aukštą, tačiau darbo rinkoje nepaklausią kvalifikaciją. Savivaldybes skatinsime prisiimti moderatoriaus vaidmenį ir inicijuoti realiai veikiančias Užimtumo tarnybos, aukštųjų ir profesinių mokyklų, pramonės ir verslo bendradarbiavimo platformas, kurias pajėgtų suformuoti realų užsakymą darbuotojams perkvalifikuoti ar pritraukti.

2.9.3. Stipri neformaliojo mokymo sistema. Sieksime, kad skirtis tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo mažėtų, nes abi švietimo rūšys turi veikti integraliai, kad padėtų žmonėms įgyti gyvenimui XXI a. reikalingų kompetencijų. Todėl tobulinsime neformaliojo švietimo finansavimo sistemą,

sudarydami galimybes finansuoti įvairias mokymosi formas ir būdus. Sieksime šių procesų glaudžios integracijos su kultūros edukacija. Skatinsime universitetus parengti ir siūlyti suaugusiųjų mokymui skirtus modulius ir programas, taip sudarant galimybes mokymuisi visą gyvenimą aukštosiose mokyklose. Sudarysime sąlygas kokybiško neformaliojo švietimo įvairovei, ypač regionuose, nutolusiuose nuo didžiausių miestų. Taip pat peržiūrėsime esamą neformaliuotu ar savišvietos būdu įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemą taip, kad ji realiai praktiškai veiktų ir skatintų rinktis neformalųjį švietimą.

2.9.4. Dėmesys trečiojo amžiaus universitetams. Įdiegsime senjoro tobulėjimo krepšelius, kuriuos kiekvienas priešpensinio ir pensinio amžiaus asmuo galės panaudoti siekdamas tobulėti ar keldamas kvalifikaciją (*medijų raštingumas, skaitmeniniai įgūdžiai, užsienio kalbos, kultūrinės kompetencijos, meninis ugdymas ir kt.*). Skatinsime savanorystę Trečiojo amžiaus universitetuose, peržiūrėsime šių universitetų veiklos finansavimą.

2.9.5. Dėmesys nenorintiems mokytis. Mažiau mokytis linkusioms visuomenės grupėms (vyresnio amžiaus, žemesnės kvalifikacijos dirbantiesiems ir bedarbiams, gaunantiems mažas pajamas, gyvenantiems kaimuose) didinsime informacijos apie mokymąsi svarbą ir mokymosi galimybes, apimtis, skvarbą. Užtikrinsime, kad informacija būtų pateikiama vienoje lengvai pasiekiamoje vietoje.

2.10. PROJEKTAS: FIZINĮ AKTYVUMĄ, ĮTRAUKTĮ IR AUKŠTĄ MEISTRISKUMĄ UŽTIKRINANTI SPORTO SISTEMA

Peržiūrėdami sporto sistemą Lietuvoje, skatinsime didesnę fizinį aktyvumą tarp jaunesnių amžiaus grupių ir sudarysime palankias sąlygas reguliariai užsiimti fizine veikla vyresnio amžiaus gyventojams. Orientuodamiesi į aukštus profesionalaus sporto rezultatus, susitelksime siekdami įgyvendinti aukšto sportinio meistriškumo programų pagrindinius tikslus ir uždavinius, sudarydami reikiamas pasirengimo sąlygas sportininkams ir jų treneriams. Sportas taps socialinės įtraukties skatinimo priemone, mažinančia atskirtį tarp skirtingų socialinių grupių, svariai prisidės prie ekonominės ir socialinės sanglaudos, visuomenės integracijos. Sieksime, kad užsibrėžti tikslai būtų pasiekti vadovaujantis partnerystės su sporto bendruomene ir skaidraus viešojo valdymo principais.

Pagrindinės iniciatyvos:

2.10.1. Atsakinga, skaidri ir efektyvi sporto ir fizinio aktyvumo politika. Bendradarbiaudami su sporto bendruomene, parengsime penkerių metų sporto plėtros programą, kurioje numatysime sąlygas į sportinę veiklą įtraukti skirtingo amžiaus, gebėjimų ir socialinės padėties grupes. Taip suformuosime stabilų pagrindą

kurti aukšto meistriškumo sportininkų rengimo sistemą ir skatinti fizinį visuomenės aktyvumą. Šiuo tikslu reikalingiems pokyčiams įgyvendinti tobulinsime LR Sporto įstatymą, stiprinsime nevyriausybinių sporto organizacijų, veikiančių tiek aukšto sportinio meistriškumo, tiek fizinio aktyvumo srityse, savarankiškumą ir veiklos autonomiškumą, įtraukiant jas į valstybei svarbių siekiamų ir įgyvendinamų tikslų sistemą. Užtikrinsime sistemingą nuolatinę stebėseną, eliminuojant korupcines ir neskaidrios veiklos apraiškas sporto organizacijų veikloje.

2.10.2. Efektyviai veikianti ir tvari sporto valdymo struktūra. Sustiprinsime sporto srities valdymo kompetencijas ir struktūrą, kuri bus pajėgi efektyviai prisidėti formuojant skaidrią ir veiksmingą sporto politiką. Peržiūrėsime Sporto rėmimo fondo valdymą, prioritetus ir kriterijus. Numatysime papildomą finansavimą valstybės aukšto meistriškumo sporto programai, taip sudarydami galimybes mūsų šalies sportininkams sėkmingai pasirengti ir konkuruoti svarbiausiose aukščiausio lygio tarptautinėse varžybose. Sukursime sporto valdymo duomenų sistemą (bazę), padėsiančią visiems juridiniams ir fiziniams asmenims nuolat analizuoti ir išsiaiškinti valstybės, savivaldybių, nevyriausybinių sporto organizacijų, gyventojų poreikius, prioritetus bei problemas; ir sudarysiančią galimybes kontroliuoti valstybės strateginių tikslų įgyvendinimą ir efektyvų lėšų panaudojimą. Duomenų sistema apims sektoriaus informacinę trenerių ir sportininkų registro sistemą, sporto bazių registrą, sporto klubų ir kitų visuomeninių sporto organizacijų registrą, sporto srityje veikiančių savivaldybių ir privačių sporto įstaigų registrą, kitą analizei ir statistikai svarbią informaciją.

2.10.3. Sveika ir aktyvi visuomenė. Siekdami gerinti visų amžiaus grupių įsitraukimą į fizines veiklas ir formuodami poreikį sportuoti visą gyvenimą, sieksime glaudaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo užtikrinant darnią miestų ir regionų sporto bei laisvalaikio infrastruktūros plėtrą. Tam parengsime ir patvirtinsime valstybės investicijų sporto srityje kriterijus, kad sporto infrastruktūra regionuose pasiskirstytų tolygiai, atsižvelgiant į kiekvieno regiono sporto specifiką, kad valstybės lėšos būtų naudojamos efektyviai ir skaidriai. Skatinsime tolygų kvalifikuotų specialistų pritraukimą į miestus ir regionus. Gerinsime mokinių fizinį parengimą ir požiūrį į sveiką gyvenimo būdą, siekdami iki 2025 m. užtikrinti fizinio ugdymo savaitinių pamokų skaičių iki trijų visose bendrojo ugdymo įstaigose. Remdamiesi mokslininkų rekomendacijomis atnaujinsime fizinio ugdymo pamokų turinį, plėšime veiklų įvairovę, užtikrinsime įtraukųjį fizinį ugdymą. Stiprinsime neformalaus fizinio ugdymo prieinamumą ir kokybę. Sieksime, kad baigę bendrojo ugdymo mokyklą vaikai turėtų ne tik pakankamą fizinį parengimą, bet ir fiziškai aktyvios gyvensenos savimonę. Siekdami užtikrinti tęstinį vaikų mokymą plaukti, parengsime programą, pagal kurią kasmet būtų sudaryta galimybė pradinėse klasėse besimokantiems vaikams suteikti pradinį plaukimo ir saugaus elgesio vandenyje ir prie vandens įgūdžių pagal patvirtintą metodiką. Sieksime, kad ikimokyklinėse ir pradinėse švietimo įstaigose kokybišką ir pakankamą vaikų fizinį aktyvumą užtikrintų kvalifikuoti specialistai. Siekiant kiekvieno asmens nenutrūkstamo fizinės veiklos tęstinumo, skatinsime studentų sporto plėtrą.

2.10.4. Lietuvą garsinantys sportiniai pasiekimai. Bendradarbiaudami su sporto bendruomene patvirtinsime aiškius ir konkurencingus strateginių sporto šakų federacijų, siekiančių gauti finansavimą iš valstybės biudžeto, tikslų, veiklos ir rezultatų kriterijus. Didesnį dėmesį skirsime nacionalinių sporto šakų federacijų aukšto sportinio meistriškumo programoms, skirtoms vaikų, jaunių, jaunimo ir elito sporto plėtrai, užtikrinant sportininkų rengimo sistemos tęstinumą. Skatinsime jaunų trenerių pritraukimą ir nuolatinį trenerių kompetencijų tobulinimą ir sieksime, kad tai taptų prioritetiniu kriterijumi, vertinant sporto federacijų programas ir skiriant joms finansavimą. Kartu su Lietuvos švietimo ir mokslo įstaigomis, verslo ir darbdavių asociacijomis sukursime ir patvirtinsime aukšto meistriškumo sportininkų dvigubos karjeros programas, kad sporto karjerą baigę aukšto meistriškumo sportininkai sėkmingai įgytų specialybes ir integruotųsi į darbo rinką.

II SKYRIUS

MISIJA

ASMENYBĖS IR VISUOMENĖS GYVENIMO KOKYBĘ KEIČIANTI KULTŪRA

3. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Kultūra, kūrybiškumas ir talentas yra svarbiausi Lietuvos išteklių, nulemiantys brandžios laisvos asmenybės ir pilietinės visuomenės raidą. Kūrybiškumas – svarbiausia savybė, lemianti dirbtinio intelekto ir technologijų galimybes ateities Lietuvoje. Saugi šalies ateitis įmanoma tik suvokus savo kultūrinį palikimą, paveldą, istoriją. Stipri pilietinė visuomenė neįmanoma be pagarbos kultūrai, kuri nėra išlaikytinė, ji teikia akivaizdžią ekonominę naudą, kuria darbo vietas ir leidžia efektyviausiai paskleisti žinią apie Lietuvą, tai – diplomatijos ir ryšio su diaspora dalis.

Mūsų prioritetas – kultūros ir švietimo ryšys. Kultūros pasas, pavienės savivaldybių ar atskirų kultūros įstaigų iniciatyvos kol kas neužtikina tvaresnio ir solidaus kultūros integravimo į švietimo sistemą. Pandemijos akivaizdoje atsiranda būtinybė stiprinti socialinę kultūrą ir meną, visavertiškai įgalinti kūrėjus. Kultūra – puikus visuomenės socialinių problemų sprendimo įrankis. Ji privalo tapti neatsiejama žmogaus gyvenimo dalimi, o tai pasiekti galima tik jei kultūra bus visiems prieinama ir įtrauki. Šiuolaikinėje visuomenėje ne tik žmogus turi ieškoti kultūros, bet ir kultūra pati turi eiti pas žmogų.

Paveldo srityje nuoširdų rūpestį turime transformuoti į efektyvią, išmintingą paveldotvarką. Mums taip pat rūpi visuomenės atsparumas informacinėms grėsmėms, sąmoningumą ir kritiškumą gilinanti laisva žiniasklaida ir saugi internetinė erdvė.

Inovacijos, tvarumas, klimato kaita – tai vertybės, be kurių neįsivaizduojama ir šiuolaikinė kultūros politika.

Kultūros politika šalyje stokoja nuoseklumo ir tęstinumo, aiškaus sutarimo dėl kultūros krypčių bei formų pariteto. Turime atstovauti ir girdėti kiekvieną kultūros lauko atstovą, tiek valstybinį, tiek visuomeninį ar privatų, ir suteikti jo balsui deramą vietą kultūros politikos plotmėje. Turime matyti ir naujas, originalias meno ar kūrybiškumo formas. Privalu gerbti tai, kas mūsų šalyje jau sukurta, be ko mes neturėtume aukščiausio lygio kultūros ir tvirto šalies pagrindo.

Valdžia nekuria kultūros, tačiau užtikrina orias sąlygas ją kurti ir tobulėti, todėl mes siekiame, kad:

- Būtų užtikrinama kultūros įvairovės ir kokybiškų kultūrinių paslaugų pasiūla visos šalies gyventojams mažinant socialinę ir regioninę atskirtį.
 - Šalies nevyriausybinis kultūros sektorius taptų pilnaverčiu kultūros politikos įgyvendinimo dalyviu
 - Ilgalaiškės kultūros strategijos įgyvendinimas būtų užtikrintas prognozuojamu nacionalinių ir regioninių programų, institucijų bei organizacijų finansavimu.
 - Padidėtų skaitmeninio kultūros turinio ir paslaugų įvairovė, kokybė ir prieinamumas.
 - Kultūros ir kūrybinės industrijos būtų įgalintos geriau atskleisti savo ekonominį ir kūrybinį potencialą.
 - Didėtų kultūros konkurencingumas šalies ir tarptautiniu mastu.
 - Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos ir valdymo priemonės būtų efektyvios.
 - Visuomenė būtų atspari informacinėms grėsmėms, turėdama visas galimybes naudotis valstybės teikiamais informaciniais ištekliais.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Sukurtas ir pradėtas įgyvendinti kultūros ir kūrybiškumo integravimo į švietimo sistemą modelis.
- Sukurtas ir veikiantis naujas kultūros ir *medijų* rėmimo fondų modelis.
- Sukurta ir šalies mastu taikoma kultūros ir meno procesų stebėsenos ir modeliavimo sistema.

2030:

- Į kultūrinės ir kūrybinės veiklas įsitraukę 50 proc. šalies gyventojų (šiandien – 22,5 proc.).
- Intelektine nuosavybe pagrįstų produktų dalis tarp bendro Lietuvos eksporto – 8 proc.
- Pasauliniame spaudos laisvės indekso reitinge („Reporteriai be sienų“) Lietuva – pažangiausių šalių dvidešimtuose (šiandien - 28 vieta).

4. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

4.1. PROJEKTAS: KULTŪROS SVARBA ASMENS, VISUOMENĖS IR VALSTYBĖS RAIDAI

Projekto tikslas – užtikrinti kultūrinių, kūrybinių veiklų, projektų ir iniciatyvų finansavimo stabilumą, atnaujinti kultūros ir „medijų“ rėmimo fondų modelius. Pateiksime sprendimus, įtraukiančius piliečius ir verslą į mecenatystę. Įvertinus edukacinių programų ir veiklų, kultūros paso priemonių svarbą asmens, piliečio formavimuisi, plėsimė pasiūlą, aktyvinsime piliečių dalyvavimą ir naudojimąsi šiomis paslaugomis. Paruošime reikiamas priemones, kad valstybės valdomi kultūros ištekliai būtų visuotinai prieinami elektroninėje erdvėje. Pateiksime teisinio kultūros srities įstatymų reguliavimo pasiūlymus ir priimsime reikiamus teisės aktus.

Pagrindinės iniciatyvos:

4.1.1. Kultūros ir kūrybiškumo integravimas į nacionalinį susitarimą dėl švietimo. Meno kūrėjų įtraukimas į inovatyvų formalųjį švietimą rengiant „Kūrybiškumo pamokas“, kurios augintų moksleivių, būsimų pilnaverčių šalies piliečių, kūrybiškumo ir integralumo įpročius. Meno kūrėjų integracija į formalųjį ugdymą, kultūros sklaidos priemonių prieinamumas mokyklose, paruoštos, adaptuotos programos bus itin vertingos regionams, kur jaučiamas mokytojų trūkumas.

4.1.2. Kultūros rėmimo fondo (KRF) finansavimo modelio atnaujinimas po KT nutarimo. Stiprinsime KRF lėšomis finansuojamų kultūros ir meno projektų tęstinumą ir sklaidą Lietuvos regionuose ir užsienyje, ypatingą dėmesį skirdami kultūros ir meno projektų stebėsenai ir analizei.

4.1.3. Parengtas kultūros politikos pagrindų įstatymas. Nesistemiška, nemodeliuojama kultūros politikos srities teisinės aplinkos plėtra lemia iš esmės reaktyvų (o ne proaktyvų) kultūros politikos pobūdį. Atskiras kultūros sritis, įstaigų tinklus ar įstaigų veiklą reglamentuojantys įstatymai neturi aiškaus vieningo teisinio pagrindo. Tai potencialiai skatina kultūros sričių ir kultūros įstaigų tarpusavio konkurenciją siekti įstatyminės apsaugos ir gilina sektoriaus fragmentaciją. Nesistemiška teisinė aplinka skatina naudotis įstatymine apsauga, kaip vienintele efektyvia siekiant užsitikrinti valstybės biudžeto finansus.

4.1.4. Mokestiniai sprendimai, įtraukiantys piliečius ir verslą į kultūros mecenatystę. Analizuosime galimybes šalies gyventojams, skiriant savo mokesčio dalį nuo GPM, prisidėti prie kultūros ir *medijų* rėmimo fondų finansuojamų projektų. Peržiūrėsime mecenatystės įstatymą, siekdami jo realaus efektyvumo. Įvertinsime netiesioginės valstybės paramos kultūrai efektyvumą ir tobulinsime netiesioginės valstybės paramos mechanizmus.

4.1.5. Kultūros paso plėtra. Skatinsime kultūros paso, kaip vienos iš perspektyviausių švietimo ir kultūros sąveikos priemonių, plėtrą. Kultūros paso koncepcijos įgyvendinimo tęstinumas ir administravimo supaprastinimas yra labai svarbus veiksnys, padedantis tikslingai ir nuosekliai auginti kultūros paslaugų vartotoją, o įstaigoms ir paslaugų teikėjams rengti ir teikti kokybiškas, konkurencingas paslaugas. Skatinsime kultūros ir meno, nevyriausybinių kūrybinio sektoriaus įsitraukimą į kultūros paso paslaugų pritaikomumą ir prieinamumą tiek fiziniu, tiek nuotoliniu būdu.

4.1.6. E-kultūra ir nevaržoma prieiga prie valstybės kultūros išteklių. Stiprinsime kultūros išteklių skaitmeninio turinio kūrimą, įvairovę ir prieinamumą, užtikrindami vienodas prieigos sąlygas visiems šalies gyventojams. Remiantis technologijų pažanga, siūlysime didesnę skaitmeninių kultūros paslaugų įvairovę, kultūros institucijos ir organizacijos bus skatinamos išnaudoti technologijas, kad būtų prieinami kultūros išteklių ir edukacinės programos, didėtų jų sklaidos galimybės pasaulyje. Kultūros e-paslaugos ir e-produktai – savarankiško mokymosi, pažinimo ir tobulėjimo galimybės. Sieksime kokybiško ir laisvai prieinamo kultūros turinio skaitmeninėse platformose. Kultūros įstaigų turinys bus pasiekiamas internete.

4.2. PROJEKTAS: SOCIALINIS KULTŪROS IR MENO STIPRINIMAS IR VISAVERTIS ĮGALINIMAS

Šio projekto tikslas – įvertinus COVID-19 pandemijos poveikį, modifikuoti kultūros programų ir projektų finansavimo modelius. Sprendžiant per ilgą laiką susiformavusias kultūros sektoriaus socialines problemas – tobulinti kultūros ir meno darbuotojų darbo apmokėjimo sistemą, tolygiai didinant darbo užmokestį, jį siejant su veiklos rezultatais, kvalifikacijos ir kompetencijų ugdymu. Įvertinsime kitų šalių ir Lietuvos fiskalinių paskatų kultūrai veikimą, pasiūlysime ilgalaikes finansines priemones kultūros ir meno kūrėjams, NVO kultūros sektoriui, siekiant socialinės sanglaudos. Turime formuoti palankią, pasaulio šalių praktika pagrįstą mokestinę aplinką kultūrinių ir kūrybinių industrijų (toliau – KKI) veiklai skatinti ir pasiūlyti priemones, didinančias KKI produktų ekspertavimą ir konkurencingumą. Kultūros prieinamumui, modernizavimui ir konkurencingumui pasitelkti 2021–2027 m. Europos Sąjungos fondų išteklius.

Pagrindinės iniciatyvos:

4.2.1. Sustiprinti institucijų, individualių kūrėjų ir kūrėjų grupių socialinę apsaugą ir veiklos tęstinumą. Atnaujinsime dabar veikiančią Meno kūrėjų socialinės apsaugos programą, kurios paskirtis yra užtikrinti mažas ir nereguliarias pajamas gaunančių meno kūrėjų, taip pat meno kūrėjų, patiriančių kūrybines prastovas, socialines garantijas. Atnaujinus Meno kūrėjų socialinės apsaugos programą, be tinkamos socialinės apsaugos ir geresnių sąlygų meno kūrybai ir sklaidai, bus įtvirtintos sąlygos, leidžiančios kūrėjams neprarasti savo kūrybinio potencialo pandemijų ar kitų socialinio gyvenimo pertrūkių laikotarpiams.

4.2.2. Socialinių problemų kultūros srityje sprendimas. Tobulindami kultūros ir meno darbuotojų darbo apmokėjimo sistemą, tolygiai didinsime darbo užmokestį. Sudarysime sąlygas kultūros ir meno darbuotojų ilgalaikiai kvalifikacijos kėlimo ir kompetencijų ugdymo sistemai veikti. Sieksime, kad kultūros ir meno darbuotojai nuolat keltų savo profesinę kvalifikaciją ir lavintų dalykines kompetencijas, išskirtinį dėmesį skiriant kultūros ir meno paslaugų sklaidai, prieinamumui, pasitelkiant informacines technologijas ir skaitmeninius formatus. Kultūros ir meno darbuotojų darbo užmokestis sudarys ne mažiau 90 proc. vidutinio šalies darbo užmokesčio iki 2024 m. ir pasieks ne mažiau 100 proc. iki 2030 m.

4.2.3. Kultūros sektoriaus pasitelkimas sprendžiant šalies socialines problemas. Skatinsime meno kūrėjus ir įstaigas įgyvendinti programas, skirtas socialinei sanglaudai.

4.2.4. Kultūros ir kūrybinių industrijų, NVO plėtros skatinimas. Pripažindami KKI ir NVO svarbą ekonomikai ir socialiniam gyvenimui, ir žinodami, kad šis sektorius tapo vienu iš labiausiai COVID-19 pandemijos metu nukentėjusių sektorių, dėsime visas pastangas, kad jis būtų išsaugotas, palaikoma ir skatinama šio sektoriaus plėtra. Skatinsime formotis bei augti esamus šiuolaikiškus ir inovatyvius, visuomenės poreikius atitinkančius kultūros klasterius ir inkubatorius. Sieksime, kad kultūros klasteriai ir inkubatoriai taptų žinių, kompetencijų ir inovacijų centrais. Skatinsime investicijas į kūrybines NVO organizacijas, stiprinsime NVO vaidmenį siekiant kultūros politikos ir kultūros ekonomikos tikslų.

4.2.5. Kultūros konkurencingumo stiprinimas. Pasitelksime 2021–2027 m. ES struktūrinių fondų išteklius siekiant kultūros modernizavimo, prieinamumo ir konkurencingumo. Sieksime racionaliai valdyti ir naudoti kultūros infrastuktūrą.

4.3. PROJEKTAS: VISIEMS PRIEINAMA IR ĮTRAUKIANTI KULTŪRA

Projekto tikslas – į kūrybiškumą įtraukiančios kultūros ir prieinamumo pagalba mažinti kultūrinę atskirtį ir didinti pasiekiamumą. Įgyvendindami projektą esamomis ir naujomis priemonėmis didinsime skirtingų visuomenės amžiaus, pomėgių ir poreikių grupių įtrauktį į kultūros vyksmą. Aktyvinsime atminties aktualizavimo ir bendradarbiavimo tarp kartų projektus. Lietuvos visuomenė

turi išlikti jautri mūsų šalies kultūriniam palikimui, būti reikli kultūrinio turinio kokybei, atspari ir pilietiška.

Pagrindinės iniciatyvos:

4.3.1. Į kūrybiškumą įsitraukusio šalies piliečio formavimas (ugdymas). Suprasdami, kad kultūrinis ir meninis ugdymas yra svarbus formuojant visavertę asmenybę, nuosekliai ir sistemingai formuosime ir įgyvendinsime kultūrinės edukacijos politiką. Stiprinsime kultūrinės edukacijos veiklas kultūros ir meno įstaigose, skatinsime naujų, kūrybiškumo, kokybiškų ir profesionalių kultūrinės edukacijos paslaugų plėtrą į jų naudojimąsi įtraukiant ne tik švietimo sistemą, bet ir socialiai jautrias, atskirtį patiriančias visuomenės grupes.

4.3.2. Į kultūros pažinimą ir dalyvavimą įtraukianti įvairovė. Remsime puoselėjančius etninę kultūrą ir mėgėjų meninę raišką, skatinsime tarpkultūrinį dialogą, kultūros įvairovę ir profesionalaus meno sklaidą. Plėtosime mokymosi visą gyvenimą kūrybines, kultūrinės ir menines veiklas, svarbias piliečių užimtumui, aktyviam dalyvavimui socialiniame gyvenime.

4.3.3. Kultūrinę atskirtį naikinančios priemonės. Mažindami kultūrinę atskirtį kiekvienam Lietuvos gyventojui sudarysime lygias galimybes ir sąlygas domėtis ir pilnavertiškai dalyvauti kultūriniame gyvenime. Kultūros prieinamumas ir pasiekiamumas bus užtikrintas nepriklausomai nuo gyvenamos vietovės, socialinių, sveikatos problemų ar ne nuo asmens priklausančių priežasčių. Užtikrinsime tolygų kultūros prieinamumą ir pasiekiamumą visiems, taip mažindami kultūrinę, socialinę, regioninę atskirtį.

4.3.4. Istorinės atminties aktualizavimas ir įprasminimas. Stiprinsime pilietiškumą, patriotiškumą ir pasididžiavimą savo šalimi skatinančių valstybinių švenčių ir atmintinų datų minėjimus ir šventes, skatindami naujų formų, kūrybiško meninio įprasminimo ir sklaidos būdų, pasiekiančių įvairius visuomenės sluoksnius.

4.4. PROJEKTAS: TOLYGI REGIONINĖ KULTŪROS POLITIKA

Šio projekto tikslas – tolygios regioninės politikos įgyvendinimu mažinti kultūrinę atskirtį tarp didžiųjų miestų ir regionų. Kultūros politikos formavimo ir finansavimo priemonėmis turime stiprinti ir plėtoti regioninių kultūros tarybų veiklą, nuosekliai stiprinti tolygios kultūros vystymo, sklaidos ir tyrimų regionuose finansavimą. Turime užtikrinti, kad regioninio, valstybinio ir nacionalinio lygio kultūros projektai gautų pakankamą finansavimą programų skaidai ir pristatymui regionuose. Į kultūros procesus būtina kuo aktyviau įtraukti vietos bendruomenes, aktualizuojant vietos kultūrinį potencialą, o visą šalies visuomenę įsitraukti į ugdymąsi susipažįstant su regionų kultūra, jų savitumu. Tolygus regioninės kultūros formavimas vyks dialogu ir pasitikėjimu grįštais ryšiais su vietos kultūrinėmis bendruomenėmis ir nevyriausybinio sektoriumi.

Pagrindinės iniciatyvos:

4.4.1. **Priemonės, skatinančios tolygią kultūros sklaidą ir vystymąsi regionuose.** Stiprinsime ilgalaikių programų, pritaikytų pagal vietinius kultūrinio lauko prioritetus ir poreikius, aktyviai įtraukiančių vietines bendruomenes formuojant regiono kultūros tapatybę ir skirtų plėtoti regioninę kultūrą ir kultūros sklaidą. Skatinsime prie šių programų prisijungti ir ne regionuose gyvenančius kūrėjus, nevyriausybinės organizacijas, menininkų asociacijas, sąjungas ir kultūros vadybininkus.

4.4.2. **Kultūrinio dialogo su savivalda stiprinimas.** Kartu su savivaldybėmis ir kultūros bendruomene sutarsime dėl kultūros paslaugų prieinamumo, tinklo efektyvumo, infrastruktūros panaudojimo, kokybės ir finansavimo modelių, skatinsime naujas ir remsime jau esamas regionines kultūros iniciatyvas ir kūrybinę raišką, plėtojant bendruomeniškumą, pilietiškumą ir socialinę sanglaudą, tautinių mažumų, vaikų, jaunimo, senjorų, žmonių su negalia įsitraukimą į kultūros vyksmą.

4.4.3. **Kultūros paslaugų kuriamoji vertė.** Pripažindami kultūros kuriamą socialinę, ekonominę naudą visuomenei ir valstybei, naikinsime visas kliūtis kultūrinės, meninės, kūrybinės veiklos ir paslaugų prieinamumui visiems šalies gyventojams.

4.4.4. **Vietos kultūros institucijų stiprinimas.** Vieno iš didžiausių kultūros institucijų šalyje tinklo – kultūros centrų veiklos stiprinimas. Lietuvos kultūros centrų tinklas yra ypač svarbus ir reikšmingas šalies nematerialiojo kultūros paveldo, etninės kultūros, profesionalaus ir mėgėjų meno populiarinimui ir sklaidai, kokybiško gyventojų laisvalaikio organizavimui, užimtumui ir socializacijai. Be kultūros centrams būdingos ir vykdomos veiklos, būtina skatinti naujų formų, kūrybos, raiškos priemonių ir bendradarbiavimo su skirtingomis kultūros ir meno institucijomis. Teikiamos kokybiškos, patrauklios ir įtrauktį skatinančios kultūros paslaugos visų amžiaus grupių bendruomenės nariams turi tapti vienu iš pagrindinių šių ir kitų regionuose aktyviai veikiančių institucijų (bibliotekų, muziejų, amatų centrų) tikslų. Sprendžiant laikmečio iššūkių lemiamus pokyčius, būtina atnaujinti teisės aktus, reglamentuojančius kultūros centrų veiklą Lietuvoje.

4.5. PROJEKTAS: KULTŪRINĖ DIPLOMATIJA, VALSTYBĖS ĮVAIZDIS IR TARPTAUTIŠKUMAS. TAI, KUO TURIME DIDŽIUOTIS

Šio projekto tikslas – efektyvi ir į rezultatus orientuota šalies kultūros komunikacija tikslinėse užsienio rinkose, leisianti sukurti pridėtinę vertę šalies verslui ir visuomenei – didėjantis šalies žinomumas, augančios tiesioginės užsienio investicijos ir turizmas, augantis paslaugų sektorius. Užtikrinsime visų Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių šalies piliečių, nepriklausomai nuo tautinės grupės, teisę į savo kultūros sklaidą, prieinamumą prie kūrybos ir kūrybiškumo išteklių. Kūrybinės veiklos per menkai įtraukiamos į tarptautines Lietuvos pastangas didinti šalies patrauklumą. Menas

– veiksmingas instrumentas siekiant perduoti demokratines vertybes, paskleisti tolerancija ir taika tarptautinėje arenoje.

Pagrindinės iniciatyvos:

4.5.1. **Stiprinsime Lietuvos kultūros tarptautiškumo skatinimo veiklas**, kurias įgyvendina Lietuvos kultūros institutas kartu su Lietuvos kultūros atašė. Aktyvinsime Lietuvos pristatymo užsienyje 2020–2030 m. strategijoje numatytas veiklas.

4.5.2. **Mūsų diaspora – neatsiejama Lietuvos kultūrinės diplomatijos, tarptautiškumo, įvaizdžio formavimo dalis.** Sudarysime sąlygas pasaulio lietuviams technologijų pagalba pažinti nacionalinę kultūrą, naudotis jos ištekliais siekiant palaikyti švietimą, tapatybės ir bendruomeniškumo jausmą.

4.5.3. **Stiprinsime tarpinstitucinį bendradarbiavimą** planuojant ir įgyvendinant šalies kultūros tarptautiškumą skatinančius ir šalies žinomumą didinančius projektus ir iniciatyvas. Įgyvendinsime kompleksinius šalies kultūros pristatymo užsienyje projektus.

4.5.4. **Užtikrinsime sklandų valstybei svarbių tarptautinių kultūrinių įsipareigojimų** (Kaunas Europos kultūros sostinė 2022 ir kt.) ir valstybei reikšmingų projektų, sukakčių ar datų paminėjimų (Vilniaus 700 metų jubiliejus, M.K. Čiurlionio 150-osios gimimo metinės ir kt.) įgyvendinimą.

4.5.5. **Skatinsime kultūros ir meno kūrėjo tarptautinį mobilumą**, tarptautinį bendradarbiavimą, rengsime ir įgyvendinsime tikslines kultūros tarptautinio bendradarbiavimo ir sklaidos skatinimo priemones. Atversime Lietuvos kultūros erdvę siekdami pritraukti tarptautinius kultūrinius renginius, konferencijas.

4.5.6. **Daugiakultūrė Lietuva.** Aktualizuosime Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų kultūros, materialaus ir nematerialaus paveldo svarbą, vystysime tarpkultūrinį dialogą. Sieksime, kad teisinėmis priemonėmis būtų užtikrintos Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų tapatumo, vienodų kultūros sklaidos sąlygų, saviraiškos laisvės ir savirealizacijos teisės.

4.5.7. **Įgyvendinsime Lietuvos kultūros vertybių paieškos ir gražinimo programas.** Gražinsime kuo daugiau Lietuvos kilnojamų kultūrinių ir istorinių vertybių, dėl įvairių istorinių aplinkybių vis dar esančių svetur.

4.6. PROJEKTAS: EFEKTYVI PAVELDOTVARKA

Projekto tikslas – formuoti integralią materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos ir aktualizavimo politiką, tobulinant esamą kultūros paveldo apsaugos sistemos teisinį reguliavimą, plėtojant į rezultatus orientuotą kultūros paveldo apsaugos valdymo sistemą, užtikrinant integralią ir ilgalaikę valstybės pažangą kultūros paveldo srityje. Tobulindami paveldo apskaitos ir apsaugos principus, mažinsime administracinę naštą ir užtikrinsime sklandesnę paveldo naudotojų, valstybės ir nevyriausybinių institucijų bendradarbiavimą. Diegsime efektyvias paveldotvarkos programas, kurių pagalba verslas drąsiau imtųsi paveldo objektų tvarkybos darbu.

Pagrindinės iniciatyvos:

4.6.1. Ilgalaikės materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos nacionalinės plėtros programos sukūrimas. Numatysime materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos ilgalaikės kryptis ir siekiamus rezultatus, formuojant bendrą integralios paveldo apsaugos politiką. Užtikrinsime materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo priemones, vienijančias visuomenę kultūros paveldo išsaugojimo klausimais.

4.6.2. Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos valdysenos efektyvinimas. Tobulinsime teisinį reglamentavimą, suderinant tarpusavyje su materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsauga susijusius teisės aktus ir tarptautinius šalies įsipareigojimus. Užtikrinsime kultūros paveldo apsaugos institucinę sandarą ir įstaigų veiklos kokybę. Užtikrinsime efektyvų teisinį reguliavimą, optimizuosime ir efektyvinsime administravimą, kelsime teikiamų paslaugų kokybę. Užtikrinsime UNESCO materialaus ir nematerialaus paveldo valdymo efektyvumo didinimą.

4.6.3. Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo vertės suvokimo stiprinimas. Plėtosime sąmoningumą ir supratimą apie vertingą ir reikšmingą materialų ir nematerialų kultūros paveldą, skatinsime jo pažinimą šiuolaikinėje visuomenėje. Plėtosime etnokultūrinį ugdymą, užtikrinsime specialistų rengimą. Intensyvinsime materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo įtrauktį į įvairias turizmo rūšių veiklas.

4.6.4. Paveldo bendruomenės ir investuotojų dialogo stiprinimas. Skatinsime visų visuomenės grupių įsitraukimą į materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimą, sklaidą, naudotojų konsultavimą, paveldo verčių suvokimo skatinimo ir sprendimų priėmimo procesus. Derinsime urbanistinės kaitos ir kultūros paveldo apsaugos, visuomenės ir paveldo savininkų interesus, paveldosaugos ir aplinkosaugos tikslus užtikrinant darnų šalies vystymąsi.

4.6.5. Finansinių ir nefinansinių paskatų sistemos tobulinimas. Efektyvinsime valstybinį ir savivaldybių materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos finansavimą. Skatinsime kultūros paveldo objektų valdytojus investuoti į kultūros paveldo objektų tvarkybą. Užtikrinsime socialinės ir ekonominės materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo vertės kūrimą.

4.7. PROJEKTAS: INFORMACINĖMS GRĖSMĖMS ATSPARI VISUOMENĖ, LAISVA ŽINIASKLAIDA, SAUGI INTERNETINĖ ERDVĖ

Projekto tikslas – remiantis nepriklausoma visuomenės informavimo politikos analize suformuoti plėtros gaires, atliepančias ekonominius, technologinius, struktūrinius iššūkius, ir priimti sprendimus, užtikrinsiančius pliuralizmą, nepriklausomą ir kokybišką žurnalistiką, nuolatinį medijų ir informacinio raštingumo stiprinimą. Nors maža rinka riboja pačių medijų galimybes visus iššūkius spręsti savarankiškai, siūlant valstybės veiksmus bus užtikrinama, kad galimos intervencijos

nekeltų grėsmės konstitucinėms laisvėms, o visuomenę įgalintų kritiškai vertinti ir suprasti informacinę aplinką.

Pagrindinės iniciatyvos:

4.7.1. **Stiprinsime žiniasklaidos nepriklausomumą ir įvairovę.** Pasitelkdami nepriklausomus ekspertus atliksime kompleksinį žiniasklaidos politikos vertinimą ir parengsime jos tobulinimo gaires. Ypatingą dėmesį skirsime *medijų* ir informaciniam visuomenės raštingumui. Skatinsime didesnę originalaus lietuviško turinio pasiūlą TV ir interneto platformose, spaudoje, radijuje.

4.7.2. **Informacinėms grėsmėms atspari, raštingumo gebėjimus ugdanti visuomenė.** Apsisaugoti nuo informacinių grėsmių gali tik išprususi visuomenė, todėl stiprinsime visuomenės ir įvairių sričių kultūros darbuotojų *medijų* ir informacinio raštingumo, kritinio mąstymo ugdymo gebėjimus, kurie skatintų visuomenės kūrybingumą, viešojoje erdvėje padėtų atpažinti netikrus ar nepatikimus pranešimus ir jų šaltinius, gebėtų kritiškai juos įvertinti ir neutralizuoti žalingos informacijos įtaką.

4.7.3. **Visuomenės informavimo, kultūrinio ir šviečiamojo turinio priemonės.** Siekiant užtikrinti kultūrinio ir šviečiamojo pobūdžio turinio visuomenės informavimo tvarumą, sieksime patvirtinti ilgalaikes Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo veiklos gaires, šalia valstybės subsidijų ieškosime kitų fondo finansinį stabilumą ir nepriklausomumą galinčių užtikrinti šaltinių.

4.7.4. **Atsižvelgsime į pagrindinius žiniasklaidos laisvės indekso rodiklius.** Ypatingą dėmesį skirsime maksimaliai žurnalistų prieigai prie informacijos šaltinių, atvirųjų duomenų. Sieksime sustiprinti žurnalistų apsaugą nuo persekiojimo už kritiką.

4.7.5. **Efektyvi autorinio turinio apsauga skaitmeninėje erdvėje.** Užtikrinsime kompleksinį požiūrį į autorių teisių apsaugą, telkdami atsakingų institucijų pastangas apriboti galimybes gauti ir tiesioginių, ir netiesioginių pajamų iš platinamo piratinio turinio.

III SKYRIUS

MISIJA

SOCIALIAI PAŽEIDŽIAMIAUSIŲ VISUOMENĖS GRUPIŲ ĮGALINIMAS

5. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Technologinė pažanga ar tokie netikėti globalūs įvykiai kaip pandemija iš esmės keičia žmonių gyvenimus, tarpusavio santykius ir būdus, kaip jie užsidirba pragyvenimui. Tam tikroms visuomenės grupėms daug sunkiau prisitaikyti, jaustis lygiaverčiais mūsų visuomenės nariais. Mūsų, kaip bendrapiliečių užduotis, – kurti jautrią visuomenę, kur gebame ištiesti pagalbos ranką tada, kai labiausiai reikia, suteikti tokį rūpestį, kuris atlieptų tikruosius poreikius, įgalintų ir padėtų jaustis

svarbiu visuomenės nariu, o ne „prašytoju“. Labai svarbu, kad socialinėms problemoms nebūtų leidžiama įsisenėti, kad kovotume su jų priežastimis, o ne su padariniais.

Ieškosime naujų būdų palaikyti ir įgalinti kuo daugiau atskirtyje atsidūrusių visuomenės grupių: netekusių darbo ir pajamų, neįgaliuosius, savo artimuosius slaugančius žmones, vienišas mamas ar tėčius, vienišus pensininkus ir kitus visuomenės narius, kuriems parama šiandien reikalingiausia. Šie žmonės atsidurs dėmesio centre taikant socialinės politikos priemones. Užtikrinsime kiekvieno asmens situacijos, poreikių, gyvenamosios ir darbo aplinkos kompleksinį vertinimą, siekdami, kad žmogus kaip pilnavertis pilietis dalyvautų visuomenės gyvenime. Kursime sąlygas visiems asmenims – tiek patiriantiems trumpalaikius iššūkius, tiek susiduriantiems su ilgalaikėmis socialinėmis atskirtimis, kitomis rizikomis – gauti ne tik finansinę paramą, bet, visų pirma, kokybiškas socialines paslaugas, kurios juos įgalintų ir padėtų grįžti į visavertį visuomenės gyvenimą.

Užtikrinsime augančias senatvės socialinio draudimo ir socialinės šalpos pensijas. Įgyvendinsime pokyčius siekiant socialinio draudimo sistemos tvarumo, socialinės paramos išmokų adekvatumo, darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimo, socialinių paslaugų efektyvumo.

Sieksime pokyčių nuoseklumo ir tęstinumo, didinsime pasitikėjimą socialinės apsaugos sistema ir jos stabilumą. Reformas vykdysime laikantis socialinio solidarumo, universalumo, lygybės, nediskriminavimo, teisėtų lūkesčių, pajamų garantijų ir kitų pagrindinių socialinės apsaugos principų.

Mes siekiame, kad:

- Lietuvoje neliktų nematomų žmonių ir jų rūpesčių, o reikiamos pagalbos sulauktų kiekvienas;
- Augtų senatvės socialinio draudimo ir socialinės šalpos pensijos;
- Taiklios ir individualizuotos socialinės paslaugos bei adekvati išmokų sistema skatintų grįžti, arba integruotis į darbo rinką;
- Vaikų tėvams (globėjams, rūpintojams) būtų užtikrintos reikiamos galimybės derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus;
- Vaikai būtų saugūs visose savo gyvenimo aplinkose;
- Moterų ir vyrų lygių galimybių horizontalus principas vyrų visose viešosios politikos srityse;
- Negalią turintys žmonės turėtų geresnes galimybes integruotis į atvirą darbo rinką ir gauti jiems reikiamas socialines paslaugas;
- Mūsų visuomenės nariai būtų jautrūs vienas kito rūpesčiams ir labiau pasitikėtų vieni kitais.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Vieniųjų pensinio amžiaus asmenų papildoma pensija sudarys ne mažiau kaip 11 proc. nuo vidutinės senatvės pensijos (turint būtinaį stažą) per mėnesį (rezultato rodiklis).
- Bendras skurdo rizikos lygis sumažės iki 17 proc. (šiuo metu - 20,6 proc.).
- Gyventojų užimtumo lygis (15–64 m.) pasieks 72,5 proc. (šiuo metu - 70,7 proc.).
- Neįgaliųjų, pasinaudojusių socialinės integracijos priemonėmis, skirtomis jų socialinei atskirčiai mažinti, dalis iš visų neįgaliųjų sudarys 37 proc. (šiuo metu - 29 proc.).

2030:

- Bendras skurdo rizikos lygis sumažės iki 14 proc. (šiuo metu - 20,6 proc.).
- Gyventojų užimtumo lygis (15–64 m.) pasieks 75 proc. (šiuo metu - 70,7 proc.).
- Moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis sumažės iki 10 proc. (šiuo metu - 12,4 proc.).
- Neįgaliųjų, pasinaudojusių socialinės integracijos priemonėmis, skirtomis jų socialinei atskirčiai mažinti, dalis iš visų neįgaliųjų sudarys 42 proc. (šiuo metu - 29 proc.).

6. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

6.1. PROJEKTAS: INDIVIDUALIUS ASMENS POREIKIUS ATITINKANČIOS SOCIALINĖS PASLAUGOS

Nors Lietuvoje nemažėja socialinių iššūkių – visuomenė sparčiai sensta; šeimų, patiriančių socialinę riziką ir jose augančių vaikų skaičius ne vienerius metus išlieka tokio pat lygio; visuomenės paraštėse lieka daug žmonių, kurie negali sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje ir savarankiškai veikti kasdieniame gyvenime, tačiau ne visi žmonės pasinaudoja socialinėmis paslaugomis kaip įrankiu, padedančiu spręsti atsiradusias problemas. Neužtikrinamas tolygus paslaugų prieinamumas, ypač kalbant apie atokias vietas, neatliekamas išsamus atskirų savivaldybių gyventojų poreikių paslaugoms vertinimas, trūksta inovatyvių sprendimų, skirtų spręsti vienokius ar kitokius socialinius iššūkius. Sieksime įgyvendinti naują socialinių paslaugų standartą, orientuodamiesi į tas sritis, kuriose pagalbos ir paslaugų prieinamumas šiuo metu yra mažiausias.

Pagrindinės iniciatyvos:

6.1.1. **Paslaugų prieinamumas pagal individualius poreikius.** Pereisime nuo vienodų socialinių paslaugų teikimo visiems, kuriems reikalinga parama, prie individualizuotų paslaugų, kurios būtų skirtos atliepti

konkreto žmogaus ir žmonių grupių poreikius. Sukursime į ilgalaikių problemų sprendimą orientuotą socialinio verslo modelį, sudarydami geresnes sąlygas dirbti žmonėms su negalia, taip pat išėjusiems iš įkalinimo įstaigų, ilgalaikiams bedarbiams. Sukursime ir įdiegsime socialinių paslaugų teikimo algoritmus vaikams ir šeimoms pagal jų individualius poreikius. Tuo pačiu stiprinsime atvejo vadybininkų gebėjimus ir galimybes sėkmingai koordinuoti kiekvieną atskiros šeimos atvejį, plėsti prieinamas paslaugas, skatinti skirtingų sričių – ypač socialinės, sveikatos ir švietimo – sąveiką. Tęsime institucinės globos pertvarkos darbus, kad kiekvienas vaikas su negalia, kiekvienas suaugęs asmuo su negalia ir jų šeimos nariai sulauktų reikiamos kokybiškos pagalbos.

6.1.2. Socialinių paslaugų prieinamumo didinimas. Keisime funkcijų socialinių paslaugų srityje pasidalijimą tarp savivaldybių ir valstybės, socialinės priežiūros paslaugas priskiriant valstybės deleguotai funkcijai, o socialinės globos – savivaldybių savarankiškajai funkcijai. Savivaldybėms sukursime papildomas paskatas socialines paslaugas teikti per nevyriausybinės organizacijas, o šioms užtikrinsime adekvatų finansavimą. Didesnius finansinius išteklius nukreipsime socialinės priežiūros paslaugų plėtrai – apsaugoto būsto, savarankiško gyvenimo namų, krizių centrų, palydimųjų paslaugų, šeimų socialinės priežiūros paslaugoms.

6.1.3. Socialinių paslaugų kokybės standartas. Diegsime socialinių paslaugų kokybės standartą socialinių paslaugų įstaigose. Įgyvendinsime socialinės priežiūros paslaugų akreditaciją, kuri užtikrins kokybę, mažinsime regioninius skirtumus, skatinsime konkurenciją, leisime asmeniui pasirinkti socialinės priežiūros paslaugų teikėją. Stiprinsime akredituotų socialinių paslaugų kokybės priežiūros sistemą. Vertinsime socialinių paslaugų poveikį asmens gyvenimo kokybei.

6.1.4. Didinsime globos ir slaugos priežiūros paslaugas namuose, paslaugų namuose spektrą, suprasdami, kad žmogaus prioritetas – kiek įmanoma savarankiškiau ir ilgiau gyventi savo namuose.

6.1.5. Socialines paslaugas finansuosime tiesioginio finansavimo principu. Skatinsime poreikius atitinkančią paslaugų įvairovę ir technologines inovacijas. Įvesime kasmetinį privalomą naujų paslaugų poreikio ir pasiūlos vertinimą. Naują poreikį tenkinančioms, inovatyvioms ir akivaizdžią socialinę naudą suteikiančioms paslaugoms užtikrinsime tiesioginio finansavimo tvarką. Peržiūrėsime socialines paslaugas teikiančių įstaigų, įmonių ir organizacijų finansavimą, prioritetą teikiant suplanuotiems, pamatuotiems ir pasiektiems rezultatams.

6.1.6. Nė vieno žmogaus už gyvenimo paraščių. Užtikrinsime reikiamos pagalbos teikimą jaunuoliams, kurie buvo globojami institucinėje socialinėje globoje arba augo šeimose, kurios patiria socialinę riziką, kad jie taptų savarankiškais ir atsakingais Lietuvos piliečiais, kurie gebėtų kurti pozityvų prieraišumo ryšį, kurti savo šeimas ir tinkamai auginti savo vaikus.

6.2. PROJEKTAS: NEĮGALIŪJŲ TEISIŲ APSAUGA IR PASLAUGŲ PLĖTRA

Žmonės su negalia vis dar lieka viena labiausiai diskriminuojama žmonių grupė Lietuvoje. Net baziniai dalykai – švietimas, socialinės paslaugos ir pagalba, sveikatos priežiūros paslaugos – dažnu atveju vis dar nepakankamai prieinamos. Atribota galimybė įsidarbinti ir mokytis – tai vienos didžiausių problemų, su kuriomis susiduria neįgalieji. Tikimybė, kad jie dėl tinkamos, savalaikės ir individualizuotos pagalbos nebuvimo neturės darbo ir bus priversti išgyventi su mažesnėmis pajamomis, yra kur kas didesnė nei žmonėms be negalios. Ne negalia, o fizinės aplinkos ir paslaugų neprieinamumas yra pagrindinės silpnesnio išsilavinimo, socialinės atskirties, nedarbo ir skurdo priežastys tarp neįgalių žmonių. Darbo rinka turi tapti atvira visiems, pagalba – atliepanti individualius žmogaus poreikius, paslaugos – kompleksinės. Neįgaliųjų išmokų politika – ir skaidri, ir taikli.

Pagrindinės iniciatyvos:

6.2.1. Kompleksinis socialinių paslaugų paketas neįgaliesiems ir individualizuotas požiūris. Iš esmės peržiūrėsime neįgaliųjų integracijos politikos principus ir sukursime specialius šių žmonių poreikius patenkinti skirtų socialinių paslaugų paketą. Įstatymu įtvirtinsime asmeninio asistento paslaugą neįgaliesiems, numatysime jos prieinamumo spektrą ir galimybę pagal poreikį (įskaitant vaikus). Įdiegsime specialistų darbo su neįgaliaisiais (tiek vaikais, tiek suaugusiaisiais) ruošimo programas. Pertvarkysime ir patobulinsime aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis sistemą. Akredituosime socialinės reabilitacijos paslaugų neįgaliesiems teikimą bendruomenėje.

6.2.2. Pagalba šeimoms, auginančioms neįgalius vaikus. Šeimoms, kuriose auga negalią turintis vaikas arba raidos sutrikimų, specialiųjų poreikių turintis vaikas, pasiūlysime visapusišką pagalbą, kad šeima galėtų tinkamai rūpintis vaiku ir jo poreikiais, gebėtų efektyviau derinti šeimą ir darbinę veiklą, aktyviai dalyvautų visuomeniniame gyvenime. Sukursime sistemą, kad reikalingos ankstyvosios reabilitacijos, pavėžėjimo, laikino atokvėpio, atvejo vadybos (koordinavimo), psichologo, ugdymo, socialinės integracijos, slaugos, dienos užimtumo, dienos globos ir kt. paslaugos būtų teikiamos „vieno langelio“ principu. Ieškosime dialogo su darbdaviais dėl lankstesnių darbo sąlygų tėvams, tėviams, globėjams (rūpintojams), auginantiems neįgalius vaikus.

6.2.3. Žmonės su negalia – bendros švietimo sistemos dalis. Sudarysime galimybes šeimoms, kurios augina vaikus su negalia, pasirinkti, kokioje mokykloje – specialiojoje ar bendrojo lavinimo – mokysis jų atžala. Svarstysime įvesti mokinio asistento pareigybę, siekdami ugdymo procese individualizuoti pagalbą mokiniams su negalia. Sieksime, kad visi vaikai su negalia turėtų galimybes dalyvautų neformaliame švietime.

6.2.4. Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba teiks pirmenybę paslaugoms, užtikrinančioms neįgaliųjų įgalinimą. Nustatysime, kad vertinant žmogaus būklę jos nustatymo komisijoje būtų ne vien gydytojai, bet ir psichologas, socialinis darbuotojas, kitų sričių, svarbių žmogaus socialinei raidai,

specialistai, būtų nustatinėjama ne tik fizinė žmogaus būklė, bet ir socialiniai poreikiai. Sukursime patikimą negalios duomenų bazę, kurios pagrindu priimsime būtinus ir motyvuotus sprendimus, padedančius pasiekti geriausių neįgaliųjų integracijos rodiklių.

6.2.5. Efektyviai veikiančios neįgaliųjų įdarbinimo programos. Neįgaliųjų integraciją į atvirą darbo rinką grįšime darbo aplinkos ir darbo vietų pritaikymu individualiems neįgaliųjų poreikiams, paskatomis darbdaviams ir visuomenės, taip pat darbdavių, nuomonės apie negalią turinčius asmenis slinktimi. Įgyvendinsime socialinių įmonių reformą, krepšelio principu (jis bus skirtas pritaikyti darbo vietas darbuotojams su negalia, specialiems personalo mokymams ir t. t.) sukuriant realias paskatas darbdaviams priimti darbuotojus su negalia. Svarstysime darbo užmokesčio subsidijų palikimo socialinėms įmonėms klausimą, laikydamiesi nuostatos, kad jos turi būti mokamos terminuotą laikotarpį.

6.2.6. Pastatų infrastruktūros pritaikymas neįgaliesiems. Įdiegsime universalus dizaino principus Statybos techniniuose reglamentuose ir kituose teisės aktuose, taip gerinant pastatų infrastruktūros pritaikomumą neįgaliųjų poreikiams. Tobulinsime higienos pasų išdavimo tvarką, numatysime universalus dizaino principų mokymą ruošiant architektus ir ergoterapeutus, numatysime projektų, juos pritaikant žmonėms su negalia, derinimo su visuomene mechanizmus projektavimo etape. Užtikrinsime, kad būsto ir gyvenamosios aplinkos pritaikymas būtų prieinamas visiems neįgaliesiems pagal jų poreikį, numatysime priemones, skatinančias pritaikyti tiek fizinę, tiek ir informacinę aplinką neįgaliesiems.

6.3. PROJEKTAS: SOCIALINĖS APSAUGOS IŠMOKŲ ADEKVATUMAS IR TVARUMAS

Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota, kurioje kiekvienas pilietis turi teisę į socialinę apsaugą. Šiandienė ekonominė-socialinė situacija, pandemijos iššūkiai rodo, kad būtinos kompleksinės reformos siekiant socialinio draudimo sistemos tvarumo, socialinės paramos išmokų adekvatumo ir socialinių paslaugų efektyvumo. Siekiant socialinės apsaugos išmokų adekvatumo, tuo pačiu būtina užtikrinti išmokų tvarumą. Šiuo metu Lietuvoje neturime efektyvių socialinės politikos (ypač socialinės paramos) efektyvumo stebėsenos kriterijų ir rodiklių, kurie galėtų būti taikomi tiek nacionaliniu, tiek savivaldos lygiu. Pokyčiai šioje srityje turi būti vykdomi nuosekliai ir tęstinai, didinant pasitikėjimą socialinės apsaugos sistema, tuo užtikrinant stabilumą, socialinės apsaugos principų realizavimą, lygybę bei nediskriminavimą.

Pagrindinės iniciatyvos:

6.3.1. Skurdo mažinimas. Mažinsime pajamų nelygybę ir skurdą, numatydami atitinkamas kompleksines mokestines ir finansines priemones. Sistemiškai didinsime išlaidas socialinei apsaugai, ypač mažiausias išmokas gaunantiems asmenims, kartu užtikrindami valstybės finansinį stabilumą.

6.3.2. Socialinio draudimo išmokų didinimas. Užtikrinsime socialinio draudimo ir pensijų sistemos stabilumą ir garantijas. Gerinsime vienišų pensininkų situaciją: vietoj našlių pensijų įvesime vienišų pensinio

amžiaus asmenų pensijas, kurių dydis sudarys ne mažiau kaip 11 proc. nuo vidutinės senatvės pensijos (turint būtinaį stažą) per mėnesį. Stiprinsime ryšį tarp žmogaus mokamų įmokų ir gaunamų išmokų. Pagal augantį darbo užmokestį didinsime socialinio draudimo pensijas, kartu užtikrindami valstybės finansinį stabilumą. Peržiūrėsime socialinio draudimo pensijos bendrosios dalies struktūrą, siekiant, kad jos dydis būtų kuo artimesnis minimaliems vartojimo poreikiams.

6.3.3. Taiklesnės pensijos, išmokos ir kompensacijos. Atsisakysime socialiai nepateisinamų lengvatų ir skirtingo apmokestinimo už tas pačias veiklas, sumažinsime galimybes vengti mokėti socialinio draudimo įmokas. Pasitelkdami stebėsenos duomenis, atnaujinsime išmokų gavimo kriterijus, atsižvelgiant ir į realius žmogaus sugebėjimus savarankiškai gyventi.

6.3.4. Papildomo pensinio draudimo garantijos ir plėtra. Sieksime, kad privataus pensijų kaupimo sistema būtų efektyvi, aiškiai reglamentuojama, pastovi, skaidri ir užtikrinanti teisėtų lūkesčių principo įgyvendinimą. Didinsime žmonių finansinį raštingumą. Skatinsime papildomą savanorišką pensijų draudimą ir profesinių pensijų fondų veiklą, nustatant efektyvias motyvacines priemones.

6.4. PROJEKTAS: DARBO IR ŠEIMOS ĮSIPAREIGOJIMŲ DERINIMAS. LYGIOS GALIMYBĖS

Pastaraisiais metais itin daug dėmesio skirta tėvų atsakomybei, taip pat smurto prevencijai artimoje aplinkoje. Deja, šeimos, ypač susiduriančios su problemomis, nesulaukia profesionalios, įvairiapusės socialinės bei psichologinės pagalbos. Žmonės susiduria su sunkumais grįžti į darbo rinką po vaiko priežiūros atostogų, nes būna praradę reikalingą kvalifikaciją, be to, stingant ikimokyklinių vaiko priežiūros įstaigų ir pan., prastėja galimybės kuo greičiau integruotis į darbo rinką. Tai lemia nedarbą, o dažnu atveju šeima atsiduria prie skurdo ribos. Sunkiai kelią skinasi lankstaus darbo grafiko ar nuotolinio darbo kultūra. Visos šios problemos ypač skaudžiai atsiliepia vienišiemis tėvams.

Pagrindinės iniciatyvos:

6.4.1. Daugiau galimybių grįžti į darbo rinką. Plėsimė ankstyvojo ugdymo įstaigų tinklą vaikams nuo vienu iki trejų metų. Valstybės investicijas kreipsime į naujų darželių statybą, taip pat sudarysime sąlygas atokiau gyvenančių vaikų pavėžėjimui iki ugdymo įstaigos. Tarsimės su savivaldybėmis dėl platesnio visos dienos mokyklos modelio įgyvendinimo ir lankstesnio darželių darbo grafiko taikymo (prailgintų grupių, lankstesnių darbo valandų). Tarsimės, kad savivaldybėms priklausančiuose darželiuose vietą vaikui prioriteto tvarka gautų ką tik po vaiko priežiūros atostogų įsidarbinusių, mokytis pradėjusių ar vienišų tėvų vaikai, taip pat vaikus įvaikinę ar globoti (rūpintis) pradėję asmenys. Skirsime persikvalifikavimo galimybes ir papildomą finansavimą negalią turinčių asmenų šeimos nariams, kurie ilgą laiką slaugė ir visą laiką skyrė šeimos nario priežiūrai.

6.4.2. Ypatingas dėmesys vienišų tėvų užimtumo didinimui. Teisinėmis ir visuomenės švietimo priemonėmis skatinsime, kad vaikus auginantys vieniši tėvai turėtų daugiau galimybių dirbti pagal lankstų darbo grafiką, jiems būtų teikiama efektyvi valstybės parama kuriant verslą, taikoma efektyvi perkvalifikavimo sistema ir kitos efektyvios užimtumo priemonės, ieškosime dialogo su darbdaviais dėl lankstesnių darbo sąlygų vienišiemis tėvams. Šeimoms, kuriose auga vaikai tik su vienu iš tėvų, sudarysime palankesnes sąlygas būsto nuomai, pigesniems vaikų būreliams ir pan.

6.4.3. Darbo ir šeimos derinimo priemonių skatinimas. Skatinsime priemones, mažinančias darbuotojų patiriamą spaudimą nesusilaukti vaikų. Ieškosime priemonių, skatinančių steigti šeimoms draugišką aplinką (darbovietės darželių steigimas, organizuotas vaikų gabenimas į darželius, lankstesnis darbo organizavimas ir kt.).

6.4.4. Lygios galimybės visiems. Naikinsime visas diskriminacijos apraiškas ir sudarysime lygias galimybes visoms socialinėms grupėms, skatinsime nulinę toleranciją bet kokiam smurtui. Sieksime lygių galimybių visiems, nustatysime priemones moterų ir vyrų lyčių lygybei užtikrinti. Sieksime mažinti moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkį, sudarant geresnes galimybes moterims siekti karjeros ir išsilaikyti darbo rinkoje.

6.5. PROJEKTAS: SOCIALINĖS SRITIES DARBUOTOJŲ ĮGALINIMAS. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS STIPRINIMAS

Šiandien įvairių sričių socialiniai darbuotojai dažniausiai suvokiami kaip prievaizdai, vykduantys tik formalias biurokratinės funkcijas ir pildantys dokumentus, o ne kaip konsultantai ar pagalbininkai. Susiduriama su dideliu socialinių darbuotojų trūkumu ir pasigendama socialinių darbuotojų specializacijos. Pati profesija dėl žemo užmokesčio yra praradusi prestižą – didžioji dalis socialinio darbo studijas baigusių jaunų žmonių tiesiog nesirenka dirbti šioje sferoje. Be to, pastebimi itin ryškūs socialinių darbuotojų darbo užmokesčio netolygumai tarp šalies savivaldybių. Su labai panašiomis problemomis susiduria ir socialinių darbuotojų padėjėjai, vaiko teisių apsaugos specialistai. Socialinės srities, vaiko teisių apsaugos darbuotojų ar specifinių kompetencijų trūkumas rinkoje lemia netolygią teikiamų socialinių paslaugų kokybę, paslaugų trūkumą, darbuotojų perdegimą. Trūksta galimybių specializuotis, mokymų ir praktikos, taip pat tolesnio tobulėjimo galimybių.

Pagrindinės iniciatyvos:

6.5.1. Socialinio darbuotojo profesijos stiprinimas. Apibrėšime socialinio darbo specifiką socialinių paslaugų, sveikatos, švietimo, vaiko gerovės, gerontologijos, teisėtvarkos, užimtumo ir kitose srityse. Įdiegsime socialinio darbuotojo etikos principus ir socialinio darbo metodus. Skatinsime naudoti intervizijas ir supervizijas stiprinant socialinį darbą.

6.5.2. Geresnių darbo sąlygų sudarymas. Sieksime, kad tuose šalies regionuose, kur matomas didžiausias socialinių paslaugų poreikis (o tuo pačiu ir didžiausias socialinių darbuotojų skaičiaus trūkumas), prisidedant savivaldybėms, būtų sudarytos papildomos finansinės paskatos atvykti ar pasilikti dirbti socialiniams darbuotojams, taip užtikrinant teikiamas reikalingiausias socialines paslaugas gyventojams. Inicijuosime, kad socialinių darbuotojų ir vaiko teisių apsaugos specialistų saugumo, darbo specifikos klausimai tiesiogiai būtų aptariami ir suderinami su savivaldybėmis ir darbdaviais. Įvertinti darbuotojų poreikiai ir galimos rizikos darbe leis sukurti tiesiogiai veikiančią saugumo planą, į kurią įtrauksime policijos, viešosios tvarkos pareigūnus.

6.5.3. Kvalifikacijos kėlimas, darbo užmokesčio didinimas ir visuomenės švietimas. Sieksime, kad universitetuose ir kolegijose būtų paruoštos ir nuolat tobulinamos geriausios socialinio darbo programos ir specializuotos podiplominės studijos, padedančios socialiniams darbuotojams orientuotis į aktualias jų veiklos sritis. Tobulinsime vaiko teisių apsaugos sistemos specialistų kompetencijas, kursime veiksmingas psichologinės pagalbos šeimai priemones. Inicijuosime vaiko teisių apsaugos specializacijai skirtų programų kūrimą. Sudarysime galimybes tobulėti ir nuolat kelti profesinę kvalifikaciją, gauti reikalingus sisteminius ir kokybiškus mokymus. Sudarysime ir įgyvendinsime stabilaus darbo užmokesčio kėlimo planą socialiniams darbuotojams, vaiko teisių apsaugos specialistams.

6.5.4. Efektyvios vaiko priežiūros paslaugos ir parama. Tobulinsime pagalbos sistemą vaikams, išėjusiems iš globos sistemos ar socialinę riziką patiriančių šeimų, skatindami jų socializaciją, sėkmingą savarankiško gyvenimo pradžią ir taip užkirsime kelią didesniems iššūkiams ateityje. Įsteigsime tikslines, nuo pajamų lygio priklausančias vaiko priežiūros paslaugų subsidijas dirbantiems, mažesnes pajamas gaunantiems, ikimokyklinio amžiaus vaikus auginantiems tėvams ir įstatyminiams atstovams. Plėsimė pagalbos prieinamumą vaikams ir jauniems žmonėms, kurie susiduria su kompleksinėmis elgesio problemomis – delinkventiniu elgesiu, agresija, rizikingu gyvenimo būdu, priklausomybėmis nuo alkoholio ar kitų psichiką veikiančių medžiagų ir pan.

6.5.5. Apsaugos nuo smurto ir vaikų išnaudojimo priemonės. Tobulinsime mechanizmus, kurie leidžia užkirsti kelią smurtui prieš vaikus, apimant ir smurtą artimoje aplinkoje, o tokiems atvejams įvykus – sukursime reagavimo mechanizmus, kurie leis laiku identifikuoti smurto atvejus ir nedelsiant užtikrinti visą reikalingą paramą, teikiant efektyvią, laiku ir individualizuotą pagalbą vaikui ir šeimai. Stiprinsime pasirengimo tėvystei priemones, stiprinsime krizių centrų vaidmenį ir patyčių prevenciją. Inicijuosime edukacines programas ir pagalbos įsidarbinant paslaugą, kuri padėtų smurtą patyrusioms moterims tapti ekonomiškai nepriklausomomis. Įgyvendinsime išsamų veiksmų planą, skirtą kovai su visomis seksualinio išnaudojimo ir smurto prieš neįgalius vaikus formomis tiek institucijose, tiek už jų ribų, ir sukursime prieinamas paramos nukentėjusiesiems paslaugas vaikus, ypatingą dėmesį skiriant pažeidžiamiausioms vaikų grupėms, tokioms kaip neįgalūs vaikai, be tėvų globos likę vaikai, vaikai, augantys socialinę riziką patiriančiose šeimose, vaikai, augantys ir (ar) gaunantys institucinio pobūdžio paslaugas.

6.5.6. Institucinės vaiko globos alternatyvų tolesnė plėtra ir stiprinimas. Toliau plėtosime ir stiprinsime neinstitucinės globos galimybes – skatinsime globą ir įvaikinimą, pasiūlydami į globėjus, įtėvius ir jų šeimose augančius vaikus orientuotą paslaugų paketą, stiprinsime Globos centrų darbo kokybę, juose dirbančių specialistų kompetencijas. Keisime bendruomeninių vaiko globos namų darbo orientaciją, kad ji kuo mažiau būtų panaši į institucinę pagalbą, ir kuo labiau atsižvelgtų į vaiko individualumą, kad kuo labiau gebėtų suteikti specializuotą pagalbą. Plėtosime budinčių globotojų veiklą, siekiant iš tikrųjų kokybiškos paslaugos, globotojų pasirengimą prižiūrėti ne tik jaunesnio amžiaus vaikus, bet ir paauglius, elgesio iššūkių turinčius vaikus, neįgaliuosius vaikus ir kt.

6.6. PROJEKTAS: SOCIALINĖS APSAUGOS VALDYMO TOBULINIMAS

Efektyvus socialinės apsaugos išmokų administravimas neatsiejamas nuo sistemos valdymo tobulinimo, individualizuotų ir skaitmenizuotų paslaugų plėtros. Pritaikant Lietuvos socialinio sektoriaus technologijas, trūksta integruoto požiūrio ir atitinkamo strateginio planavimo; pokyčiai socialinės apsaugos, darbo ir sveikatos sistemų, institucinio valdymo, visuomenės švietimo, informacinių technologijų srityse nekoreliuoja tarpusavyje; nevertinama naujų technologijų įtaka valdymo efektyvumui ir darbo rinkai. Nesant tinkamo strateginio planavimo, stebėsenos, efektyvumo rodiklių, socialinei politikai skiriamos lėšos panaudojamos nepakankamai efektyviai. Svarbią vietą užima socialinių partnerių ir nevyriausybinų organizacijų veiklos įgalinimas, tarpinstitucinių ryšių plėtra bei bendradarbiavimas, kuris šiuo metu nepakankamas.

Pagrindinės iniciatyvos:

6.6.1. Daugiau ir geresnių elektroninių paslaugų. Plėsimė taikomas elektronines paslaugas, trumpinsime terminus viešosioms paslaugos gauti, supaprastinsime socialinio draudimo įmokų deklaravimą. Diegsime rinkoje jau savo vertę įrodžiusius, tačiau dar nenaudojamus informacinių technologijų sprendimus, vertinsime besimokančių sistemų, dirbtinio intelekto, giliojo mokymosi ir didžiųjų duomenų taikymo sprendimus administruojant socialines išmokas.

6.6.2. Stebėsenos ir prognozavimo sistemos tobulinimas. Sukursime socialinės politikos srities pokyčių analizės, prognozavimo, stebėsenos (įskaitant piniginės paramos lėšų panaudojimo efektyvumo) sistemą.

6.6.3. Socialinių partnerių vaidmens didinimas socialinio draudimo sistemoje. Toliau stiprinsime Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos kompetenciją ir įgaliojimus. Skatinsime socialinį dialogą ir sieksime socialinių partnerių susitarimo sprendžiant dėl minimalaus darbo užmokesčio dydžio, socialinio draudimo sistemos apimties ir taikymo.

6.6.4. Socialinės paramos valdymo efektyvumas. Peržiūrėsime socialinės paramos išmokų efektyvumą. Sudarysime skurdo žemėlapi, kuriame duomenis bus galima analizuoti savivaldybių lygmeniu. Nacionaliniu lygmeniu nustatysime kriterijus, pagal kuriuos būtų galima atlikti stebėseną, analizuoti socialinės paramos

efektyvumą savivaldybių lygmeniu, formuojant politikos kryptis ir vertinant gerosios praktikos pavyzdžius. Tęsime socialinės paramos skirstymo decentralizaciją, artinsime paramos skyrimą prie bendruomenių, kurios geriausiai žino savo narius.

6.6.5. Stiprinsime tarpinstitucinius ryšius. Sieksime glaudesnio specialistų tarpusavio bendradarbiavimo, gerųjų praktikų mainų, dalijimosi žiniomis, patirtimi bei informacija. Sieksime glaudesnio, kompleksine pagalba, o ne vien kontrole paremto valstybės institucijų ir šeimų bendradarbiavimo. Skatinsime ir palaikysime gyvybės atžvilgiu pozityvias ir ją skatinančias iniciatyvas sveikatos priežiūros sistemoje, taip pat valstybės institucijų bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis, padedančioms krizinį nėštumą ar kitas krizes išgyvenančioms moterims ir jų artimiesiems.

6.6.6. Stiprinsime bendradarbiavimą su savivaldybėmis. Pagal nustatytą metodiką įvertinsime kiekvieno, kuriam reikalinga pagalba, individualią situaciją, įvardysime norimą rezultatą ir jį galinčias užtikrinti priemones, suplanuosime kompleksinį jų taikymą ir stebėsime siūlomų priemonių veiksmingumą, pradėdant nuo pilotinių projektų pasirinktose savivaldybėse.

IV SKYRIUS

MISIJA

ILGAS IR VISAVERTIS SVEIKO ŽMOGAUS GYVENIMAS

7. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Sveikatos apsaugos sistemos tikslas yra gerinti ir stiprinti žmonių sveikatą, laiku diagnozuoti ir gydyti ligas, aktyviai prisidėti, kad žmogus kuo ilgiau gyventų sveikus gyvenimo metus. Per pastarąjį dešimtmetį vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Lietuvoje pailgėjo daugiau kaip ketveriais metais, tačiau vis dar atsiliekame nuo Europos Sąjungos šalių vidurkio. Itin ryškūs sveikatos ir gyvenimo trukmės skirtumai yra tarp vyrų ir moterų, kaimo ir miesto, skirtingų socialinių ir ekonominių gyventojų grupių. Mūsų netenkina vien siekis ilginti gyvenimo trukmę, jei tuos papildomus metus žmogus praleis sirgdamas. Deja, tikėtina sveiko gyvenimo trukmė Lietuvoje kinta labai nedaug ir išlieka 57 metai – net septyneriais metais mažiau nei Europos Sąjungos šalių vidurkis. Dideli sveikatos skirtumai tarp vyrų ir moterų, įvairių socialinių grupių ir regionų, palyginti su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, atspindi dideles sveikatos ir socialinės sistemos problemas. Kaip patys gyventojai vertina savo sveikatą yra svarbus sveikatos sistemos efektyvumo rodiklis. Tik 58 proc. suaugusių Lietuvos gyventojų mano esantys geros sveikatos būklės, o vyresnių

nei 65 metų – jau net 93 proc. mano, kad jų sveikata yra tik patenkinama arba bloga. Ir tai prasčiausias rodiklis visoje Europos Sąjungoje.

Lietuva yra viena sparčiausiai senstančių šalių visoje Europos Sąjungoje ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalių narių grupėje, pasižyminti nuolat prastėjančiais demografiniais rodikliai, todėl pasiekti greitų pokyčių sveikatos srityje itin sunku, tačiau proveržis gali būti padarytas. Atsižvelgdami į prastus rodiklius, turėsime užtikrinti ne tik pokyčių įgyvendinimą, bet ir spartą. Reiškiame valią ir pasiryžimą kurti tokią sveikatos apsaugos sistemą, kurioje mažėtų visi socialiniai ir sveikatos netolygumai, nebejotina keliantys grėsmę žmonių gyvenimo kokybei ir šalies stabilumui. Siekiant atstatyti demografinę populiacijos didėjimą dėmesį skirsime gyventojų sveikatai ir švietimui, skatinsime technologijas, užtikrinančias teigiamus demografinių rodiklių pokyčius.

Artimiausio laikotarpio prioritetas Vyriausybei neabejotinai bus efektyvus COVID-19 situacijos valdymas, kol vakcinacija šalyje pasieks rekomenduojamą lygį. Šiai užduočiai vykdyti parengtas atskiras taktinis veiksmų planas, didinantis visuomenės ir sveikatos priežiūros sistemos atsparumą pandemijos keliamiems iššūkiams, projektuojantis atsigavimą, leidžiantį švelninti apribojimus ir vėl tinkamai kontroliuoti naujus atvejus, ir ateitį, kurioje, visuomenei įgijus kolektyvinį imunitetą, bus įmanoma grįžti prie įprasto gyvenimo būdo.

Mes siekiame, kad:

- sveikatos apsaugos sistemos dėmesio centre atsirastų žmogus – pacientas, darbuotojas, o ne pastatai, investicijos ar brangios įrangos įsigijimai;
- kokybiškos paslaugos būtų teikiamos visiems Lietuvos gyventojams, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos, socialinės ar ekonominės padėties;
- kiekviena visuomenės grupė ir narys rūpintųsi asmens ir visuomenės sveikata, siekiant užkirsti kelią ligų atsiradimui;
- sveikatos sistema būtų pasirengusi reaguoti į kylančias grėsmes ir krizes, mokėtų pasitikti ateities iššūkius;
- sveikatos sistemos valdymo, finansavimo ir priežiūros sistema būtų pagrindas, o ne kliuvinys ilgo, kokybiško ir oraus žmogaus gyvenimo užtikrinimui.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Vidutinė tikėtina būsimo gyvenimo trukmė – 77 metai (šiuo metu – 76 metai);

- Skirtumas tarp vyrų ir moterų gyvenimo trukmės – 8 metai (šiuo metu – 9,8 metų);
- Tikėtina sveiko gyvenimo trukmė – 60,5 metų (šiuo metu – 58,1 metų);
- Suaugusiųjų, kurie savo sveikatą vertina kaip gerą ir labai gerą dalis – 64 proc. (šiuo metu – 58 proc.);

2030:

- Vidutinė tikėtina būsimo gyvenimo trukmė – 81 metai (šiuo metu – 76 metai);
- Skirtumas tarp vyrų ir moterų gyvenimo trukmės – 5,2 metų (šiuo metu – 9,8 metų);
- Tikėtina sveiko gyvenimo trukmė – 64 metai (šiuo metu – 58,1 metų);
- Suaugusiųjų, kurie savo sveikatą vertina kaip gerą ir labai gerą dalis – 70 proc. (šiuo metu – 58 proc.);

8. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

8.1. PROJEKTAS: VISUOMENĖS SVEIKATOS STIPRINIMAS

Visuomenės sveikatos stiprinimas – ne tik būdas užkirsti kelią ligoms, bet ir sveikatos puoselėjimas taikant inovatyvias visuomenės sveikatos technologijas, siekiant, kad kiekvienas visuomenės narys prisiimtų atsakomybę už savo ir sau artimos socialinės grupės sveikatą. Siekdami ilginti žmogaus sveiko gyvenimo trukmę, privalome ne tik sukurti efektyvią visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų sistemą, bet įgalinti kiekvieną visuomenės grupę ir narį atsakingai ir savarankiškai siekti asmens ir visuomenės sveikatos, užkirsti kelią atsirandančioms ligoms. Prevencija privalo būti prioritetiniu veikimo būdu, nes kova su padariniais valstybei ir visuomenei visada lemia kur kas didesnius kaštus.

Pagrindinės iniciatyvos:

8.1.1. Sveika mityba, fizinis aktyvumas, darbo, mokymosi ir poilsio režimas, lytinis švietimas, streso ir psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencija – tai šešios sritys, kuriose mūsų valstybė turi veikti, siekdama užtikrinti savo piliečių sveikatą ir mažinti galimas ligas bei susirgimus. Visuomenės sveikatos ugdymas turi prasidėti nuo ankstyvos vaikystės, plečiant asmens higienos įgūdžių formavimo, sveikatos ir sveikos gyvensenos mokymo programas ugdymo įstaigose, sudaryti sąlygas vaikams augti sveikiems. Visą visuomenę jis turi pasiekti per visuomenės sveikatos biurų aktyvią veiklą savivaldybėse, ypač bendruomenėse, remiant jų veiklą, socialinių

reklamų ir kitų iniciatyvų forma. Kursime ir steigime aktyvaus laisvalaikio erdves, prieinamas gyventojams pagal jų amžių ir poreikius, skatinsime ieškoti sprendimo dalį dienos skirti aktyviam laisvalaikiui, stresui mažinti.

8.1.2. Dėmesys psichikos sveikatai ir mažėjančiam savižudybių skaičiui. Psichikos sveikatos svarba yra nenuginčijama šiuolaikiniame pasaulyje ir ypač dabartinės sveikatos krizės kontekste. Lietuva iš kitų šalių išsiskiria dideliu savižudybių skaičiumi ir prastais psichikos sveikatos rodikliais. Problemas spręsimė mokslu ir geraisiais pavyzdžiais grįstais metodais, o ne jas stigmatizuodami. Sprendimus grįsime ne vien medikamentinėmis, bet ir prevencinėmis priemonėmis, ankstyva diagnostika, didindami gyventojų psichologinį ir emocinį raštingumą, skatindami visuomenės sąmoningumą ir savitarpio pagalbą. Sukursime kokybiškas sveikatos ir socialines bendruomeninio lygio paslaugas, prieinamas ir pakankamas visoje Lietuvos teritorijoje, užpildančias spragas tarp pirminės grandies (psichikos sveikatos centrų) ir stacionarų. Paslaugas organizuosime ir proaktyviai siūlysimė vaikams, suaugusiesiems ir šeimoms, patiriančioms krizes ir didelius psichosocialinius sunkumus. Ypatingą dėmesį skirsime identifikuodami žmogaus teisių pažeidimus psichikos sveikatos priežiūroje.

8.1.3. Skurdo, ekonominės ir socialinės nelygybės, didelių skirtumų tarp regionų, sukuriančių prielaidas dideliems sveikatos skirtumams, eliminavimas. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas įtvirtina žmogaus teisę ne tik į prieinamas ir kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas, bet ir į teisę būti laisvu nuo tokių trikdančių sveikatą veiksnių, kaip informacijos apie sveikatą ribojimas, diskriminacija, smurtas ir skurdas. Nelygybė ir socialinis skurdas atima iš žmonių galimybes ir motyvaciją gyventi sveikai, todėl sieksime įgalinti žmones pačius gerinti savo sveikatą, taikyti prevencines priemones, visus sveikatai įtaką darančius veiksnius suvokiant kaip visumą. Žmogus yra atsakingas už savo fizinę ir emocinę sveikatą, bet mes neliksime nuošalyje ir rūpinsimės savo visuomenės nariais, suteikdami efektyvias, modernias ir prieinamas galimybes.

8.2. PROJEKTAS: ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ KOKYBĖS GERINIMAS

Kokybiškos ir visoje šalyje vienodai efektyviai ir visoms pacientų grupėms prieinamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, moderni, efektyvi, patikima ir prieinama visuomenės sveikatos sistema – raktas į ilgą, sveiką, visavertę ir produktyvų žmogaus gyvenimą. Norint pasiekti proveržį, turime užtikrinti, kad sveikatos priežiūros sistemoje įsigalėtų pagarbos žmogui (sveikatos priežiūros darbuotojui ir pacientui) kultūra. Kokybės užtikrinimo ir gerinimo pokyčiai būtų sistemiskai

planuojami, įgyvendinami ir matuojami objektyviais rodikliais. Pagal tai būtų skiriama išteklių, užtikrinančių reikiamus pokyčius. Būtina partnerystė ir bendradarbiavimas tarp sveikatos politikos formuotojų, paslaugų teikėjų, sveikatos priežiūros darbuotojų ir gyventojų, pacientų organizacijų, kitų viešosios politikos sektorių. Tarpusavio bendravimas turi remtis ne susiskaldymu ir skirtingų interesų bekompromisiu demonstravimu, bet profesionaliu dialogu, siekiu rasti visai sveikatos apsaugos sistemai tinkamiausius sprendimus. Sveikatos priežiūros paslaugų apmokėjimas turi būti siejamas su jų kokybe ir pasiektais rezultatais, neatsižvelgiant į sveikatos priežiūros įstaigos pavaldumą, nuosavybės formą, taip sukuriant paskatas gydymo įstaigoms nuolat gerinti teikiamų paslaugų kokybę.

Pagrindinės iniciatyvos:

8.2.1. **Saugios paslaugos** – tai sveikatos priežiūros paslaugos, kurioms sukurta efektyvi kokybės užtikrinimo ir nepageidaujamų įvykių analizės sistema. Tai apimtų prevenciją, reagavimą, analizę ir mokymąsi, garantiją, kad patirta žala adekvačiai atlyginama. Siekiant šių tikslų būtų taikomi kokybės vadybos principai, vadovaujamosi mokslo įrodymais ir gerąja praktika grindžiamomis, nuolat atnaujinamomis, tarptautinėmis ir nacionalinėmis diagnostikos ir gydymo metodikomis, algoritmais ir rekomendacijomis. Esminis dėmesys turi būti skiriamas naujoms technologijoms panaudoti – tai itin svarbu dabartinės sveikatos krizės akivaizdoje. Seni, konvenciniai metodai neduoda rezultatų ir neleidžia tinkamai reaguoti į naujus globalius ir lokalius iššūkius. Darbo kokybė būtų matuojama ir kontroliuojama pagal sukurta modelį, atsižvelgiant į pacientų nuomonę.

8.2.2. **Veiksmingos paslaugos** – tai personalizuotos paslaugos, kurios efektyviausiai pasieks užsibrėžtus sveikatinimo tikslus ir užtikrins kuo mažesnę mirčių, kurių galima išvengti sveikatos priežiūros priemonėmis, skaičių. Jos teikiamos taikant naujausias ligų prevencijos, diagnostikos, gydymo, stebėjimo ir slaugos technologijas, telemediciną, užtikrinant efektyviausią, šiuolaikinę, patologiją atitinkantį, individualizuotą, o ne pigiausią ištyrimą ir gydymą. Kartu svarbu žvelgti į ateitį, skatinti donorystę, efektyviai panaudoti turimą brangią medicinos įrangą. Sveikatos priežiūros paslaugų kokybei matuoti taikomi konkretūs rodikliai, o paslaugų apmokėjimas siejamas su jų kokybe ir efektyvumu, neatsižvelgiant į sveikatos priežiūros įstaigos nuosavybės formą ar pavaldumą, taip sukuriant paskatas gydymo įstaigoms gerinti paslaugų kokybę.

8.2.3. **Prieinamos paslaugos** – tai paslaugos, kurios prieinamos geografinė, komunikacine, organizacine ir ekonomine prasme. Siekiant pagerinti paslaugų prieinamumą, būtina mažinti biurokratinius suvaržymus medikams ir pacientams, atsisakyti pasenusio ir perteklinio reglamentavimo. Gerinsime pirminės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir finansavimą,

peržiūrėsime šeimos gydytojo ir jo komandos funkcijas, perduosime su asmens sveikatos priežiūra nesusijusių profilaktinių ir socialinių paslaugų vykdymą kitoms struktūroms, išplėsime farmacijos specialistų funkcijas. Skatinsime ir plėsime šeimos gydytojų, kokybiškos specializuotos ambulatorinės pagalbos, dienos chirurgijos ir dienos stacionaro paslaugų tinklą visoje šalyje. Gerinsime skubios medicinos pagalbos paslaugų ir kompensuojamųjų vaistų prieinamumą ir pasirinkimą, užtikrinant pacientų sveikatos apsaugą ir gerovę, mažinant biurokratinę kliūtį, sudarant galimybes pacientams pasiūlyti geriausius, inovatyviausius ir efektyviausius gydymo būdus bei priemones.

8.2.4. Į pacientą orientuotos paslaugos – paslaugos, kurios pritaikomos prie individualaus paciento ir jo poreikių, užtikrinančios medikui galimybes maksimaliai panaudoti ir pritaikyti savo žinias, patirtį ir įgūdžius, veikiančios sveikatos priežiūros įstaigų tinkle, kuris tenkina dabartinius ir ateities žmonių poreikius. Garantuosime funkcijų nedubliavimą, sveikatos ir socialinių paslaugų integraciją, tolygų paslaugų prieinamumą visoje Lietuvos teritorijoje. Siekdami pokyčio, didžiąją dalį sveikatos problemų spręsimė ankstyvojoje ligos stadijoje, kuo arčiau gyvenamosios vietos, pasitelkiant ir stiprinant prevencines programas. Įgalinsime veikti „žaliuosius koridorius“, mažinsime mažiau efektyvių aktyvaus gydymo stacionarinių paslaugų skaičių, keisime jas efektyvesnėmis ambulatorinėmis ir dienos stacionaro paslaugomis, didinsime kompensuojamųjų vaistų prieinamumą.

8.3. PROJEKTAS: SVEIKATOS SISTEMOS ATSPARUMAS GRĖSMĖMS IR PASIRENGIMAS ATEITIES IŠŠŪKIAMS

Sveikatos sistema privalo būti pasirengusi reaguoti į kylančias grėsmes ir krizes, mokėti pasitikti ateities iššūkius, gebėti greitai reaguoti į pokyčius ir juos efektyviai valdyti, lanksčiai prisitaikant prie naujos realybės sąlygų, visu transformacijos laikotarpiu užtikrinant tinkamą ir nepertraukiamą veiklą saugant žmonių sveikatą ir gyvybę.

Pagrindinės iniciatyvos:

8.3.1. Sistemos pasirengimas grėsmėms ir krizėms. Sveikatos sistema tiek turima infrastruktūra, tiek specialistų kompetencijomis turi būti pasirengusi greitai ir efektyviai reaguoti į kylančias grėsmes, krizes, pandemijas, kitas galimas nelaimes (pvz., Astravo elektrinės avarija). Civilinės saugos priemonių pakankamumas, tinkamai sukauptas ir prieinamas priemonių rezervas, aiškios ir adekvačios kompensacinės priemonės, visuomenės švietimas, sveikatos specialistų kompetencijos

ugdymas – tai pagrindinės priemonės, kurias taikysime, kad būtume pasirengę galimoms nelaimėms. Valstybė privalo būti pajėgi laiku ir efektyviai reaguoti tiek į lokalius, tiek globalius iššūkius.

8.3.2. Sistemos pasirengimas ateities iššūkiams. Visuomenės senėjimas, klimato kaita, didėjantis atsparumas antibiotikams, melagingos informacijos srautai – tai tik dalis ateities iššūkių, kuriems sistema turi rengtis jau šiandien. Jiems rengdamiesi sukursime atvirą pokyčiams ir inovacijoms sveikatos sistemą, integruosime sveikatos ir socialines paslaugas, vystysime informacinės technologijas, pasitelksime dirbtinį intelektą, socialines reklamas, nevyriausybinės iniciatyvas, bendradarbiausime su žiniasklaida, įvairiomis socialinėmis grupėmis, plėsimės gerosios praktikos pavyzdžius, kelsime mediko profesijos prestižą.

8.4. PROJEKTAS: KOMPETENTINGAS IR ADEKVAČIAI APMOKAMAS SVEIKATOS SISTEMOS SPECIALISTAS

Sveikatos sistemos darbuotojas ir jo savijauta – sveikatos sistemos sėkmės pagrindas. Turime užtikrinti pakankamą medicinos darbuotojų skaičių, reikiamas jų kompetencijas, sudaryti galimybes ir sąlygas jiems tobulinti kvalifikaciją, nustatyti adekvatų atlyginimą už darbą, užtikrinti gerą emocinę būklę. Visiems sveikatos priežiūros specialistams reikalingas išskirtinis dėmesys ir rūpestis, kad jie galėtų teikti saugias, orias, savalaikes ir kokybiškas paslaugas. Sveikatos sistema turi funkcionuoti taip, kad ne trukdytų, o sudarytų geriausias sąlygas mūsų medikams dirbti, kad jie būtų kuo mažiau apriboti įvairiausių biurokratinių perteklinių reikalavimų ir sąlygų. Būtina teisinga ir motyvuojanti atlygio sistema, adekvačios darbo sąlygos ir krūviai, kurie teisingai atlieptų tiek dabartinių sistemos darbuotojų, tiek ateities specialistų lūkesčius. Užsienyje sėkmingai praktinį ir mokslinį darbą dirbančių mūsų piliečių įtraukimas taip pat prisidėtų prie teigiamų ir progresyvių pokyčių.

Pagrindinės iniciatyvos:

8.4.1. Pakankamas medicinos darbuotojų skaičius, būtinas kokybiškai teikti sveikatos priežiūros paslaugas visoje Lietuvos teritorijoje. Tinkamai nustatysime, planuosime ir užtikrinsime sveikatos specialistų poreikį (pakankamai slaugytojų, šeimos gydytojų, gydytojų specialistų, reabilitacijos specialistų ir kitų specialistų, dirbančių sveikatos apsaugos sistemoje), matuosime ir mažinsime darbo krūvius, biurokratijos kiekį, užtikrinsime, kad medicinos paslaugos būtų pasiekiamos visoje šalies teritorijoje, skatinsime medikų mobilumą, tobulinsime nuotolines konsultacijas, kurias sudarytų sąlygas vienodam paslaugų prieinamumui šalyje.

8.4.2. Aukšta sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacija. Peržiūrėsime medicinos darbuotojų kvalifikacijos įgijimo ir veiklos licencijavimo sistemą, skatinsime ir stiprinsime savivaldą perduodant jai licencijavimo, atestavimo, kontrolės ir kvalifikacijos kėlimo funkcijas, įvesime kvalifikacijos kėlimo krepšelius, ugdysime vadybines kompetencijas ir emocinį raštingumą, skatinsime tarptautinį bendradarbiavimą.

8.4.3. Motyvuojanti atlygio už darbą sistema ir teigiamo emocinio klimato sveikatos sistemoje formavimas. Motyvuojantį gydytojų, slaugytojų ir kitų sveikatos sistemos specialistų darbo užmokestį susiesime su aktualiū šalies vidutiniu darbo užmokesčiu, nustatysime darbo užmokesčio „grindis“, valdysime darbo krūvį, skatinsime gerinti emocinį klimatą ir organizacinę kultūrą, sieksime, kad sveikatos priežiūros darbuotojams būtų užtikrinta psichologinė pagalba, įveiklinsime „žalos be kaltės“, „klaidų kultūros“ modelius.

8.5. PROJEKTAS: EFEKTYVI SVEIKATOS SISTEMOS VADYBOS IR FINANSAVIMO SISTEMA

Tik efektyviai veikianti vadybos ir finansavimo sistema gali užtikrinti būtinų pokyčių įgyvendinimą. Taikomi teisinio reglamentavimo reikalavimai, naudojamos informacinės sistemos, finansavimas – turi įgalinti, o ne kliudyti sistemos vystymuisi.

Pagrindinės iniciatyvos:

8.5.1. Objektyviomis sąnaudomis grįstas sveikatos finansavimo modelis. Sukursime sistemą, apskaičiuojančią objektyvias asmens sveikatos priežiūros paslaugų kainas, nuosekliai naudosime paslaugų įkainių metodiką, rinksime visą informaciją apie patirtas sąnaudas, nustatydami sveikatos kainą, įvertinsime sveikatos draudimo ir kitų fondų (kompensuojamų ne privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšomis) išlaidas. Skatinsime piliečius įsitraukti į sveikatos sistemos kūrimą ir tobulinimą didindami sistemos skaidrumą ir atvirumą. Įvertinsime ir tobulinsime privalomąjį sveikatos draudimą, sveikatos apsaugos mokestinę sistemą, administravimo sistemą suvienodinsime su valstybės biudžeto formavimo ir vykdymo sistema, ieškosime naujų privalomojo sveikatos draudimo fondo, kitų sveikatos priežiūros finansavimo šaltinių, būdų ir formų.

8.5.2. E-sistemų funkcionalumas ir integralumas. Užtikrinsime, kad visos sveikatos sistemoje veikiančios el. sistemos veiktų efektyviai, sukursime jų sąsajas su kitomis valstybės el. sistemomis. Informacines technologijas pasitelksime sudarant geresnes sąlygas medicinos darbuotojų veiklai, pacientų informavimui, biurokratijos mažinimui. Atsisakysime popierinių dokumentų ir diegsime

naujus veiklos efektyvumą didinančius informacinių technologijų sprendimus (pvz., mobiliąsias aplikacijas), atversime nuasmenintus duomenis.

V SKYRIUS

MISIJA

AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS EKONOMIKA

9. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

XXI a. Lietuvai yra naujų galimybių amžius. Tai gali tapti mūsų idėjų, kūrybos, atvirumo ir gerovės amžiumi. Kiekvienos laisvos visuomenės ir sėkmingos ekonomikos pagrindas yra pagarba privačiai nuosavybei, iniciatyvos laisvė ir atvirumas naujovėms. Lietuva gali ir turi tapti aukšto pragyvenimo lygio šalimi, kurioje kuriami aukštos pridėtinės vertės, inovatyvūs produktai ir paslaugos, žinomos visame pasaulyje.

Aukšto pragyvenimo lygio šalis vienija svarbūs bendri bruožai: pirma, jų ekonomikos yra grįstos inovatyvių, į technologijas orientuotų ūkio sektorių eksportu, antra, šiose šalyse sudaromos palankios teisinio reguliavimo, mokestinės sąlygos privačiai iniciatyvai ir verslumui, trečia, šiose šalyse verslui lengvai prieinami kapitalo išteklių tiek pradedančiam, tiek atsinaujinti norinčiam verslui.

Todėl būtina užtikrinti, kad valstybės inovacijų ekosistema skatintų Lietuvos įmonių technologinį atsinaujinimą ir persiorientavimą į inovatyvių prekių ir paslaugų gamybą ir eksportą. Sieksime, kad valstybės teisinis reguliavimas ir mokestinė sistema skatintų verslumą ir piliečių įsitraukimą. Užtikrinsime, kad nuosekliai būtų vykdoma dereguliacija ir verslo klimato gerinimas, įskaitant paprastesnį verslo administravimą, modernią migracijos politiką, aktyvią darbo rinkos politiką, toliau vykdomą valstybės paslaugų skaitmenizaciją ir atvirų duomenų politiką, į ekonominį naudingumą orientuotus viešuosius pirkimus. Galiausiai, siekdami didinti Lietuvos ekonominį potencialą, didinsime Lietuvos ekonominės diplomatijos pajėgumus ir prieigą Lietuvos įmonėms prie įvairių kapitalo išteklių.

Mes siekiame, kad:

- Lietuva taptų aukštą pridėtinę vertę kuriančia šalimi.
- Ekonominio inovatyvumo parametrais Lietuva gebėtų konkuruoti su šioje srityje lyderiaujančiomis Europos šalimis.

- Lietuvos verslo klimatas skatintų verslumą ir tiesiogines užsienio investicijas.
- Išvystytume darnią, skaitmeninę ir į ateities ekonomikos poreikius orientuotą susisiekimo sistemą.
- Sukurtume stiprią šalies energetikos infrastruktūrą.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Pasauliniame inovacijų indekse „Global Innovation Index“ Lietuva pakils iš 40 į 35 vietą.
- Lietuvos darbo našumas padidės bent iki 85 proc. ES vidurkio (2017 m. - 75 proc. ES vidurkio).
- Aukštos technologinės vertės produkcijos dalis nuo visos Lietuvos gamybos produkcijos sudarys bent 7 proc. (2017 m. - 3.6 proc.)

2030:

- Pasauliniame inovacijų indekse „Global Innovation Index“ Lietuva pakils iš 40 į 20 vietą
- Valstybės ir privataus sektoriaus investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą sieks 2 % BVP.

10. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

10.1. PROJEKTAS: VERŽLI INOVACIJŲ EKOSISTEMA

Ekonomikos transformacija ir pabėgimas iš vidutinių pajamų spąstų neįmanomas be visus ūkio sektorius apimančio technologinio atsinaujinimo ir inovacijoms palankaus, mokslo ir verslo bendradarbiavimą skatinančio klimato, pajėgaus konkuruoti pasauliniu mastu. Toks inovacijas skatinantis klimatas, inovacijų ekosistema bus pasiekta tik aiškiai nusibrėžus prioritetus, kuriant inovacijoms draugiškus institucinius pokyčius, reikalingus teisinio reguliavimo pakeitimus ir finansinių paskatų kompleksą.

Pagrindinės iniciatyvos:

10.1.1. Pritaikyti valstybės institucijų tinklą inovacijų reformai ir inovacijoms. Užtikrinsime proveržį inovacijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos srityje, baigsime Inovacijų reformą, optimizuosime sektorių reguliuojančių valstybinių institucijų tinklą, tobulindami Ekonomikos ir inovacijų ministerijos

veikimą. Įsteigsime vieną Inovacijų agentūrą, kurioje bus sukongcentruotos inovacijų politikai aktualios funkcijos ir paramos priemonės.

10.1.2. Nuosekliai auginti investicijas į MTEP, ypač privačias. Norėdami sukurti konkurencingą, aukštą pridėtinę vertę kuriančią ekonomiką, sieksime, kad tiek valstybė, tiek verslas į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą investuotų ambicingiau. Sukursime realias paskatas verslui investuoti į mokslinius tyrimus, kad privataus sektoriaus investicijos pagaliau pasiektų bent ES vidurkį. Užtikrinsime, kad Europos Sąjungos, valstybės ir verslo investicijos būtų pasitelkiamos skaidriems ir tvariems projektams, pasitelkiant aiškius kriterijus.

10.1.3. Išgryninti sumanios specializacijos prioritetus. Siekdami Lietuvos ekonomikos transformacijos, užtikrinsime tikslingą ir koncentruotą pagalbą sumanios specializacijos ūkio sritimis, prieš tai susiaurindami jų prioritetų skaičių. Atrinktiems ūkio sektoriams taikysime specialias sektorių vystymo ir finansavimo programas, apimančias sektoriaus vystymo strategiją, specializuotas finansines priemones, sektoriui pritaikytą reguliavimą, tyrėjų rengimo programas ir kitus sektoriaus vystymuisi aktualius klausimus.

10.1.4. Pramonė 4.0 plėtra. Siekdami skatinti Lietuvos pramonės technologinį atsinaujinimą, didinsime valstybės institucijų ir organizacijų dalyvavimą nacionalinės platformos „Pramonė 4.0“ veikloje. Plėsdami „Pramonė 4.0“ platformą, pasitelksime šalies verslo ir mokslo bendruomenes ir parengsime ekonomikos transformacijos įžvalgas, tuo pačiu didindami platformos įtrauktį.

10.1.5. Nacionalinė skaitmeninė strategija. Užtikrinsime prieigą prie aukštos kokybės interneto ryšių, kurie būtini tolygiam šalies vystymuisi socialiniu ir ekonominiu požiūriu. Sieksime sklandaus perėjimo prie vieno svarbiausių skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės pokyčių ateinantį dešimtmetį – penktosios kartos judriojo ryšio (5G) diegimo.

10.2. PROJEKTAS: UNIVERSALUS VERSLUMAS

Ekonomikos transformacija bus tvari ir ilgalaikė tada, kai bus jaučiama ir prieinama visiems visuomenės sluoksniams. Užtikrinsime, kad valstybės investicijos ir verslo pradžių ir administravimą lengvinantys teisinio reguliavimo pokyčiai pasiektų skirtingus visuomenės pjūvius amžiaus, verslo dydžio ir geografinę prasme. Modernizuosime užimtumo politiką, pradėdami nuo atsakomybės už jos formavimą ir įgyvendinimą centralizavimo.

Pagrindinės iniciatyvos

10.2.1. Centralizuoti ir efektyvinti užimtumo politiką. Optimizuosime valstybės užimtumo ir perkvalifikavimo sistemas, sukongcentruodami visus išteklius, o atsakomybę už bendros užimtumo strategijos formavimą ir įgyvendinimą perduodami Užimtumo tarnybai. Vėliau inicijuosime Užimtumo tarnybos veiklos bei procesų peržiūrą, kad jos siekiai ir siūlomos paslaugos realiai ir efektyviai veiktų. Veiksmingai įtrauksime gyventojus į darbo rinką, skatinsime konkurencingų darbo vietų kūrimą, ypač regionuose. Prioritetą teiksime

ilgalaikių bedarbių, jaunimo, moterų, vyresnio amžiaus žmonių, atskirų regionų gyventojų, neįgalųjų, atskirų socialinių grupių žmonių užimtumui didinti, mažinsime nedarbo lygį.

10.2.2. Vystyti socialinį dialogą ir verslo socialinę atsakomybę. Toliau skatinsime socialinę partnerystę, didinsime žmonių įsitraukimą į profesinių sąjungų ir asociacijų veiklą. Prieš priimdami sprendimus, konsultuosimės su socialiniais partneriais. Skatinsime kolektyvines derybas, nacionaliniu, atskirų šakų (sektorių) ir įmonių lygiu dalį darbo santykių reguliavimo perkeldami iš įstatymų į kolektyvinius susitarimus, taip pat sieksime didėjančio vidutinio darbo užmokesčio. Skatinsime socialinę verslo atsakomybę, remsime socialiai atsakingo verslo iniciatyvas.

10.2.3. Gerinti darbo rinkos stebėseną ir valdymą. Tobulinsime darbo rinkos stebėseną, lanksčiai reaguosime į darbo rinkos poreikius ir vykdysime efektyvias užimtumo programas. Peržiūrėsime paramos regioninei plėtrai administravimo taisyklės, skaidrinsime Europos Sąjungos paramos įgyvendinimo mechanizmus efektyvioms užimtumo programoms.

10.2.4. Investicijos regionuose. Sutelksime valstybės paramą į perspektyvius Lietuvos ekonomikos centrus, kiekvienam iš jų numatydami atskirą, specializuotą augimo planą ir įgyvendindami ekonomikos augimu grįstą regionų plėtros politiką. Glaudžiai bendradarbiausime su vietos savivalda atlikdami reikiamus teisinio reguliavimo pakeitimus, pritrauksime papildomų investicijų į regionus. Skatinsime jaunimo verslumo iniciatyvas regionuose, įtrauksime jaunimą į visuomeninę veiklą, prioritetą skirsime reemigracijai. Skatinsime bendruomenių veiklą regionuose, skatinsime verslo ir socialinius projektus, kuriančius darbo vietas regione.

10.2.5. Sidabrinė ekonomika. Parengsime vyresnio amžiaus asmenų darbo ir pilietinio aktyvumo, sveiko senėjimo, turizmo, verslumo, mokymosi priemones. Pasitelkę aukštojo mokslo įstaigas ir privatų sektorių, plėsimės socialines inovacijas ir sieksime, kad vyresnio amžiaus žmonės turėtų galimybę dirbti ir užsidirbti tol, kol nori ir gali, o darbo sąlygos būtų lankstesnės ir atlieptų individualius žmogaus poreikius. Paruošime sidabrinio startuolio paketą (mokymai, verslo inkubatorių infrastruktūra, patirties dalijimosi programos ir valstybės garantijos verslo paskoloms), orientuotą į vyresnio amžiaus, nuosava veikla norinčius užsiimti žmones.

10.2.6. Stiprus mikroverslas. Skatindami gyventojus imtis verslo, įdiegsime „mikroverslo“ sąvoką – tai įmonės, kuriose dirba ne daugiau kaip 10 darbuotojų ir įmonių apyvarta nesiekia 2 mln. per metus. Taip pat svarstysime mokesčių paskatų (tarp jų – moratoriumus baudoms, sumažintą pelno mokesčio tarifą) taikymą ir radikaliai mažinsime reguliacinę našlą.

10.2.7. Verslumo nestabdantys ir šešėlinę ekonomiką mažinantys darbo santykiai. Suprasdami naujos ekonomikos subjektų nuolatinį kitimą, peržiūrėsime darbo santykius reglamentuojančius teisės aktus, siekdami, kad jie netrukdytų mikroverslui, jaunam verslui ir sidabrinei ekonomikai plėstis. Didinsime lanksčių darbo formų prieinamumą, įskaitant lanksčias darbo formas valstybės įstaigose. Tobulinsime kovos su nelegaliu ir nedeklaruotu darbu priemones, įskaitant konkrečias nelegalaus darbo prevencijos priemones, vertinsime patikrinimų, kurių metu nustatyti nelegalaus darbo atvejai, skaičiaus santykį su visų atliktų

patikrinimų nelegalaus darbo srityje skaičiumi, ugdysime visuomenės pilietiškumą mokant mokesčius, socialinio draudimo įmokas ir vykdant skaidrią veiklą.

10.3. PROJEKTAS: DEREGULIACIJA IR GERESNIS VERSLO KLIMATAS

Nepaisant valstybių vaidmens šiuolaikinėje ekonomikoje, maksimali laisvė veikti verslui – pagrindinis ekonomikos transformacijos ir tolesnio augimo garantas. Siekdami gerinti Lietuvos ekonomikos konkurencingumą tiek regione, tiek pasaulyje, paprastinsime verslo reguliavimo, darbuotojų pritraukimo taisykles, o kur įmanoma, perkelsime reguliavimo funkcijas nuo valstybės ant savivaldos ar privataus verslo pečių. Siekdami gerinti investuotojų pasitikėjimą valstybinėmis institucijomis, skaidrinsime sprendimų priėmimo procesą, laiku įtrauksime į sprendimų priėmimą suinteresuotus asmenis bei asociacijas.

Pagrindinės iniciatyvos

10.3.1. Paprastesnis verslo administravimas. Efektyvinsime verslo priežiūros sistemą, atsisakydami perteklinio reguliavimo ir besidubliuojančių valstybinių institucijų reikalavimų įmonėms. Konsoliduosime verslo priežiūros institucijas. Lengvinsime galimybes pradėti ir administruoti naują verslą (mažinsime įstatinio kapitalo ribą, taikysime mokesťines priemones, stiprinsime mažųjų akcininkų teises ir įmonių restruktūrizavimo / bankroto procedūras). Bus iš naujo nustatomi valstybės institucijų (visų pirma NŽT, VTPSI, KPD, NVSC) tikslai, kad jos užtikrintų visuomeninę naudą nestabdydamos visuomenei reikalingų privačių iniciatyvų.

10.3.2. Laiko dvasią atliepanti migracijos politika. Paprastinsime migracijos procedūras, skatindami emigravusius grįžti, o talentus – atvykti arba pasilikti Lietuvoje po studijų. Paskirsime atsakingą valstybės instituciją, kuri rūpinsis aukštos kvalifikacijos specialistų, kilusių iš Lietuvos, ir užsieniečių pritraukimu ir integracija Lietuvoje. Sukursime paprastą ir aukštos kvalifikacijos specialistams patrauklią migracijos sistemą (tarp jų – vieno langelio principo taikymą, Europos Sąjungos Mėlynosios kortelės gavimo proceso paprastinimą, lengvesnes galimybes atnaujinti leidimus gyventi Lietuvoje ir paprastesnes, nediskriminacines galimybes užsienio studentams integruotis Lietuvoje).

10.3.3. Skaidrūs ir į ekonominį naudingumą orientuoti viešieji pirkimai. Tobulinsime viešųjų pirkimų procedūras, taip skatindami skaidresnę verslo konkurenciją dėl valstybinių užsakymų ir didesnes galimybes valstybės tarnautojams priimti į ekonominį naudingumą, o ne formalius kriterijus orientuotus sprendimus dėl viešųjų pirkimų.

10.3.4. Realus laiko ekonomika. Pasieksime, kad valstybės paslaugos, teikiamos žmonėms ir verslui, būtų maksimaliai skaitmenizuotos. Stiprinsime institucines kompetencijas dėl e-valstybės ir e-rezidento vizijos įgyvendinimo. Toliau tęsime ir gilinsime skaitmeninės politikos formavimą ir skaitmeninės rinkos plėtrą (įtraukdami ir naujas viešojo administravimo ir privataus sektoriaus sritis: statinio informacinio modelio

įteisinimas, atskirų statybos procedūrų skaitmenizavimas, valstybės viešojo mokslinio-reguliacinio patarimo funkcijų vykdymas, notarų paslaugų skaitmenizavimas, finansų sektoriaus inovatyvių paslaugų teikimo skatinimas ir kt.). Užtikrinsime valstybės sukauptų duomenų saugumą, inicijuosime Skaitmeninės ambasados idėjos įgyvendinimą.

10.3.5. Atviri duomenys – naujos galimybės verslui ir žmonėms. Ryžtingai tęsime ir įgyvendinsime atvirų duomenų politiką, atverdami centralizuotus Lietuvos viešojo sektoriaus institucijų tvarkomus duomenis, sudarydami galimybę juos gauti be išankstinių sąlygų ir patogiai, vienoje vietoje, vieno langelio principu. Atvirų duomenų politika suteikia galimybę piliečiams stebėti valstybės valdymą, valstybės lėšų naudojimą, taip pat stebėti, kaip priimami ir įgyvendinami įvairūs sprendimai. Kuo atviresnė valstybė, tuo labiau žmonės ja pasitiki, o viešumas – vienas svarbiausių antikorporcinių veiksnių.

10.4. PROJEKTAS: STIPRI EKONOMINĖ DIPLOMATIJA

ES vidaus rinka – viena svarbiausių Lietuvos ekonomikos atramų – 59 proc. prekių ir 68 proc. paslaugų eksportuojama į ES šalis. Lietuva yra tarp penkių geriausiai vidaus rinkos taisykles įgyvendinančių šalių. Todėl europinės prekių, paslaugų ir skaitmeninės rinkos efektyvus veikimas, jos gilinimas ir barjerų naikinimas yra išskirtinis Lietuvos ekonomikos interesas. Siekdami didinti Lietuvos eksporto apimtis tiek tradicinėse, tiek naujose Lietuvos verslui rinkose, padėsime Lietuvos verslui gilinti šaknis visame pasaulyje, kartu su Užsienio reikalų ministerija stiprindami Lietuvos ekonominę diplomatiją. Paruošime aiškų Lietuvos ekonominio įvaizdžio planą tarptautinei auditorijai, pasitelksime jau veikiančias institucijas ir steigsime reikalingas naujas atstovybes jam įgyvendinti.

Pagrindinės iniciatyvos:

10.4.1. ES vidaus rinkos stiprinimo ir barjerų naikinimo vienminčių grupės telkimas. Kartu su Šiaurės šalimis, Vokietija ir kitomis ES narėmis sieksime naikinti barjerus vidaus rinkoje, ypač transporto, paslaugų ir skaitmeninėse srityse.

10.4.2. Lietuvos ekonominio potencialo viešinimo programa. Bendradarbiaudami su verslu ir Užsienio reikalų ministerija, sukursime tarptautinę ilgalaikę Lietuvos ekonominio potencialo viešinimo programą, padėsiančią atstovauti Lietuvos verslui tarptautinėse rinkose.

10.4.3. Pajėgi Lietuvos ekonominė diplomatija. Stiprinsime Lietuvos ekonominės diplomatijos pajėgumus Lietuvos verslui aktualiausiose, strategiškai ir geopolitiškai svarbiausiose pasaulio rinkose.

10.4.4. Verslo persikėlimo į Lietuvą planas. Paruošime Verslo persikėlimo į Lietuvą planą verslui (pirmiausia iš kaimyninių šalių, tokių kaip Baltarusija), kuris numatys teisinio reguliavimo ir mokesčius

pokyčius, didinančius Lietuvos konkurencingumą regione. Aktyviai bendrausime ir bendradarbiausime su aukštos pridėtinės vertės verslo organizacijomis Baltarusijoje ir kitose aktualiose šalyse, siekdami, kad jos persikeltų į Lietuvą.

10.5. PROJEKTAS: LENGVESNĖ PRIEIGA PRIE KAPITALO IŠTEKLIŲ

Lietuvos įmonės, kaip ir daugelis euro zonos šalių, daugiausia finansuojamos bankų, tačiau pastaruoju metu verslai Lietuvoje jaučia pritraukiamų lėšų stygių. Bankai dėl griežtų rizikos kontrolės reikalavimų vengia rizikingesnių investicijų į didelį plėtros potencialą turinčias ar smulkias įmones. Tai apsunkina lietuviško verslo plėtrą ir mažina Lietuvos ekonomikos augimo potencialą. Siekdami didinti kapitalo išteklių prieinamumą Lietuvos verslui, sukursime finansinių priemonių fondą skirtingoms ūkio šakoms.

Pagrindinės iniciatyvos:

10.5.1. Lietuvos strateginių investicijų fondas. Įsteigsime fondą, skirtą telkti viešojo ir privataus sektoriaus finansinius išteklius ir vykdyti investicijas į valstybės išskirtas prioritetines sritis. Fondas būtų finansuojamas Vyriausybės (biudžeto, Kelių direkcijos, Valstybės valdomų įmonių energetikos ir susisiekimo sektoriuose), Europos investicijų banko (EIB), Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko (ERPB), Šiaurės investicijų banko (ŠIB) investicijomis. Šios būtų kreipiamos į prioritetinius valstybės projektus, tradicinės pramonės transformaciją (pagal „Industry 4.0“), smulkaus ir vidutinio verslo finansavimą. Šioms smulkioms ir vidutinėms įmonėms būtų teikiamos finansinės paskatos (nuo 5000 Eur). Pagal šį mechanizmą smulkus ir vidutinis verslas galėtų gauti paskolas, lizingą, eksporto draudimą.

10.5.2. Finansinės priemonės startuoliams. Gerinsime Lietuvos startuolių vystymosi ekosistemą, sukurdami finansinių priemonių fondą, kurio investavimo strategija būtų nukreipta į startuolių ekosistemos stiprinimą, atsižvelgiant į sumanios specializacijos kryptis. Įsteigsime tarptautinio lygio technologijų sektoriaus startuolių akseleratorių, kurio teikiamos startuolių inkubavimo ir akseleravimo paslaugos taptų traukos centru ne tik Lietuvos, bet ir kitų regiono šalių startuoliams.

10.5.3. Valstybės garantijų planas smulkioms ir vidutinio dydžio įmonėms. Siekdami pagerinti mažesnių verslų galimybę pritraukti investicijų plėtrai ekonominio sunkmečio laikotarpiu, smulkiam verslui ir startuoliams teiksime Jungtinės Karalystės „Enterprise Investment Scheme“ pavyzdžiu parengtas valstybės garantijas. Be to, Lietuvoje nesant gerai išvystytos vietinės akcijų biržos, vidutinių įmonių plėtrai taip pat svarbu turėti geras sąlygas investuoti į vietos privačias bendroves. Kadangi investicijos į privačias bendroves rizikingos, joms padidinti ir rizikoms sumažinti garantuosime Jungtinės Karalystės „Enterprise Investment Scheme“ pavyzdžiu sukurtus valstybės garantus.

10.6. PROJEKTAS: OPTIMALI VALSTYBINIŲ ĮMONIŲ IR VIEŠOJO VALDYMO SISTEMA

Sekdami EBPO rekomendacijomis stiprinti valstybės ir savivaldybių valdomų įmonių (VVI ir SVI) valdymą, kuris, jų teigimu, išlieka prastesnis nei EBPO šalių standartai, kelsime VVI ir SVI aukščiausius valdymo kokybės ir skaidrumo reikalavimus. Įvertinsime kiekvienos įmonės buvimo valstybės nuosavybėje naudą ir kaštus. Plačiau pasitelksime kompetentingus ekspertus dalyvauti valdant įmones, tęsime VVI depolitizaciją. Siekdami geresnio viešojo valdymo, diegsime viešojo valdymo inovacijas ir užtikrinsime visų suinteresuotų pusių įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus.

Pagrindinės iniciatyvos:

10.6.1. **VVI ir SVI peržiūra.** Užtikrinsime, kad valstybės išteklių nebūtų švaistomi valstybei ir savivaldybėms tiesiogiai arba netiesiogiai (veikiant per savo kontroliuojamas įmones) investuojant į konkurencingas rinkas. Peržiūrėsime juridinių asmenų teisinių formų, kuriomis veikia valstybė, rūšis ir atsisakysime tų formų, kurios sudaro sąlygas valstybei ir savivaldybėms konkuruoti su privačiu verslu tose ūkio šakose, kuriose valstybės dalyvavimas nebūtinai. Valstybė ūkinėje veikloje dalyvaus tik tais atvejais, kai egzistuoja rinkos nepakankamumo situacija, o valstybės veikimas atitinkamoje situacijoje bus proporcingas, t. y. pasirenkant mažiausiai konkurenciją iškraipantį būdą.

10.6.2. **Daugiau akcijų biržoje listinguojamų VVI.** Iš visų 49-ių valstybės valdomų įmonių (VVI) šiuo metu akcijų biržoje listinguojamos vos 5-ios, beveik visos jos yra listinguojamos nominaliai, todėl didžiosios dalies akcijomis nėra aktyviai prekiaujama. Sukurdami galimybę investuoti į Lietuvos strategines reguliuojamas įmones užtikrinsime, kad Lietuvos pensijų fondų ir draudimo kompanijų lėšos būtų investuojamos Lietuvoje, o ne užsienyje.

10.6.3. **VVI depolitizavimo tęsinys.** Tęsime VVI veiklos efektyvumą per jų valdymo depolitizavimą, užtikrinsime, kad VVI vadovautųsi komerciniais principais.

10.6.4. **Inovatyvios viešojo valdymo inovacijos.** Siekdami modernios ir veikiančios viešojo valdymo sistemos, Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) sudėtyje įkursime viešojo valdymo inovacijų centrą, kuris jungs jau dabar egzistuojančias iniciatyvas: „GovTech“ laboratoriją, „Policy Lab“ viešosios politikos inovacijų laboratoriją ir „Kurk Lietuvai“ programą. Pritraukę elgsenos ekonomikos, dizaino, didžiųjų duomenų analitikos, vartotojų elgsenos, projektų valdymo ir kitų aktualių kompetencijų Lietuvos bei užsienio ekspertus, siūlysime įgyvendinti į ateitį orientuotus inovatyvius pokyčius viešajame sektoriuje nacionaliniu ir regioniniu mastu.

10.6.5. **Atviras ir pasitikėjimu grįstas sprendimų priėmimas.** Siekdami aukštesnės demokratijos kokybės, bendradarbiausime su verslu, maksimaliai įtraukdami jį į sprendimų priėmimo procesus ir atverdami duomenis apie sprendimų priėmimo motyvus. Atversime ir leisime viešai susipažinti su valstybės tarnautojų

pozicijomis visais ES ir EBPO grupėse svarstomais klausimais. Optimizuosime teisės aktų projektų informacinę sistemą, įdiegdami skaidrią projektų sekimo bazę.

10.7. PROJEKTAS: ATEITIES SUSISIEKIMO SISTEMA

Sieksime darnios, skaitmeninės ir į ateities ekonomikos poreikius orientuotos susisiekimo sistemos. Stiprinsime Lietuvos transporto sektoriaus konkurencingumą. Investicinius sprendimus grįsime viešais duomenimis.

Pagrindinės iniciatyvos:

10.7.1. Skaidrūs ir viešais duomenimis paremti investiciniai sprendimai. Priimdami sprendimus dėl susisiekimui būtinos infrastruktūros plėtros, juos grįsime viešai skelbiama sąnaudų / naudos analize ir kitais duomenimis. Atverdami susisiekimo sistemos duomenis sieksime, kad kiekvienas Lietuvos pilietis matytų, kaip priimami Vyriausybės ir savivaldos lygmens investiciniai sprendimai, tokiu būdu užtikrinant skaidrų ir visuomenės pasitikėjimą turintį kelių infrastruktūros valdymą.

10.7.2. Darnios transporto sistemos plėtra. Plėsimė elektrifikuoto geležinkelių tinklo, spartaus elektromobilių įkrovimo tinklo, dviračių ir pėsčiųjų takų ir/ar trasų infrastruktūrą, kursime viešojo ir privataus transporto sąveikos ir darnaus judumo sistemas, gerinsime judumo sąlygas ir judumo paklausos valdymą, mažinsime transporto triukšmo taršą.

10.7.3. Užtikrinsime tolygią susisiekimo tinklo plėtrą. Susisiekimo infrastruktūrą jungsime į vieningą ir nacionaliniu mastu skirtingas transporto rūšis integruojantį tinklą. Bendradarbiaudami su savivaldybėmis stiprinsime šalies vidaus susisiekimo sistemą – didindami junglumą tarp miestų, mažindami kaimo ir mažų bei vidutinių miestų atokumą, transporto srautus miestuose, modernizuodami geležinkelių infrastruktūrą, didindami jos patrauklumą keleiviams ir kroviniams vežti. Siekdami didinti keleivių ir krovinių judumą, pagerinsime Lietuvos tarptautinį susisiekimą su ES ir trečiosiomis šalimis kelių, geležinkelių, oro, jūrų ir vidaus vandenų transportu.

10.7.4. Lietuvos pasiekiamumas oru su strateginėmis kryptimis. Sukursime ilgalaikį ir tvarų skrydžių skatinimo modelį, užtikrinantį susisiekimą oru su Lietuvos ekonomikos plėtrai svarbiomis tikslinėmis rinkomis.

10.7.5. Susisiekimo sektoriaus skaitmeninimas. Siekdami stiprinti Lietuvos transporto sektoriaus konkurencingumą, kartu su socialiniais partneriais parengsime ir įgyvendinsime Lietuvos transporto sektoriaus skaitmeninimo veiksmų planą, apimantį finansinius instrumentus e-transporto priemonių plėtrai. Imsimės regioninės lyderystės skatinti bendrus skaitmeninimo projektus su kaimyninėmis šalimis, siekdami kurti integralią ateities susisiekimo ekosistemą.

10.7.6. **Diegsime automatizuotas ir išmanias eismo valdymo sistemas**, kurios įgalintų saugesnį, efektyvesnį ir tvaresnį transportą. Taikydami įvairias informacines ir ryšių technologijas visoms keleivių ir krovinių transporto rūšims, diegsime saugaus eismo gerinimo priemones, įgyvendindami valstybinę eismo saugumo programą „Vizija – nulis“. Integruosime esamas technologijas, tuo pačiu skatindami kurti naujas paslaugas susisiekimo sektoriuje, užtikrinant naujų darbo vietų kūrimą ir sektoriaus plėtrą. Skatinsime intensyvų transporto skaitmenizavimo procesą, skirtą didinti pralaidumą ir gerinti transporto rūšių ir paslaugų sąveiką, prisitaikant prie geografinių ir struktūrinių logistikos pasikeitimų.

10.7.7. **Užtikrinsime prieigą prie aukštos kokybės skaitmeninių ryšių**. Diegsime naujus, pažangius, itin aukšto pralaidumo tinklus kaip pagrindą kurti skaitmeninę ekonomiką ir visuomenę. Užtikrinsime kuo ankstesnį naujos kartos judriojo ryšio (5G) technologijos diegimą ir tolygią esamų elektroninių ryšių plėtrą – sudarysime galimybę naudotis sparčiu internetu labiau nutolusių vietovių gyventojams bei verslui.

10.7.8. **Valstybinės reikšmės susisiekimo projektų sklandus įgyvendinimas**. Sieksime sparčiai įgyvendinti tarptautinį geležinkelių projektą „Rail Baltica“, automobilių kelių jungties „Via Baltica“, oro ir jūrų uostų tolesnės plėtros, didinant jų veiklos pajėgumus ir Lietuvos konkurencingumą.

10.8. PROJEKTAS: STIPRESNĖ ENERGETIKOS INFRASTRUKTŪRA

Energetikos sistemų sinchronizavimas su kontinentinės Europos tinklais reikalaus atitinkamų investicijų į tinklus ir kitą būtina infrastruktūrą. Šios investicijos taip pat turės atliepti ir žaliojo kurso kryptį.

Pagrindinės iniciatyvos:

10.8.1. **Platesnė vietinės elektros energijos generacija**. Siekdami didinti vietinę elektros generaciją, pirmiausia plėtosime elektros gamybą atsinaujinančių energijos šaltinių – vėjo ir saulės. Parengsime sprendimus, leidžiančius perteklinei žaliajai elektros energijai sukaupti, kai iš šių šaltinių elektros energiją gaminančių jėgainių galia viršys momentinį suvartojimą. Įgyvendindami šį tikslą telksime šioje srityje Lietuvoje veikiančias pramonės ir paslaugų įmones. Skatinsime energetikos sektoriui reikalingus mokslo ir plėtros tyrimus, taip pat naujų technologinių bendrovių, energetikos startuolių kūrimą, tokiu būdu plėsdami gamybą ir kurdami naujas darbo vietas. Pereinamuoju laikotarpiu sieksime geriau išnaudoti turimus didelio našumo dujinius elektros energijos gamybos pajėgumus.

10.8.2. **Šiuolaikiniai balansavimo pajėgumai**. Perdavimo tinkle spartinsime ir diegsime šiuolaikinius elektros energetikos sistemai būtinus lanksčius balansavimo ir kaupiamuosius

pajėgumus. Iki 2024 m. įrengsime ne mažiau kaip 200 MW galios naujus lanksčius elektros gamybos ir/ar akumuliacinius pajėgumus, atsinaujinančių energijos šaltinių jėgainėms balansuoti. Augant prie skirstomojo tinklo prijungtos gaminančių vartotojų elektros gamybos pajėgumų galiai ir didėjant galios poreikiui iš tinklo įkraunamiems elektromobiliams, sieksime, kad dalis sistemos balansavimo būtų atliekama skirstomajame tinkle.

10.8.3. Išsaugoti ir išplėtoti avariniai ir galios rezervai. Siekdami, kad elektros energetikos sistema atitiktų adekvatumo reikalavimus ir galėtų veikti izoliuotu režimu, išsaugosime esamas elektrines ir užtikrinsime naujų energetikos sistemai būtinų 2x200 MW rezervinių galių įrengimą, įskaitant ir momentiniam rezervui būtinus pajėgumus.

10.8.4. Lietuvos gamtinių dujų rinkos integravimas į regionines rinkas. Baigdami įgyvendinti GIPL projektą, sieksime sujungti Lenkijos ir Baltijos šalių dujų rinkas. Bendradarbiaujant su šiame sektoriuje veikiančiomis valstybės kontroliuojamomis įmonėmis, mažinsime subsidijas SGD sektoriuje.

10.9. PROJEKTAS: ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRIDĖTINĖS VERTĖS IR KONKURENCINGUMO DIDINIMAS

Diegiant naujausias technologijas, inovacijas, naujas rizikos valdymo priemones, keliant sektoriaus kompetencijas ir sparčiau skaitmeninant, didindami ūkiuose kuriamą pridėtinę vertę ir konkurencingumą, prisidėsime prie pagrindinio tikslo – aprūpinti visuomenę kokybišku maistu ir žaliava gaminant aukštos pridėtinės vertės produktus, taip išnaudosime bioekonomikos teikiamas galimybes. Teisingai paskirstę tiesiogines išmokas, suteikę galimybes naudotis finansiniais ištekliais, bendradarbiauti sutelkę ūkius, turinčius augimo potencialą, didinsime jų konkurencingą.

Pagrindinės iniciatyvos:

10.9.1. Konkurencingumo didinimas. Stiprinsime žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą užtikrinant tvarų produktyvumo ir darbo našumo augimą. Paramą skirsime pažangioms technologijoms, skaitmeniniam ir kitiems išmaniesiems verslo valdymo sprendiniams (tikslioji žemdirbystė, robotizavimas, dirbtinis intelektas ir t. t.), žinioms ir inovacijoms kurti ir sklaidai, kuri padėtų pasiekti perėjimą prie tvaresnės gamybos ir žemės ūkio produkcijos perdirbimo. Skatinsime didesnės pridėtinės vertės produktų gamybą išnaudojant bioekonomikos teikiamas galimybes, investuojant Europos Sąjungos ir valstybės lėšas.

10.9.2. Ūkių gyvybingumas ir atsparumo didinimas. Tikslingiau ir efektyviau paskirstysime tiesiogines išmokas, suteiksime galimybes naudotis finansiniais ištekliais, skatinsime naujas

bendradarbiavimo ir konsultavimo formas, sudarysime sąlygas ūkių, ypač gaunančių mažesnes pajamas, bet turinčių didesnę vystymosi potencialą, gyvybingumui.

10.9.3. **Rizikos valdymas.** Didinsime sektoriaus atsparumą krizėms ir ekstremalioms situacijoms, taikydami tikslines paramos priemones rizikai valdyti. Plėtosime naujas rizikos valdymo formas. Sudarysime sąlygas ūkiams gauti naujausių žinių, padėsiančių valdyti ūkio rizikas.

10.9.4. **Eksporto skatinimas.** Ekonominės diplomatijos ir kitomis priemonėmis remsime perdirbtų ir aukštos pridėtinės vertės kokybiškų, sveikų, saugių produktų eksportą. Pasitelkdami Europos Sąjungos ir valstybės lėšas, padėsime įmonėms prisitaikyti prie eksporto poreikių. Sieksime, kad Lietuvoje pagaminti produktai asocijuotųsi su kokybe, išskirtinumu ir tvarumu.

10.9.5. **Modernios bendradarbiavimo formos.** Skatinsime steigti klasterius ir remsime jų veiklą. Siekdami stiprinti žemdirbių derybines galias vertės grandinėje, remsime įvairias žemdirbių bendradarbiavimo formas, skatinsime kooperaciją ir gamintojų grupių kūrimąsi, vartotojų ir gamintojų glaudesnę bendradarbiavimą, visų pirma pasitelkiant trumpo tiekimo grandines.

10.9.6. **Žemės ūkio modernizavimas diegiant naujausias mokslo ir technologines inovacijas.** Remsime inovacijų kūrimo ir diegimo projektus, mokslinių tyrimų rezultatų sklaidą ir jų komercializavimą. Modernizuosime žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemą, keldami jos kokybę, užtikrinsime žemdirbių lūkesčius atitinkančią ir prie nūdienos aktualijų (ypač klimato kaitos nulemtų iššūkių) prisitaikančią žinių platformą.

VI SKYRIUS

MISIJA

LIETUVOS ŽALIASIS KURSAS

11. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Žengdama į ketvirtąjį nepriklausomybės dešimtmetį, Lietuva sukurs aiškų planą, kaip nebegyventi ateities gyventojų skolon. Iki 2024 m. LR Vyriausybė paklos pagrindą ekonominiams šalies ir kasdieniams žmonių gyvenimo pokyčiams taip, kad mūsų vaikai ir ateities kartos turėtų tas pačias galimybes, tuos pačius gamtinius išteklius, tokią pat švarią ir turtingą gamtą, kaip ir mes šiandien.

Europos Sąjungos klimato kaitos lyderystė sukuria galimybes Lietuvai. Mes įsipareigojame eiti Europos žaliojo kurso priešakyje ir palaikyti ambicingiausias Europos Sąjungos klimato kaitos suvaldymo tikslus. Lietuva šią lyderystę įrodys savo Vyriausybės veikla, susitarimais su visuomene, verslu ir savivaldybėmis.

Žaliasis kursas pasitarnaus mūsų šalies nacionaliniam saugumui, šalies energetinei ir žaliavinei nepriklausomybei, aukštai gyvenimo kokybei ir gamtos pusiausvyrai atkurti.

Mes siekiame, kad:

- Lietuvos ekonomika palaipsniui taptų klimatui neutralia ir žiedine
- Mūsų miestai ir miesteliai taptų kokybiško gyvenimo centrais
- Mūsų buitį ir verslą būtų aprūpinami tik žalia energija ir šiluma.
- Lietuvos gamtos įvairovė būtų apsaugota nuo klimato kaitos ir žmogaus veiklos pavojų
- Gyventojams pateikiamas maistas būtų vietinis, ekologiškas ir nesukeltų neigiamo poveikio aplinkai.
- Aplinkosauga taptų kiekvieno gyventojo ir įmonės prioritetas.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Lietuvos miškingumas pasiekia 35 proc. šalies teritorijos (šiuo metu – 33,7 proc.).
- Lietuvos saugomų teritorijų plotas pasiekia 20 proc. (šiuo metu – 17,64 proc.), ketvirtadalis jų griežtai saugomos.
- Kartu su visuomene ir verslu susitarsime dėl sektorinių darbotvarkių Nacionalinės klimato kaitos valdymo strategijai įgyvendinti.
- Lietuvos antrinių žaliavų panaudojimo (žiediškumo) indeksas sieks Europos Sąjungos vidurkį.

2030:

- Pirmas klimatui neutralus ir beatliekinis Lietuvos miestas.
- 30 proc. sumažintas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis (šiuo metu – ŠESD) Lietuvoje, palyginti su 2005 m.
- Sąvartynuose šalinama ne daugiau kaip 5 proc. Atliekų (šiuo metu - 24,73 proc.).
- 30 proc. šalies patenka į saugomas teritorijas (šiuo metu - 17,63 proc.), iš jų trečdaliui taikoma griežta apsauga.

2050:

- Lietuva tampa klimatui neutralia šalimi.
- Visa Lietuvos ekonomika tampa žiedine.

12. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

12.1. PROJEKTAS: ŽIEDINĖ IR KLIMATUI NEUTRALI EKONOMIKA

Tik sparti transformacija į žiedinę ir klimatui neutralią ekonomiką užtikrins ilgalaikį Lietuvos konkurencingumą ir pakankamai sparčiai išvystytas reikalingas kompetencijas. Dabartinė sektorinė politika ir mokestinė sistema tarpusavyje nesuderintos, jos neatspindi tikrojo ekonominių veiklų poveikio aplinkai ir neskatina aplinkosauginių inovacijų atsiperkamumo.

Būtina nuosekliai integruoti klimato ir žiedinės ekonomikos prioritetus į visas sektorines politikos priemones, kad rinkoms būtų pasiųstas aiškus signalas inovuoti ir investuoti žaliojo kurso kryptimi. Ilgalaikiai trišaliai šalies masto sektoriniai susitarimai dėl augančių taršos mokesčių, valstybės subsidijų ir žaliųjų inovacijų politikos, glaudus mokslo, verslo ir valstybės institucijų bendradarbiavimas garantuos sklandų mūsų perėjimą prie klimatui neutralios ir žiedinės ekonomikos, didinant šalies įmonių konkurencingumą ir atitiktį aukščiausiems pasaulio tvarumo standartams, šalies ekonomikos augimą atsiejant nuo gamtinių išteklių naudojimo.

Pagrindinės iniciatyvos:

12.1.1. **Žalioji mokesčių pertvarka.** Iki 2024 m. panaikinsime visas mokesčių lengvatas naudojamam iškastiniam kurui ir visiškai atsisakysime anglies bei naftos produktų vartojimo šilumos sektoriuje. Sektorinę mokesčių politiką perorientuosime į aplinkosauginius tikslus, išplėsime gamintojų atsakomybę ir užtikrinsime „teršėjas moka“ principo taikymą, siekdami atspindėti tikrąją gamtos išteklių kainą. Sutaupytas ir papildomai surinktas mokesčių mokėtojų lėšas nukreipsime stiprinti žaliųjų pokyčių bangą ir mažinti pažeidžiamiausių gyventojų mokestinę naštą.

12.1.2. **Lietuvos ekonomika tampa žiedine.** Skatindami atliekų perdirbimą ir antrinių žaliavų panaudojimą, transformuodami gamybos ir paslaugų verslo modelius, iki 2024 m. sukursime 10 tūkst. naujų darbo vietų, šalies antrinių žaliavų panaudojimo indeksas sieks Europos Sąjungos vidurkį. Skatinsime tarpsektorinį taikomojo mokslo ir verslo asociacijų bendradarbiavimą kuriant inovatyvią žiedinę gamybą ir paslaugas. Sukursime efektyviai veikiančią antrinių žaliavų rinką ir skatinsime iš jų pagamintų produktų ir paslaugų paklausą. Veiksmingai mažinsime Lietuvos gamintojų priklausomybę nuo žaliavų importo, sutrumpinsime tiekimo grandinės ir padidinsime Lietuvos verslo atsparumą globalioms krizėms. Prioriteto tvarka spręsimė pakuočių atliekų tvarkymo krizę.

12.1.3. **Klimatui neutrali ekonomika iki 2050 m.** Sieksime iki 2030 m. 30 proc. sumažinti Lietuvos ŠESD išmetimus, palyginti su 2005 m. Iki 2025 m. stabilizuosime ŠESD išmetimus net ir tuose sektoriuose, kuriuose iki šiol buvo jų augimas – transporto ir žemės ūkio veiklose. Kartu su verslu ir visuomene iki 2022

m. pabaigos sukursime sektorines dekarbonizacijos darbotvarkes, identifikuosime kertinius transformacijos žingsnius, paramos ir rinkos poveikio priemones. Teisiškai įtvirtinsime būtinus terminus, iki kada atskiruose sektoriuose bus atsisakyta iškastinio kuro. Sieksime, kad ambicinga klimato politika netaptų Lietuvos ekonomikos konkurencingumo praradimais, todėl palaikysime ir aktyviai dalyvausime kuriant Europos Sąjungos anglies dioksido ribų reguliavimo mechanizmą (angl. *a carbon border adjustment mechanism*), užtikrindami, kad tiek importuojami, tiek Europos Sąjungos viduje gaminami produktai būtų apmokestinami vienodais aplinkosauginiais mokesčiais. Per dešimtmetį investuodami į klimatui draugiškas technologijas, sukursime daugiau kaip 20 tūkst. naujų darbo vietų ir įgysime ilgalaikiam šalies konkurencingumui būtinas kompetencijas.

12.1.4. Klimatui neutrali Vyriausybė nuo 2024 m., visas viešasis sektorius nuo 2027 m. Viešasis sektorius turi rodyti atsakingo *modus operandi* pavyzdį. Reikšmingai išplėsime žaliųjų pirkimų taikymo apimtį siekdami, kad nuo 2023 m. žalieji pirkimai taptų dominuojančia viešųjų pirkimų rūšimi. Nuo 2023 m. įpareigosime valstybines įstaigas vartoti tik žalią elektros ir šilumos energiją, naudoti tik netaršų transportą, prekes, darbus ir paslaugas įsigyti tik žaliųjų pirkimų būdu.

12.1.5. ŠESD mažinimas didžiosiose pramonės įmonėse. Reguliacinėmis priemonėmis ir inovacijų finansavimo pagalba keisime taršius pramonės procesus ir žaliavas kertinėse šalies pramonės įmonėse. Remsime darbuotojų įgūdžių, perorientavimo programas, skatinančias pereiti prie klimatui draugiškesnių technologijų. Sudarysime galimybes verslui tapti energiją gaminančiais vartotojais, pasitelkiant atsinaujinančius energijos išteklius. Palaikysime pramonės technologinio tobulinimo projektus, nukreiptus į subalansuotą ekonominį-socialinį rezultatą. Skatinsime vandenilio panaudojimą pramonės procesuose / trąšų gamyboje. Skatinsime antrinių ir klimatui palankesnių žaliavų naudojimą pramonės įmonėse.

12.1.6. Iki 2030 m. 40 proc. sumažinsime Lietuvos ekonomikos energetinį intensyvumą. Skatinsime struktūrinius ekonomikos pokyčius, orientuotus į aukštos pridėtinės vertės verslų kūrimą, paslaugų sektoriaus vystymą. Remsime pramonės modernizavimo ir skaitmenizavimo projektus, skatinsime procesų inovacijas mažinant energijos vartojimą.

12.2. PROJEKTAS: TVARŪS IR PASIEKIAMI MIESTAI

Vos 4 proc. Lietuvos teritorijos urbanizuota, tačiau tai – pagrindinės gyvenimo kokybės, taršos, judėjimo ir vartojimo zonos. Inovatyvūs pokyčiai planuojant miestų ir miestelių teritorijas, architektūrą, komunalinį ūkį ir vystant modernią statybą, mūsų miestus pavers tvariais džiugesio centrais.

Pagrindinės iniciatyvos:

12.2.1. Pirmas klimatui neutralus ir beatliekis Lietuvos miestas iki 2030 m. Iki 2030 m. trečdaliu sumažinsime urbanizuotų teritorijų CO₂ pėdsaką. Išvien su savivalda sukursime tvarių miestų gaires dėl

gyvenamosios aplinkos kokybės didinimo, želdynų gausinimo, darnaus judumo, atsakingo ir tvaraus vartojimo skatinimo, atliekų, oro, vandens, garso taršos ir poveikio klimato kaitai mažinimo. Skirsime prioritetą ne urbanistinei driekai, o kompaktiškų miestų vystymuisi ir apleistų teritorijų konversijai. Tai pasieksime mokestinių priemonių, savivaldybių galių plėtra ir nustatydami infrastruktūros vystymo prioritetus. Sukursime miestų aplinkosaugos indeksą, skatindami savivaldybes rungtyniauti žaliojo kurso takelyje ir dalytis gerosiomis praktikomis.

12.2.2. Miestuose kvėpuosime švariu oru. Iki 2030 m. Lietuvos miestuose ir miesteliuose perpus sumažinsime kvėpavimo takams kenksmingą oro taršą. Remsime savivaldybių ir visuomenines iniciatyvas matuoti ir gerinti oro kokybę urbanizuotose teritorijose: steigti mažos taršos zonas miestų centruose, pereiti prie netaršių šildymo sprendimų, planuojant naujas pramonines zonas koncentruoti jas miestų periferijoje, miestų centruose esantiems pramonės objektams taikysime sugriežtintus taršos normatyvus. Gyvenamąsias teritorijas skatinsime jungtis žaliaisiais koridoriais su bemotorio transporto infrastruktūra ir formuoti žaliųjų jungčių tinklą. Sukursime regioninius ir tarpinstitucinius oro, vandens, kvapų ir garso taršos kontrolės mechanizmus.

12.2.3. Žmogus, kaip darnaus judumo ir viešojo transporto ašis. Parengsime nacionalinę darnaus judumo strategiją, kuri virs susitarimu tarp miestų ir LR Vyriausybės dėl investicijų į infrastruktūrą bei dėl darnaus judumo fondu. Didžiąją dalį KPPP lėšų naudosime darnaus judumo planuose numatytoms priemonėms finansuoti. Skatinsime palikti automobilius namuose, gatvėse skirdami daugiau erdvės dviratininkams ir pėstiesiems, plėsdami daugiarūšio transporto derinimo galimybes ir užtikrindami eismo saugumą visų rūšių transporto dalyviams. Iki 2027 m. visas didmiesčių viešasis transportas, taksi ir pavėžėjimo paslaugų tiekėjai naudos tik atsinaujinančius energijos išteklius. Skatinsime elektromobilumą, sukurdami vieningą, patogią ir lengvai pasiekiamą elektromobilių įkrovimo infrastruktūrą. Diegsime pažangias informacines ir ryšių technologijų transporto sistemas, sukurdami saugesnį, efektyvesnį ir švaresnį keleivių ir krovinių transportą. Užtikrinsime susisiekimą tarp miestelių ir regionų centrų, vystant viešojo transporto, geležinkelio susisiekimo paslaugų tinklą ir prieinamumą. Tiltus, aikštes, dideles sankryžas, tunelius, uostus, stotis, poilsio aikšteles projektuosime atsižvelgiant į žiedinius, tvarumo, estetinius ir architektūrinius kriterijus.

12.2.4. Įgalinsime savivaldą kurti gyvenimui patogius miestus ir miestelius. Padėsime savivaldybėms numatyti strategines miesto vystymo zonas, infrastruktūros koridorius, viešąsias erdves, visuomeninių pastatų vietas ir žaliąją infrastruktūrą visuomenės poreikiams tenkinti. Skubiai ir aiškiai reglamentuosime NT plėtrą nuomojamoje valstybinėje žemėje. Inicijuosime, kad žemės naudojimo politika būtų perduota Aplinkos ministerijai, o Nacionalinės žemės tarnybos funkcijos – savivaldai. Miesto teritorijose esančią valstybinę žemę perduosime savivaldybėms patikėjimo teise. Gyventojai taps savo gyvenimo vietos savininkais, jiems perduosime daugiau nuosavybės ir teisių spręsti už žaliąsias erdves, vaikų žaidimų aikšteles, automobilių stovėjimo vietas. Miestų ir susisiekimo infrastruktūra bus planuojama kompleksiskai, įtraukiant visas darnias judėjimo priemones ir vadovaujantis universalaus dizaino principais.

12.2.5. Renovacijos banga – 1000 renovuotų daugiabučių per metus. Atnaujinsime mūsų miestus ir miestelius, įgyvendindami Europos naujojo *bauhauzo* iniciatyvą. Sukursime finansines ir reguliacines paskatas viešiesiems pastatams, kvartalinei renovacijai, paveldotvarkai ir restauracijai. Inicijuosime architektūrinių ir aplinkos tvarkymo geriausios praktikos katalogo parengimą. Užtikrinsime efektyvų konsultavimą investicijų planų rengimo, įgyvendinimo klausimais ir projektų vykdytojų garantinę atsakomybę. 2030 m. bent 15 proc. visų rangos darbų bus susiję su esamų pastatų rekonstrukcija.

12.2.6. Klampią statybų biurokratiją pakeisime inovacijomis ir skaitmeninimu. Parengsime statybų kodeksą, kuris nustatys aiškias ir nuoseklias projektavimo, statybos ir pastatų eksploatavimo taisykles. 2024 m. visi visuomeniniai pastatai bus statomi bent iš 50 proc. organinių ir medienos statybos medžiagų, bus didinamas antrinių žaliavų naudojimas ir mažinamas statybinių atliekų susidarymas. Tobulinsime statybos proceso, pastato ar infrastruktūros objektų skaitmeninio projektavimo procesų (BIM) teisinę bazę. Sudarysime vertinimo balų sistemą, vertindami daugiabučių namų administratorių veiklą. Sukursime gyventojų internetinio balsavimo ir skaitmeninę daugiabučių priežiūros platformą. Parengsime teisinę prielaidas ir įrankius statybų procesui, pastatų gyvavimo ciklui modeliuoti ir skaitmeninti. Garantuosime teisingą nuosavybės kompensavimą, paimant ją visuomenės poreikiams.

12.3. PROJEKTAS: ŽALIOJI ENERGETIKA

Kovai su klimato kaita tampant vienu svarbiausių prioritetų pasaulyje ir Lietuvoje, didėja būtinybė apsirūpinti energija, kurios gamyba ir vartojimas sukeltų kuo mažesnes anglies dvideginio išlakas į atmosferą. Tai visapusiškai paveiks elektros energijos gamybą, transportą, pramonę, namų ūkius ir gyvenamųjų namų šildymą. Todėl vienu svarbiausių valstybės tikslų turėtų tapti spartus elektros energijos gamybos didėjimas iš atsinaujinančių energijos šaltinių. Pokyčiai pareikalaus naujų technologinių sprendimų – turime tapti ne tik jų vartotojais, bet ir kūrėjais. Energetinės inovacijos pasitarnaus augančiam pramonės eksporto potencialui. Energetinė transformacija bus sisteminga ir griežtai prižiūrima, siekiant išlaikyti regioninį elektros kainos konkurencingumą ir apsaugant vartotojus, pramonę ir viešuosius finansus.

Pagrindinės iniciatyvos:

12.3.1. Plėsiame žaliosios elektros energijos generaciją. Sieksime, kad iki 2025 m. 30 proc., o iki 2030 m. – 50 proc. šalyje suvartojamos elektros energijos būtų iš atsinaujinančių šaltinių. Atsižvelgdami į perdavimo tinklo sinchronizavimo su kontinentinės Europos tinklais sąlygas ir sistemos saugiam ir patikimam veikimui keliamus reikalavimus, spartinsime saulės ir vėjo jėgainių plėtrą. Planuojame jau 2025 m. turėti iki 1.2 GW galios instaliuotų vėjo jėgainių ir 1 GW galios saulės jėgainių tinklą. Atliksime tyrimus, būtinus apsispręsti dėl didelės galios vėjo jėgainių parkų įrengimo Lietuvos jūrų akvatorijoje po 2025 metų.

12.3.2. Skatinsime gaminančių vartotojų plėtrą. Sieksime, kad iki 2030 m. kas trečias namų ūkis savo reikmėms Lietuvoje gamintųsi ir akumuliuotų elektrą, taip prisidėdami prie nacionalinių žaliosios energetikos tikslų. Skatinsime pačius gyventojus namuose įsirengti saulės jėgaines, investuoti į nutolusius saulės jėgainių parkus, burtis į gaminančių vartotojų bendrijas. Siekdami, kad ne taip sparčiai didėtų apkrova skirstomajam tinklui, skatinsime, kad saulės jėgaines įsirengtų kuo daugiau elektromobilių savininkų. Tobulinsime gaminantiems vartotojams skirtą reguliavimą ir sąlygas, siekdami užtikrinti paramos investicijoms prieinamumą, mažesnes investicijų rizikas, lankstesnes sąlygas kaupti ir parduoti pagamintą energiją, dalyvauti inovatyviuose verslo modeliuose.

12.3.3. Tobulinsime skirstomąjį elektros energijos tinklą. Didėjant elektromobilių savininkų ir gaminančių vartotojų skaičiui, kintant elektros srautams skirstomajame tinkle, modernizuosime elektros skirstomąjį tinklą, elektros energijos vartotojus skatinsime naudoti elektros energiją tokiu būdu, kad vartojimas paros metu būtų kuo tolygesnis. Didelį dėmesį skirsime didindami elektros energijos kaupimo ir balansavimo pajėgumus skirstomajame tinkle. Plėtosime išmaniąsias dvipusės apskaitos technologijas, pasitelksime lanksčius apmokėjimo už elektros energiją tarifus.

12.3.4. Kursime pagrindą vandenilio energetikai. Atsižvelgdami į ES patvirtintą vandenilio energetikos strategijos nuostatas, sieksime, kad Lietuvoje atsirastų vandenilio gamybos iš vandens pilotiniai projektai, kurie prisidėtų prie perteklinės elektros energijos iš atsinaujinančių energijos šaltinių balansavimo. Telksime mokslines ir gamybinės institucijas ieškodami sprendimų, kaip sumažinti elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos šaltinių netolygumą, panaudojant vandenilį trūkstamai elektros energijai gaminti. Sieksime, kad iki 2024 metų būtų visiškai pasirengta esamą gamtinių dujų tinklų infrastruktūrą pritaikyti transportuoti gamtinių dujų ir vandenilio mišinį.

12.3.5. Diegsime atvirų duomenų modelį. Įpareigosime Lietuvos energetikos agentūrą sukurti Lietuvos energijos rinkos gamybos, tiekimo ir vartojimo duomenų bazę, užtikrinančią atvirą prieigą visiems rinkos dalyviams. Tai leis matyti apibendrinančią gamybos, vartojimo ir su klimato kaita susijusių rodiklių visumą, sudarys sąlygas modeliuoti reguliavimo politikos poveikį, vartotojų, tiekėjų ir gamintojų elgesį, diegti naujus verslo modelius ir skatinti energetikos ūkio skaitmenizavimą.

12.3.6. Užtikrinsime energijos kainų priežiūrą. Kursime energijos reguliavimo sistemą, kuri skatins taikyti ir diegti inovacijas pramonėje ir namų ūkiuose, motyvuos vartotojus keisti vartojimo scenarijus, taip užtikrinsime mažesnes apkrovas tinklui, jo valdymui. Tai leis nedaryti perteklinių investicijų į tinklą ir išlaikyti žemas pasinaudojimo elektros tinklais kainas.

12.4. PROJEKTAS: GAMTINIO KAPITALO APSAUGA IR TVARUS NAUDOJIMAS

Tvarus gamtinio kapitalo naudojimas yra svarbus tiek augančiai šalies ekonomikai, tiek gyventojų sveikatai ir gyvenimo kokybei. Kreipiant ekonomiką žaliojo kurso linkme, svarbu apsaugoti

biologinę įvairovę ir atsakingai naudoti turimus gamtos išteklius. Pastaruoju metu ypač išryškėjusi skirtis tarp visuomenės lūkesčių gamtinio kapitalo apsaugai ir realaus jo naudojimo, turi būti išspręsta sukuriant žalos mažinimo ir prevencijos mechanizmus, apsaugant jautriausias ir vertingiausias ekosistemas.

Siekiant užtikrinti tvarų gamtos išteklių naudojimą, turime įvertinti ir tausoti ekosistemų paslaugas, tokias kaip dirvožemis, švarus oras, vanduo ir biologinė įvairovė. Siekdami mažesnių ŠESD emisijų, išskirtinį dėmesį skirsime plėsdami ir atkurdami daug anglies turinčias ekosistemas (miškus ir pelkes), plėsimė saugomų teritorijų tinklą, rūpinsimės vandens telkinių būkle.

Pagrindinės iniciatyvos:

12.4.1. Saugomų teritorijų plotas augs iki 20 proc., ketvirtadalis jų bus griežtai saugomas. Didelės gamtinės vertės teritorijoms privalome skirti ypatingą dėmesį. Tobulindami „Natura 2000“ tinklą, užtikrinsime veiksmingą natūralių gamtinių buveinių ir nykstančių rūšių apsaugą jose. Plėsimė saugomas teritorijas Baltijos jūroje ir užtikrinsime realią jų apsaugą. Peržiūrėsime saugomų teritorijų sistemos valdymą, siekdami padaryti jį efektyvesnį, labiau atliepiantį gamtos ir vietos bendruomenių poreikį. Sėkminga apsauga įmanoma tik įtraukus vietos bendruomenes ir žemių savininkus, todėl sukursime schemas, leisiančias prie gamtosaugos prisidėti visiems.

12.4.2. Daugiau apsaugotų ir efektyviai naudojamų miškų. 2021 m. parengsime nacionalinį susitarimą dėl miškų apsaugos ir naudojimo. Skatinsime gamtinių vertybių apsaugai palankią miškininkystę, tolygiai mažindami ūkinių kirtimų apimtis saugomose teritorijose. Rūpinsimės sengirų požymių turinčių miškų apsauga. Sudarysime sąlygas Valstybės naudai išpirkti miško sklypus iš privačių savininkų, kuriems miškininkystės apribojimai saugomose teritorijose bus nepriimtini. Didinsime Valstybinių miškų urėdijos darbo efektyvumą. Bioekonomikos poreikiams užtikrinsime stabilų į rinką teikiamos medienos kiekį. Padvigubinsime lietuviškos medienos ir biomasės pridėtinę vertę, paskatinę vertės grandinių plėtrą ir inovacijas. Reguliaciniais mechanizmais skatinsime maksimalų biomasės pridėtinės vertės sukūrimą šilumos ūkyje, statyboje ir bioekonomikoje.

12.4.3. Daug anglies turinčių ekosistemų (miškų ir šlapžemių) atkūrimas ir tvaraus naudojimo užtikrinimas. Šalies miškingumo didinimas ir pažeistų pelkių atkūrimas gali turėti reikšmingą didinamąjį ekonominį poveikį ir teigiamą poveikį klimatui. Iki 35 proc. didinsime šalies miškingumą. Baigsime žemės reformą, rezervinius miškus perduodami Valstybinių miškų urėdijai. Parengsime veiksmų planą atkurti nusaustas, išeksploatuotas ir pažeistas šlapžemes. Uždrausime naujų natūralių pelkių eksploatavimą.

12.4.4. Iki 90 proc. padidinsime švarių vandens telkinių skaičių. Lietuvoje tik 53 proc. paviršinio vandens telkinių yra geros būklės. Užtikrinsime, kad visiems miestų ir miestelių gyventojams (didesnių kaip 2000 gyventojų) būtų sudarytos galimybės naudotis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis. Skatinsime gyventojus, turinčius individualius vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įrenginius,

jungtis prie centralizuotų sistemų, o vandens įmonės – didinti veiklos efektyvumą. Skatinsime lietaus nuotekų surinkimą į vietinius infiltracijos šulinius ar sausbales. Stiprindami aplinkos kontrolę užtikrinsime, kad išleidžiamos nuotekos būtų išvalomos iki nustatytų normų. Reglamentuosime tręšimą mineralinėmis trąšomis, taip pat koreguosime tręšimo mineralinėmis ir organinėmis trąšomis terminus. Daugiau dėmesio skirsime sprendami Baltijos jūros taršos problemas.

12.4.5. Taikli gamtosauga. Turime tiksliai žinoti, ką, kur ir kaip saugome. Tam reikalinga veiksminga biologinės įvairovės monitoringo sistema, aiškūs teisės aktai ir efektyvi kontrolės sistema. Didelį dėmesį skirsime medžioklės ir žvejybos reguliavimui. Įvesime elektroninius medžioklės lapus, kurie realiu laiku būtų pasiekiami kontrolę vykdančioms institucijoms. Tobulinsime poveikio aplinkai vertinimo (PAV) procesą. Skatinsime bešeimininkių ar savivaldybių nuosavybėje esančių užtvankų demontavimą, siekiant atkurti žuvų migracinius koridorius ir natūralias upių vagas.

12.4.6. Užtikrinta gyvūnų gerovė ir apsauga. Iki 2024 m. visi Lietuvoje laikomi šunys ir katės bus paženklinti. Naminių gyvūnų gerovės klausimus perduosime Aplinkos ministerijos kompetencijai. Užtikrinsime reikalingų valstybinių gyvūnų gerovės ir apsaugos strategijų ir programų parengimą ir jų tvirtinimą. Tuo remiantis tobulinsime su gyvūnų gerove susijusius įstatymus ir užtikrinsime jų įgyvendinimą.

12.5. PROJEKTAS: TVARIOS ŽEMĖS ŪKIO, AKVAKULTŪROS IR MAISTO GAMYBOS SISTEMOS

Intensyvėjanti žemės ūkio gamyba daro neigiamą įtaką klimato kaitai, biologinei įvairovei, vandeniui, oro ir dirvožemio kokybei. Nepakankamai plėtojamas tvarus, gamtai draugiškas ir ekonomiškai, socialiai subalansuotas ūkininkavimas. Siekdami pokyčių atliksime veiklos reglamentavimo ir finansinių paskatų sistemos pokyčius, nukreiptus tvariau naudoti išteklius ir spręsti aplinkosaugos problemas. Ekologinio ūkininkavimo plėtrą lems ne tik taikoma paramos sistema, bet besikeičiantys vartotojų poreikiai. Klimato kaitai mažinti skatinsime technologijų diegimą, mažinančių ŠESD emisijas ir didinančias anglies absorbcijos potencialą dirvožemyje. Iniciatyvai įgyvendinti išskirtinis vaidmuo bus skiriamas siekiant sutelkti mokslo ir konsultantų žinias ir gebėjimus.

Pagrindinės iniciatyvos:

12.5.1. Dirvožemio kokybės valdymas. Augalams neįsisavintus naudojamų maisto medžiagų, aplinkoje susidaro jų perteklius, kuris prisideda prie oro, dirvožemio, vandens taršos ir klimato kaitos. Sieksime mažinti prarandamų maisto medžiagų kiekį, atkurti humusingą dirvožemio sluoksnį ir mažinti eroziją. Didelį dėmesį skirsime siekdami ūkiuose palaikyti subalansuotą tręšimo ir tvaraus maisto medžiagų valdymo praktiką, taip mažindami sintetinių mineralinių trąšų naudojimą. Sukursime dirvožemio kokybės stebėsenos sistemą.

12.5.2. Tvari gyvulininkystė ir akvakultūra. Sieksime mažinti gyvūninės produkcijos gamybos poveikį aplinkai ir klimatui, skatinsime pereiti prie tvaresnės gyvulininkystės, sudarant galimybes plačiau naudoti

novatoriškus pašarų priedus ir Lietuvos ištekliais paremtus auginamus pašarus ar alternatyvias pašarines žaliavas. Plėtojant ūkinių gyvūnų gerovę ir biosaugą, bus pasiekama geresnė gyvūnų sveikata ir maisto kokybė, mažesnis veterinarinių preparatų poreikis. Bus sudarytos palankesnės sąlygos užtikrinti aukštesnį gyvūnų gerovės lygį. Remsime ūkių iniciatyvas mažinti gyvulininkystės sektoriaus išmetamo metano kiekį, padvigubinsime perdirbamo mėšlo kiekį. Plėsimės atsinaujinančiosios energijos gamybą. Akvakultūra taps pagrindiniu apsirūpinimo žuvimi šaltiniu. Verslinė žvejyba bus uždrausta, išlaikant tautinio paveldo ir turizmo veiklas, įtraukiant pakrančių bendruomenę į išteklių valdymo ir saugojimo procesus. Žuvivaisos, jūrinės ir priekrantės žvejybos klausimai bus perduoti Aplinkos ministerijos kompetencijai.

12.5.3. Tvari augalininkystė. Integruotos kenkėjų kontrolės sistemos plėtra taps pagrindine priemone mažinant cheminių pesticidų naudojimą. Skatinsime naudoti moksliskai pagrįstus saugius alternatyvius būdus derliui nuo kenkėjų ir ligų apsaugoti.

12.5.4. Padvigubinsime ekologinio ūkininkavimo plotą. Ekologinis ūkininkavimas užtikrina pilnavertę sveiką mitybą, padeda išsaugoti biologinę įvairovę. Skatinsime ekologiškų produktų vartojimą, skleisime žinias apie jų vertę žmonių sveikatai ir aplinkai, apie produkto gamybos grandinę (produkto tvarumą) vartotojui. Remsime ekologinius ūkius.

12.5.5. Žemės ūkio indėlis į klimato kaitos mažinimą ir sektoriaus prisitaikymas. 2024 m. plotai, kuriuose bus taikomos neariminės technologijos, padidės 1,5 karto, o 2030 m. – beveik 3 kartus. Iki 2024 m. bent 4 proc. (2030 m. – 10 proc.) žemės ūkio naudmenų bus panaudotos kraštovaizdžiui įvairinti. Siekiant mažinti ŠESD emisijas, skatinsime šias technologijas: neariminį žemės dirbimą, tiesioginę sėją, sėjomainos taikymą, augalų, sugeriančių didesnę ŠESD kiekį, ir perteklinį azotą iš dirvos kaupiančių tarpinių augalų auginimą, subalansuotą mineralinių trąšų naudojimą ir jų pakeitimą mažiau taršiomis alternatyvomis. Skatinsime daugiamečių pievų apželdinimą ir išlaikymą, ariamų durpžemių plotų keitimą šlapžemėmis, pievomis ar miškais.

12.5.6. Tvarios maisto gamybos sistemos. Skatinsime saugių, sveikatai palankių, tvarių maisto produktų gamybą ir vartojimą, tuo pačiu siekdami, kad būtų sumažintas jų gamybos aplinkosauginis pėdsakas. Sieksime, kad žemės ūkio produkcijos gamintojai, maisto perdirbimo įmonės imtųsi konkrečių veiksmų tvarumo srityje, kurtų žiedinius verslo modelius, naudotų aplinkai draugiškas (nekenksmingas, daugkartinio naudojimo, perdirbamas ir novatoriškas, mažinančias maisto švaistymą) pakuotes, mažintų atliekų kiekį. Skatinsime regionų ar vietos maisto sistemas, paremtas trumpesnių maisto grandinių principu. Didinsime pagal kokybės sistemas pagamintų ir tvarių produktų žinomumą ir vartojimą, taip pat ir viešajame sektoriuje, kur žalieji pirkimai taps dominuojančiais. Mažinsime maisto praradimus ir maisto atliekas, maisto švaistymą visoje maisto tiekimo grandinėje, skatinsime maisto atliekų perdirbimą. Stiprinsime kovą su sukčiavimu ir klastojimu maisto produktų srityje, keliančiu pavojų maisto sistemų tvarumui.

12.6. PROJEKTAS: VISUOMENĖ – ŽALIOJO KURSO TRANSFORMACIJOS PARTNERIS

Lietuvos žaliasis kursas yra ne politinis, o visos Lietuvos visuomenės įsipareigojimas. Pokyčių pasieksime, tik jeigu visuomenė, mokslas ir verslas turės aiškią viziją, motyvaciją ir įrankius, reikalingus jiems įgyvendinti. Todėl LR Vyriausybės užduotis yra sudaryti visas sąlygas visuomenei, mokslui ir verslui įsitraukti į visuotinę transformaciją.

Siekdami įgalinti socialinius partnerius prisidėti ieškant efektyvaus problemų sprendimo, atversime kertinių aplinkosaugos sričių duomenis, išplėsime politikos poveikio aplinkai vertinimo apimtį ir detalumą, dalysimės ir diskutuosime dėl įgyvendinamų priemonių aplinkosauginio veiksmingumo ir tobulinimo.

Pasiūlysim kuo įvairesnių ir veiksmingesnių formų, padėsiančių įtraukti gyventojus priimant sprendimus. Pasitelksime visuomenę identifikuojant ir šalinant problemas, trukdančias efektyviai aplinkos apsaugai.

Skatinsime visuomenės elgsenos pokyčius, siekiant žiedinės ir klimatui neutralios ekonomikos tikslų.

Pagrindinės iniciatyvos:

12.6.1. Kursime pokyčių partnerystes. Sieksime subalansuoto aplinkos apsaugos tikslų įgyvendinimo, sukurdami konsultacinius mechanizmus, į juos įtraukdami įvairias interesų grupes visais politiniais lygiais. Sudarysime visas sąlygas visuomenei ir asocijuotoms struktūroms įsitraukti renkantis problemų sprendimo būdus. Susitarsime dėl būtinų terminų, kada bus atsisakyta taršių technologijų naudojimo atskiruose sektoriuose, įvardysime transformacijai reikalingus paramos ir rinkos mechanizmus. Taip sukursime aiškią ilgalaikę perspektyvą savalaikiams verslo ir gyventojų sprendimams ir investicijoms planuoti.

12.6.2. Pamatuota aplinkosaugos politika. Aplinkos apsaugos agentūra (toliau – Agentūra) taps nepriklausomu planuojamos ir įgyvendinamos aplinkosaugos politikos poveikio vertinimo kompetencijų centru. Iki 2023 m. įgalinsime aplinkosaugos duomenimis grįstus sprendimus, remdamiesi Agentūros sukurta politikos poveikio vertinimo sistema pagal ŠESD išmetimus ir kitus pamatuojamus aplinkosaugos rodiklius. Šis vertinimas bus privalomas visiems naujiems ar keičiamiems teisės aktams ir investicinėms politikos priemonėms. Taip pat bus reguliariai vertinamas ir viešinamas aplinkosaugos strategijų ir atskirų politikos priemonių veiksmingumas, ieškoma galimybių didinti jų veiksmingumą.

12.6.3. Prioritetas žaliosioms investicijoms. Sieksime, kad viešosios lėšos būtų naudojamos tik aplinkai draugiškoms investicijoms, atitinkančioms žaliojo kurso tikslus. Aplinkosauginį efektyvumą iškelsime tarp pagrindinių kriterijų investicijoms prioretizuoti. Skatinsime žaliąsias iniciatyvas, nukreiptas šalinti konkrečias aplinkos apsaugos ar taršos problemas.

12.6.4. **Atvira ir skaitmeninė Aplinkos ministerija.** 2024 m. visos Aplinkos ministerijos institucijų paslaugos, informacija, monitoringas, registrai ir procesai bus vykdomi tik skaitmeniniu būdu. Visuomenės ir profesionalų pasitikėjimą ir informuotumą didinsime atverdami daugiasluoksnius duomenis, kadastrus, leidimų informaciją, taršos parametrus realiuoju laiku. Tai leis stebėti aplinkos būklę, jos pokyčius ir priimti informuotus sprendimus siekiant mažinti poveikį aplinkai.

12.6.5. **Pilietiška aplinkosauga.** Gyventojams ir visuomeninėms organizacijoms suteiksime galimybę vykdyti dalį valstybinės aplinkos apsaugos kontrolės funkcijų ir praplėsime neetatinių inspektorių įgaliojimus. Plėsime išorinių ekspertų dalyvavimą vykdant aplinkosaugos ir statybų procesų kontrolę ir auditą. Mažinsime ir efektyvinsime statybų, gyvosios gamtos, gyventojų ir ūkio kontroliuojančių institucijų administracinę našta, konsoliduodami reikalingų leidimų ir dokumentų skaičių. Kontroliuojančios institucijos bus perorientuotos nuo proceso į rezultato vertinimą, nuo pasekmių fiksavimo į prevenciją ir konsultavimą. Užbaigsime kontroliuojančių įstaigų konsolidaciją, užtikrinant tinkamą pareigūnų materialinį aprūpinimą ir motyvaciją. 2023 m. bus pereita prie vieno langelio principo vykdant aplinkosaugos leidimų ir kontrolės funkcijas. Užtikrinsime sklandų ateities aplinkosaugos krizių sprendimą, augindami Aplinkos apsaugos departamento kompetencijas ir lankstumą pasitelkti skirtingų sričių ekspertus.

12.6.6. **Aplinkosauginio sąmoningumo ugdymas.** Bendradarbiaudami su NVO, švietimo ir mokslo institucijomis ugdysime tausojančią ir informuotą visuomenės požiūrį į darnų vystymąsi ir tvarų vartojimą. Kursime ir remsime švietimo ir mokymo programas, orientuotas į aplinkosauginio sąmoningumo ugdymą ir tvaraus vartojimo skatinimą. Didinsime visuomenės informuotumą apie produktų tvarumą, siekdami užkirsti kelią klaidinančiai informacijai, kuri gali turėti įtakos vartojimo sprendimams. Remdamiesi duomenimis, šviesime apie žiedinę pažangą.

VII SKYRIUS

MISIJA

DARNI LIETUVOS REGIONŲ PLĖTRA

13. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Lietuvos regionai vystosi labai netolygiai. Sostinės regione BVP dalis vienam gyventojui siekia beveik 112, o kituose šalies regionuose – nuo 41 iki 77 proc. ES vidurkio. Tokie dideli skirtumai lemia didžiulę ekonominę ir socialinę atskirtį, kuri, stingant deramo valstybės dėmesio, tik didėja. Vieni regionai ekonomiškai klesti, yra patrauklūs gyventojams ir investuotojams, kiti lieka tarsi už borto, jų nepasiekia didesnės investicijos, trūksta kokybiškų viešųjų paslaugų.

Iki šiol vykdyta regioninė politika buvo labiau deklaratyvi. Mes esame pasirengę Lietuvoje įgyvendinti kitokią regioninę politiką, pagrįstą nuosekliu ekonominių ir socialinių skirtumų tarp

regionų mažinimu. Suteiksime savivaldai daugiau galių perleisdami daugiau šiuo metu centralizuotai atliekamų funkcijų ir pasiūlydami atsakingo savivaldos finansinio savarankiškumo įrankius. Skirsime daugiau dėmesio siekdami pritraukti investicijas į regionus, kurdami darbo vietas, Regionines plėtros tarybas ir vietos bendruomenes įgalindami veikti siekiant geriausių sprendimų savo kraštui.

Darni regionų plėtra neįmanoma nesprenžiant viešųjų paslaugų, infrastruktūros ir kitose srityse egzistuojančių skirtumų, tad numatytas priemonės derinsime su pokyčiais švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros, infrastruktūros ir ekonominio aktyvumo srityse.

Mes siekiame, kad:

- Atokiau nuo didžiųjų miestų gyvenantys žmonės turėtų tokias pačias galimybes gauti kokybiškas viešąsias paslaugas, mokytis, dirbti ir gyventi oriai.
- Mažėtų ekonominė ir socialinė atskirtis tarp regionų.
- Regionų savivaldybės būtų finansiškai savarankiškesnės ir laisvesnės skirstydamos biudžeto lėšas savo regionui stiprinti.
- Kiekviena savivaldybė būtų motyvuota siekti savo regiono patrauklumo investuotojams ir gyventojams.
- Regionuose daugėtų darbo vietų, kokybiškų viešųjų paslaugų.
- Vietos bendruomenės aktyviau dalyvautų priimdamos sprendimus.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Bendradarbiaujant su regionų atstovais parengta Nacionalinę Regionų plėtros programa, kurios sudėtinė dalis – efektyvus ir specializuotas ekonomikos augimo planas kiekvienam regionui.
- ES struktūrinių fondų lėšų dalis, perskirstoma per Regionų plėtros tarybas, sudarys 25 proc.
- Patvirtinti aiškūs valstybės biudžeto lėšų paskirstymo savivaldybių investiciniams projektams kriterijai.

2030:

- BVP dalis šalies regionuose, išskyrus Vilniaus regioną, sieks 75 proc. ES vidurkio (šiuo metu – 48,5 proc.).
- Vidutinis BVP vienam gyventojui nuokrypis regionuose, palyginti su šalies BVP vienam gyventojui – 19,8 proc. (šiuo metu – 28,3 proc.).
- Regionų, kuriuose vidutinis *bruto* darbo užmokestis yra didesnis nei 85 proc. vidutinio Vilniaus regiono darbo užmokesčio, skaičius sieks 6 (šiuo metu – 2).

14. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

14.1. PROJEKTAS: REGIONINĖS POLITIKOS DECENTRALIZAVIMAS

Lietuva – viena iš labiausiai centralizuotų EBPO valstybių. Nuo EBPO vidurkio pastebimai atsilieka pagal savivaldybių pajamų ir išlaidų rodiklius. Savivaldybių pajamos Lietuvoje sudaro vidutiniškai 24 proc. valstybės pajamų, kai EBPO šalių vidurkis siekia 32 proc., išlaidos – 23 proc. (EBPO šalių vidurkis – 32 proc.).

Savivaldybių investicijos Lietuvoje sudaro 33 proc. visų valstybės investicijų, EBPO šalių vidurkis – 47 proc.

Galiojant esamam valstybės ir savivaldybių funkcijų pasiskirstymui, abu valdymo lygiai vykdo panašias ar tapačias veiklas, tarpusavyje menkai bendradarbiaujama. Siekiant darnaus šalies regionų vystymosi ir vietos gyventojų poreikių tenkinimo, regionams ir savivaldybėms būtina suteikti daugiau galių veikti savarankiškai, priimti sprendimus dėl investicijų plėtros, plėsti ir tobulinti viešąsias paslaugas, kelti gyvenimo kokybę ir vietovės patrauklumą.

Pagrindinės iniciatyvos:

14.1.1. Regioninių plėtros tarybų stiprinimas. Siekdami tolygios šalies regionų plėtros ir vienuo galimybių, stiprinsime Regionines plėtros tarybas, suteikdami joms daugiau galių, stiprindami jų administracinius gebėjimus, užtikrindami tolesnį iki šiol juose dalyvavusių socialinių partnerių įtraukimą į regionų plėtros tarybų veiklą lygiateisiais pagrindais, o ne patariamojo balso teise. Regioninėms plėtros taryboms talkintų regionuose įkurti kompetencijų centrų ekspertai, kurie vykdytų regioninius tyrimus, rengtų prognozes, teiktų konsultacijas.

14.1.2. Kiekvienam regionui – individualus ekonomikos augimo planas. Sutelksime valstybės paramą į Lietuvos ekonomikos centrus, kiekvienam iš jų numatydami atskirą, specializuotą augimo planą ir įgyvendindami ekonomikos augimu pagrįstą regionų plėtros politiką. Glaudžiai

bendradarbiausime su vietos savivalda ir „Investuok Lietuvoje“, atlikdami reikiamus teisinio reguliavimo pakeitimus, pritrauksime papildomų investicijų į regionus.

14.1.3. Vietos bendruomenių įgalinimas ir aktyvus dalyvavimas priimant sprendimus. Siekiant darnios regionų plėtros, būtinas didesnis vietos bendruomenių įsitraukimas ir aktyvumas. Sieksime stiprinti vietos veiklos grupių kompetencijas, didinsime jų veiklos skaidrumą, suteiksime didesnes galimybes įgyvendinti didesnės apimties projektus, teikti socialines, kultūros, sporto paslaugas savo gyvenamose vietovėse.

14.1.4. Viešųjų paslaugų prieinamumo ir kokybės didinimas regionuose. Sudarysime lygias galimybes gauti kokybiškas viešąsias paslaugas visų regionų gyventojams. Skatinsime viešąsias paslaugas teikiančių įstaigų veiklos konsolidavimą, savivaldybių bendradarbiavimą. Plėsime elektronines, mobiliąsias paslaugas, taip pat socialines paslaugas namuose. Skatinsime dalį teikiamų viešųjų paslaugų perduoti nevyriausybinėms organizacijoms, inicijuosime inovatyvius, efektyvesnius viešųjų paslaugų teikimo modelius. Sieksime didesnio skaidrumo, skatindami savivaldybėse viešai prieinamų atvirų duomenų naudojimą.

14.2. PROJEKTAS: SAVIVALDYBIŲ EKONOMINIO SAVARANKIŠKUMO STIPRINIMAS.

Lietuvos savivalda nėra pakankamai savarankiška ir laisva priimdama sprendimus, nors būtent vietos valdžia geriausiai supranta savo bendruomenės poreikius. Nuosekliai mažinsime savivaldos priklausomybę nuo centrinės valdžios skiriamų dotacijų ir kursime priemones, nukreiptas į savivaldybių finansinio savarankiškumo didinimą. Peržiūrėsime centrinės valdžios ir savivaldybių – valstybinių ir savarankiškųjų – funkcijų sistemą siekdami efektyvaus, subsidiarumu grįsto ir aiškaus atsakomybių pasidalijimo. Išskirtinį dėmesį skirsime savivaldybių savarankiškųjų funkcijų reglamentavimo peržiūrai, atsisakant perteklinio reglamentavimo, dėmesį skiriant siekiamiems rezultatams, o jų įgyvendinimo priemones lanksčiau leisdami pasirinkti savivaldybėms pagal vietos poreikius. Įgalinsime ir motyvuosime savivaldybes siekti geresnių rezultatų, stiprinsime savivaldybių investicinį potencialą, peržiūrėsime ir tobulinsime viešųjų investicijų finansavimo ir savivaldybių skolinimosi sistemą.

Pagrindinės iniciatyvos:

14.2.1. Savivaldybių investicinio pajėgumo didinimas. Dabar veikianti centralizuota investicijų planavimo ir finansavimo sistema apsunkina savivaldybių investicijų planavimą ir ekonominę plėtrą. Didinsime savivaldybių biudžetams tenkančią savivaldybių surenkamų mokesčių dalį.

14.2.2. **Lankstesnės skolinimosi galimybės.** Savivaldybės beveik neturi galimybių finansuoti investicijų. Biudžetų surinkimą smarkiai pablogino COVID-19 pandemija. Spręsdami šią problemą svarstysime galimybes tobulinti savivaldybių skolinimosi taisykles, planuojame įdiegti finansinį instrumentą, kuris galėtų teikti paskolas ar (ir) paskolų garantijas savivaldybių projektams, kuriems sunku rasti finansavimą.

14.2.3. **Savivaldybėms – daugiau savarankiškųjų pajamų šaltinių.** Svarstysime galimybes priskirti savivaldybėms daugiau savarankiškų pajamų šaltinių, užtikrinsime šimtaprocentinį valstybės savivaldybėms deleguotų funkcijų finansavimą; didinsime savivaldybių finansinį savarankiškumą.

14.2.4. **Aiški ir skaidri valstybės biudžeto lėšų skyrimo savivaldybių investiciniams projektams tvarka.** Valstybės investicijų programos lėšos skirstomos nesant aiškių ir skaidrių kriterijų. Netoleruosime atvejų, kai sprendimus skirti lėšų konkretiems projektams lemia ne pateiktų projektų svarba ir nauda visuomenei, o politiniai ryšiai.

14.2.5. **Didesnės galimybės racionaliau naudoti valstybės biudžeto tikslines dotacijas.** Svarstysime galimybę savivaldybėms disponuoti nepanaudotomis tikslinėmis lėšomis, jų negražinant į valstybės biudžetą, bet leidžiant panaudoti kitoms reikmėms. Tai skatintų savivaldybes taupiau ir racionaliau naudoti lėšas, o centrinę valdžią motyvuotų atsakingiau planuoti.

14.2.6. **Savivaldybių įtraukties priimant jų veiklai aktualius teisės aktus didinimas.** Sugrąžinsime prievolę rengiamus teisės aktus derinti su savivaldybėmis. Rengiant teisės aktus ir jų pakeitimus, labai svarbu atsižvelgti į savivaldos veiklos specifiką, išvengti perteklinės biurokratijos, neaiškumų, nustatyti savivaldai priimtinus įgyvendinimo terminus ir kt.

14.3. PROJEKTAS: GYVYBINGAS KAIMAS

Žemės ūkis ir toliau išlieka pagrindiniu verslu kaime, kartu susiduriama su depopuliacija, kaimo senėjimo problemomis. Tik sukuriant išskirtines sąlygas ir didesnę paramą jauniems ūkininkams, suformuojant patrauklią infrastruktūrą ir prieinamas paslaugas pavyks pakeisti kaimo įvaizdį, pritraukti jaunimą ūkininkauti ar užsiimti kitais verslais. Siekdami didinti kaimo patrauklumą, pasitelksime vietos bendruomenes, remsime jų veiklą, ypač orientuotą į tvarių darbo vietų, socialinio verslo kūrimą ir plėtrą.

Pagrindinės iniciatyvos:

14.3.1. **Kartų kaita kaime.** Skatindami jaunųjų ūkininkų įsikūrimą sudarysime sąlygas kartų kaitai kaimo vietovėse; modernizuosime žemės ūkio sektorių, siekdami pritraukti jaunimą ir gerindami

sąlygas jų verslo plėtrai; sutelkdami Europos Sąjungos paramos fondų ir valstybės lėšas, remsime sprendinius, padėsiančius jaunimui kurtis kaime, gauti pagrindines paslaugas (įskaitant mobilias) ir auginti vaikus, o senjorams oriai, saugiai ir įdomiai gyventi.

14.3.2. Gyvenimo kokybės gerinimas. Teikdami paramą verslams kaimo vietovėse, skatinsime modernių, gerai mokamų darbo vietų kūrimą; remsime vietos bendruomenių inicijuotus kaimo infrastruktūros gerinimo projektus. Pagerinsime prieinamumą prie pagrindinių paslaugų, socialinę įtrauktį ir kaimo vietovių darnų vystymąsi. Didinsime kaimo patrauklumą, remiant veiklas, kurias skatintų miesto žmonės atvykti į kaimą.

14.3.3. Kaimo bendruomenių stiprinimas. Remsime vietos gyventojų inicijuotą vietovės plėtrą, akcentuojant naujus iššūkius, susijusius su darbo vietų kūrimu, klimato kaitos mažinimu, gyvenimo kokybės kaime gerinimu. Pasitelkę vietos veiklos grupių lyderius ir kitus aktyvius kaimo žmones, padėsime jaunimui ir kitiems žmonėms, norintiems imtis nuosavo verslo, brandinti verslo idėjas ir finansiškai paremsime jų įgyvendinimą. Skatinsime įgyvendinti bendruomeninio ir socialinio verslo idėjas.

14.3.4. Skaitmeninimas. Parengsime ilgalaikę sektoriaus skaitmenizavimo programą ir pradėsime ją įgyvendinti; siekdami maksimaliai skaitmenizuoti sektoriaus veiklą, remsime skaitmenines iniciatyvas ūkio lygmeniu. Perkelsime administracines paslaugas į skaitmeninę erdvę. Skatinsime techninius sprendinius, leidžiančius kurti ir naudotis inovatyviomis, saugiomis paslaugomis.

VIII SKYRIUS

MISIJA

ATKURTAS PASITIKĖJIMAS TEISINGUMO SISTEMA

15. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Teisingumas, kaip viena svarbiausių socialinių teisinių vertybių, yra esminė teisinės valstybės sąlyga, o nepriklausoma, veiksminga ir efektyvi teisingumo sistema yra jos dalis. Teisingumą galima pasiekti tik užtikrinant visų interesų pusiausvyrą.

Šiuo metu egzistuojančios problemos teisingumo ir teisėsaugos srityse lemia visuomenės nepasitikėjimą tose srityse veikiančiomis institucijomis. Teisės aktų gausa ir jų skubotas priėmimas, į procesą neįtraukiant visuomenės, neleidžia užtikrinti kokybiškos teisėkūros. Šiuo metu egzistuojantis neaiškus, perteklinis reguliavimas apsunkina teisės taikymą, sudaro prielaidas korupcijai ir neefektyviam darbui. Aiškios bausmių vykdymo įstaigų vizijos nebuvimas trukdo

priimti sprendimus ilguoju laikotarpiu ir siekti pokyčių bausmių vykdymo srityje. Per dideli teismų darbo krūviai, teisminiai procesai apunkina asmenų galimybę pasinaudoti teise į teisingumą kaip vienu būtiniausių pilietinės visuomenės ramsčių.

Todėl ši Vyriausybė, vadovaudamasi teisėtumo, pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms, atvirumo, efektyvumo principais, visų pirma sieks atkurti visuomenės pasitikėjimą teisingumo sistema. Sieksime užtikrinti kokybišką teisėkūrą, įvertinti esamo ir numatomo teisinio reguliavimo reikalingumą, taip pat įtraukti visuomenę į teisėkūros procesus, kad būtų užtikrintas teisėkūros proceso viešumas ir skaidrumas. Aiški bausmių vykdymo įstaigų vizija leis orientuotis į nuteistųjų resocializaciją ir pakartotinio kalnimo problemą. Siekdami kokybiško teismų darbo, tęsime teisinio reguliavimo peržiūrą atsisakant teismams nebūdingų funkcijų, plečiant ikiteisminį ginčų sprendimą ir skatinant mediaciją. Turime užtikrinti, kad teisingumo sistema atlieptų visuomenės poreikius ir demokratinės valstybės principus.

Mes siekiame, kad:

- Būtų atkurtas visuomenės pasitikėjimas teisingumo sistema.
- Teisėkūra būtų kokybiška ir atvira visuomenei.
- Sklandus aptarnavimas elektroninėje erdvėje taptų ne išimti, o įprastai taikoma praktika.
- Aiški bausmių vykdymo įstaigų vizija užtikrintų tinkamą bausmės vykdymo tvarką ir tikslų pasiekimą.
- Teismų darbo krūvio suregulavimas padidintų teismų sistemos efektyvumą ir darbo kokybę.
- Valdžios institucijos taptų atviros visuomenei, būtų užtikrintas darbo skaidrumas.
- Būtų pertvarkyta ir kokybiškai veiktu valstybinės garantuojamos teisinės pagalbos sistema.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Išaugš šalies gyventojų pasitikėjimas teismai – bent 45 proc. piliečių pasitikės Lietuvos teismai (2019 m. pagal VRM atliktą tyrimą – pasitiki 35 proc.).
- Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso suderinimo ir bausmių vykdymo sistemos pokyčių laisvės atėmimo bausmę atliekančiųjų skaičius sumažės iki 150 asmenų 100 tūkst. gyventojų (šiuo metu – 216 asmenų 100 tūkst. gyventojų).

- Gyventojų, manančių, kad kyšis padeda spręsti problemas, dalis sumažės iki 40 proc. (šiandien – 61 proc.). „Transparency International“ korupcijos suvokimo indekse Lietuvos rezultatas pasieks 70 balų (šiandien – 60 balų).
- Bus parengti ir Seimo priimti visi konstituciniai įstatymai.

2030:

- Laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų pakartotinis nusikalstamumas sumažės iki 40 proc. (dabar – 62 proc.).
- Visos Lietuvos teismuose nagrinėjamos bylos bus perkeltos į elektroninę erdvę.
- Dėl darbo efektyvumą užtikrinančių pokyčių vidutinis antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų darbo krūvis civilinėse ir administracinėse bylose sumažės iki 6 bylų per mėnesį (dabar – 12 bylų per mėnesį), baudžiamosiose bylose sumažės iki 17 bylų per mėnesį (dabar – 27 bylos per mėnesį).

16. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

16.1. PROJEKTAS: TEISĖKŪRA – KOKYBIŠKA IR PLANUOJAMA

Siekiant užtikrinti teisėkūros kokybę ir tobulinti egzistuojantį teisinį reguliavimą, svarbu orientotis ne į kiekybę, o į kokybę. Turime paisyti numatomo teisinio reguliavimo vertinimo proporcingumo, teisėkūros profesionalumo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo principų. Privalome konsultotis su visuomene ir atskiriomis suinteresuotomis grupėmis, priimdami joms svarbius sprendimus. Turime užtikrinti teisės viršenybės bei pagarbos žmogaus teisėms ir laisvės principus teisėkūroje.

Pagrindinės iniciatyvos:

16.1.1. Teisinio reguliavimo poveikio vertinimas – viena iš pagrindinių sąlygų teisėkūros kokybei užtikrinti. Nauji teisės aktai ar jų pakeitimai turi būti rengiami atlikus tikrąjį, o ne formalųjį poveikio vertinimą. Rengiant teisės aktus turi būti paisoma numatomo teisinio reguliavimo vertinimo proporcingumo, teisėkūros profesionalumo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo principų. Orientuosimės į kokybę, ne į kiekybę. Ypatingą dėmesį skirsime planuodami prioritетines teisėkūros iniciatyvas, pašalindami teises spragas ir prieštarą teisinį reguliavimą.

16.1.2. Įtraukusis konsultavimasis su visuomene – kita esminė kokybiškos teisėkūros sąlyga. Teisės aktų projektai ir jų poveikio vertinimas turi būti pristatomi visuomenei kuo ankstyvesnėje stadijoje, į konsultavimo(si) procedūras įtraukiant kuo platesnį visuomenės, NVO sektoriaus,

suinteresuotų institucijų ratą, ypač asmenų grupes, kurias reguliavimas paveiktų labiausiai. Detalizuosime lobizmo veiklos vaidmenį konsultavimosi su visuomene procedūroje. Vengsime skubos teisėkūroje visuomenės įtraukimo sąskaita.

16.1.3. **Teisinio reguliavimo *ex post* vertinimas.** Galiojančio teisinio reguliavimo taikymo ir veikimo vertinimas turi būti planuojamas ir nuoseklus. *Ex post* vertinimas bus esminė prielaida egzistuojančiam reguliavimui tobulinti ir kylantiems iššūkiams identifikuoti.

16.1.4. **Debiurokratizacijos ir dereguliavimo kryptis.** Atsisakysime perteklinio reguliavimo ir biurokratinių procedūrų tiek peržiūrėdami anksčiau priimtus teisės aktus, tiek priimdami naujus. Sieksime aiškiai atskirti institucijų funkcijas, nedubliuojant jų darbo ir taip užtikrinant jų našumą, taip pat išgryninti institucijų atsakomybes, sukurti ir optimizuoti vieningus procesus.

16.1.5. **Teisės viršenybės principo užtikrinimas teisėkūroje.** Didelį dėmesį skirsime Konstitucinio Teismo nutarimams įgyvendinti, oficialiosios konstitucinės doktrinos paisymui teisėkūroje. Pažangi Europos Žmogaus Teisių Teismo, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija, taip pat Europos Tarybos, ESBO ir kitų vakarietišką geopolitinę orientaciją atitinkančių tarptautinių organizacijų rekomenduojami standartai tarnaus kaip teisėkūros gairės. Operatyviai įgyvendinsime Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus ir šalinsime sisteminius teisinio reguliavimo trūkumus, sudarančius prielaidas tarptautiniams teismams konstatuoti žmogaus teisių pažeidimus nacionaliniu lygmeniu. Užtikrinsime, kad Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys ir Europos Sąjungos teisės aktai būtų įgyvendinami tinkamai.

16.1.6. **Pagarba asmens teisėms ir laisvėms – teisėkūros prioritetasis.** Užtikrinsime, kad asmens teisės ir laisvės, įtvirtintos Konstitucijoje, Europos Sąjungos teisės aktuose, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose, būtų tinkamai įgyvendintos. Sieksime nekaltumo prezumpcijos principo ir kitų įtariamųjų, kaltinamųjų, nuteistųjų teisių užtikrinimo, tinkamo asmens duomenų apsaugos įgyvendinimo.

16.1.7. **Politinių teisių tinkamas reguliavimas.** Vadovaujantis oficialiąja konstitucine doktrina parengsime konstitucinį referendumo įstatymo projektą, tobulinsime rinkimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo konstitucinio įstatymo projektą, inicijuosime kitų konstitucinių įstatymų rengimą. Sieksime sumažinti amžiaus cenzą kandidatams į Seimą. Užtikrinsime, kad visi asmenys, nepaisant turimos negalios, pavyzdžiui, judėjimo ar regos, galės tinkamai įgyvendinti savo politines teises. Bendradarbiaudami su ekspertais ir įvertinę technines galimybes, inicijuosime teisės aktus, kurie sudarytų galimybę įgyvendinti pilotinį balsavimą internetu savivaldybių tarybų rinkimuose ir/arba Seimo Pasaulio lietuvių rinkimų apygardoje Seimo rinkimuose.

16.1.8. **Daugybinės pilietybės klausimo sprendimas.** Užtikrinsime tinkamą pasirengimą referendumui dėl Konstitucijos pakeitimo daugybinei pilietybei įteisinti, kuris galėtų įvykti kartu su 2024 m. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimais. Sieksime, kad šiame referendume būtų priimtos Konstitucijos pataisos, leidžiančios išsaugoti Lietuvos Respublikos pilietybę būnant ir kitų valstybių piliečiais dėl šeiminių, migracijos ir kitų priežasčių, tačiau nepakenkiant nacionalinio saugumo interesams.

16.2. PROJEKTAS: NAUJOS KARTOS BAUSMIŲ VYKDYMO ĮSTAIGOS

Pertvarkyta bausmių vykdymo įstaigų sistema turi užtikrinti standartus atitinkančias kalinimo sąlygas, sumažėjusį nuteistųjų skaičių, pakartotinio kalinimo problemos sprendimą. Svarbu užtikrinti, kad bausmių vykdymo paskirtis būtų įgyvendinama faktiškai, o ne formaliai, ir gerinti nuteistųjų pa(si)ruošimą grįžti į visuomenę. Siekiant subalansuoti bausmių, baudžiamojo ir administracinio poveikio sistemą, reikalinga atlikti atitinkamų teisės aktų „ex post“ vertinimą.

Pagrindinės iniciatyvos:

16.2.1. **Aiški bausmių vykdymo įstaigų vizija.** Kartu su ekspertais parengsime aiškią viziją ir planą, kokios sieksime bausmių vykdymo įstaigų vizijos. Turime identifikuoti, kaip turi atrodyti mūsų bausmių vykdymo įstaigų struktūra ir sprendimai ilguoju laikotarpiu. Vadovaudamiesi gerosiomis užsienio praktikomis ir modeliais, taip pat pasitelkę šios srities ekspertus, parengsime planą dėl bausmių vykdymo įstaigų pertvarkos, įvertinę ne tik esamą, bet ir planuojamą pastatų, pareigūnų poreikį pagal faktinį ir prognozuojamą įkalinimo bausmes atliekančių asmenų skaičių.

16.2.2. **Orientacija į resocializaciją ir elgesio korekcijos programas.** Užtikrinsime, kad Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymų paskirtis – nustatyti tokią bausmės vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis – būtų įgyvendinama faktiškai, o ne formaliai. Plėsimė atviro ir pusiau atviro tipo laisvės atėmimo įstaigų tinklą. Peržiūrėsime ir tobulinsime resocializacijos ir darbo su nuteistaisiais programas, kurios leis užtikrinti tinkamą nuteistųjų pasiruošimą grįžti į visuomenę ir padės spręsti pakartotinio kalinimo problemą.

16.2.3. **Probacijos sistemos modernizavimas ir plėtimas.** Probacijos paslaugos turi pasižymėti ne formalia kontrole ir priežiūra, o orientuotis į darbą su nuteistaisiais. Stiprinsime Lietuvos probacijos tarnybos veiklą ir jos funkcijas, personalą. Sėkmingai resocializacijai pasiekti, į šį procesą būtina įtraukti NVO sektorių, bendruomenes, psichologus, mediatorius ir kitus specialistus. Lygtinio paleidimo sistema turi būti tobulinama, nustatant kuo aiškesnius kriterijus ir procedūras.

16.2.4. XXI a. požiūris į bausmių vykdymo įstaigų pareigūnus ir darbuotojus. Užtikrinsime, kad bausmių vykdymo įstaigų pareigūnai ir darbuotojai gautų metodologinį palaikymą, galimybes kelti kvalifikaciją, informaciją apie rizikų vertinimą ir valdymą, taip pat turėtų galimybę kelti vidinę motyvaciją, ugdyti vertybines nuostatas, stiprinti vidinę komunikaciją. Bendradarbiaudami su šios srities ekspertais peržiūrėsime bausmių vykdymo institucijoms taikomus vadovavimo ir priežiūros principus ir turinį, šių institucijų pareigūnų ir darbuotojų statusą reguliuosime pagal geriausią Europos Sąjungos valstybių narių praktiką.

16.2.5. Tinkamų sąlygų užtikrinimas bausmių vykdymo institucijose. Vadovaudamiesi Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija ir Europos Tarybos rekomendacijomis užtikrinsime, kad nuteistųjų kalnimo sąlygos nepažeistų žmogaus orumo ir didelis dėmesys įkalnimo įstaigoje būtų skiriamas siekiant kurti gerą atmosferą ir palaikyti žmogiškus tarpusavio santykius. Sieksime didesnio kalnčių asmenų užimtumo, taip juos ruošiant gyvenimui laisvėje. Aprūpinsime institucijas šiuolaikinėmis technologijomis, taip bus užtikrintas saugumas ir tvarka, efektyvins pareigūnų darbas. Išskirtinį dėmesį skirsime, kad būtų pasirengusios įveikti pandemijos iššūkius, sieksime užtikrinti pareigūnų, darbuotojų, nuteistųjų ir visuomenės saugumą, taip pat nuteistųjų teisių įgyvendinimą.

16.2.6. Baudžiamojo kodekso *ex post* vertinimas. Atliksime Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso ir kitų susijusių įstatymų *ex post* vertinimą, siekdami subalansuoti bausmių, administracinių nuobaudų, baudžiamojo ir administracinio poveikio sistemą. Vadovaudamiesi proporcingumo principu, svarstysime tam tikrų kategorijų nusikalstamų veikų dekriminalizavimo poreikį, pavyzdžiui, už psichoaktyvių medžiagų nedidelio kiekio turėjimą be tikslo platinti.

16.3. PROJEKTAS: ATVIRI IR EFEKTYVŪS TEISMAI – ŽINGSNIS GREITESNIO TEISINGUMO LINK

Teismų našumas ir didėjanti darbo kokybė sukurtų prielaidas augančiam visuomenės pasitikėjimui teismais. Turime aiškiai sutarti, kokios funkcijos galėtų būti perduodamos kitoms institucijoms, kas leistų pagreitinti teisinius procesus ir leisti teismams sutelkti dėmesį į savo pagrindines funkcijas. Šie pokyčiai teismams leis greičiau ir kokybiškiau nagrinėti bylas, o tai, savo ruožtu, pagreitins teisingumo vykdymą ir paskatins asmenis ginti savo teises. Turime sudaryti visas reikiamas sąlygas, siekiant užtikrinti efektyvų ir greitą bylų nagrinėjimą, nepakenkiant priimamų sprendimų kokybei.

Pagrindinės iniciatyvos:

16.3.1. **Teismų darbo atvėrimas visuomenei.** Įvertinę teisinio reguliavimo ir technines galimybes, kartu su Nacionaline teismų administracija, Teisėjų taryba ir asmens duomenų apsaugos specialistais įgyvendinsime galimybę stebėti viešus teismų posėdžius nuotoliniu būdu. Plėsimė teismų praktikos viešą prieigą visuomenei.

16.3.2. **Tolygūs ir racionalūs teismų krūviai.** Tęsimė teisinio reguliavimo peržiūrą atsisakant teismams nebūdingų funkcijų, efektyvinant teisminį procesą, plečiant ir skatinant ikiteisminį ginčų nagrinėjimą, tai, savo ruožtu, leis gerokai sumažinti teismams tenkančius bylų krūvius ir padidinti teismų darbo kokybę, efektyvumą, greitį. Vadovaudamiesi Valstybės audito rekomendacijomis ir įvertinę korupcijos, personalo pajėgumo rizikas, sieksime didinti besispecializuojančių teisėjų skaičių. Tačiau šio tikslo bus siekiama turint omenyje, kad mažėjančio teismų krūvio klausimas negali būti sprendžiamas ribojant asmenų teisę į veiksmingą teisminę gynybą.

16.3.3. **Vieninga mediacijos paslaugų sistema.** Plėsimė mediacijos instituto taikymą ir prieinamumą tam tikros kategorijos baudžiamosiose bylose. Sukursime vieningą mediacijos paslaugų sistemą. Išskirtinį dėmesį skirsime nukentėjusių ir pažeidžiamų asmenų teisių apsaugai.

16.3.4. **Teismų darbas COVID-19 pandemijos akivaizdoje.** Bendradarbiaudami su Nacionaline teismų administracija ir Teisėjų taryba, sieksime užtikrinti sklandų teismų darbą elektroninėje erdvėje. Sieksime, kad kuo daugiau procesų būtų perkelta į elektroninę erdvę, o nuotolinis darbas netaptų iššūkiu nagrinėjant bylas. Įvertinę teismų sistemos pasiruošimą ir techninį aprūpinimą, užtikrinsime visų proceso šalių galimybes pilnavertiškai dalyvauti nuotoliniuose teismo posėdžiuose. Nuotolinis darbas ir sklandus asmenų aptarnavimas elektroninėje erdvėje turi tapti ne išimtimi, o įprastai taikoma praktika.

16.4. PROJEKTAS: NEPAKANTUMAS KORUPCIJAI IR SISTEMOS ATVIRUMAS

Įvairių sistemų ir institucijų atvirumas visuomenei padidintų gyventojų pasitikėjimą jų veikla. Sieksime Teisingumo ministerijos lyderystės stiprinant aukščiausio lygmens tarpžinybinį bendradarbiavimą, skaidrumą, diegiant vertybinius, etikos bei moralės standartus, siekiant atkurti visuomenės pasitikėjimą teisingumu.

Pagrindinės iniciatyvos:

16.4.1. **Teisinio ir antikorupcinio švietimo stiprinimas.** Sieksime įtraukti teisinį švietimą į bendrąsias ugdymo programas. Skatinsime neformalų ugdymą ir visuomenines iniciatyvas, apimančias informavimą apie žmogaus teisių apsaugą, antikorupciją, teisinio raštingumo ir

pilietiškumo skatinimą. Mokyklose įgyvendinsime geriausiais kitų valstybių pavyzdžiais ir tarptautinių organizacijų rekomendacijomis paremtas antikorupcinio švietimo programas.

16.4.2. **Antikorupcinis teisinio reguliavimo vertinimas.** Galiojančių ir rengiamų teisės aktų antikorupcinis vertinimas turi būti įgyvendinamas nuosekliai ir išsamiai. Nepotizmo keliamų grėsmių, interesų konfliktų valdymas bus reglamentuotas, numatant funkcijų ir atsakomybių pasiskirstymą. Skatinsime ir diegsime tolerancijos korupcijai mažinimo iniciatyvas.

16.4.3. **Korupcijos mažinimas teisėsaugos ir teismų sistemoje.** Imsimės priemonių teisėsaugos ir teismų sistemos skaidrumui, atvirumui didinti ir korupcijai mažinti, inicijuosime teisės aktų, reglamentuojančių teismų ir teisėsaugos institucijų darbą, vertinimą antikorupciniu požiūriu, parengsime siūlymus dėl jų tobulinimo.

16.4.4. **Ikiteisminio tyrimo procesų racionalus reguliavimas.** Užtikrinsime, kad bent dalis ikiteisminio tyrimo veiksmų būtų fiksuojama garso ar (ir) vaizdo įrašų priemonėmis. Skatinsime sudaryti galimybę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga nuotoliniu būdu, perkelti dalį veiksmų į elektroninę erdvę. Sieksime ikiteisminio ir teismo procesų sąveikos ir automatizavimo elektroninėje erdvėje.

16.4.5. **Reguliavimo atvirumas.** Antstolių, notarų ir registru įkainių reguliavimas bus paremtas planavimu, skaidrumu, objektyviai pagrįstomis sąnaudomis. Užtikrinsime, kad visi įkainiai ir jų sandara būtų maksimaliai vieši ir suprantami visuomenei. Užtikrinsime, kad antstolių darbas technologijų ir e-aplinkos pagalba taptų lengvai suprantamas, o susipažinimas su vykdomomis operacijomis su skolininko pinigais taptų paprastesnis ir galimas nuotoliniu būdu.

16.5. PROJEKTAS: KOKYBIŠKA TEISINĖ PAGALBA

Esminės valstybės garantuojamos teisinės pagalbos problemos – neadekvačiai didelis teisinę pagalbą teikiančių advokatų darbo krūvis ir per mažas apmokėjimas už suteiktas teises paslaugas – tai lemia teikiamos pagalbos kokybę. Būtina atliepti poreikį diferencijuoti atlygį už suteiktas paslaugas pagal bylų sudėtingumą ir pobūdį, taip pat nustatyti aiškesnes sąlygas teikti antrinę teisinę pagalbą – visa tai užtikrintų teikiamos teisinės pagalbos efektyvumą bei kokybę. Turime užtikrinti, kad kiekvienas asmuo gautų kokybišką teisinę pagalbą, kuri padėtų užtikrinti tinkamą asmenų teisės į teisingumą įgyvendinimą.

Pagrindinės iniciatyvos:

16.5.1. **Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kokybės didinimas.** Sieksime išspręsti esmines problemas, kylančias įgyvendinant tarnybos veiklą – sumažinti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančių advokatų darbo krūvį ir proporcingą apmokėjimą už suteiktas teisinės paslaugas, šio apmokėjimo tvarkos skaidrumą. Užtikrinsime, kad sąlygos valstybės garantuojamai teisinei pagalbai bus aiškios ir lengvai suprantamos. Sukursime ir įdiegsime valstybės garantuojamos teisinės pagalbos efektyvumo priežiūros mechanizmą.

16.5.2. **Tinkamų darbo vietų užtikrinimas.** Sieksime, kad advokatų darbo vietas, kurias suteikia Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, atitiktų advokatų darbo vietai keliamus reikalavimus ir nepažeistų esminio advokatų veiklos principo – konfidencialumo.

IX SKYRIUS

MISIJA

VISUOMENĖS POREIKIUS ATITINKANTIS VIEŠASIS SEKTORIUS

17. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Sparti technologijų plėtra, augantis piliečių ir verslo poreikis gauti modernias ir prieinamas viešąsias paslaugas, būtinybė profesionaliai spręsti vis sudėtingėjančius iššūkius ir krizines situacijas, inertiškas viešojo sektoriaus veikimas verčia iš esmės pergalvoti ir pertvarkyti viešojo sektoriaus ekosistemą – paslaugas, institucijas, procesus ir žmones. Viešojo sektoriaus apimtis nuolat auga, kaip ir atotrūkis tarp piliečių lūkesčių ir viešojo sektoriaus sukuriamos vertės už mokesčių mokėtojų pinigų. Pastarojo meto iššūkiai ir krizės atvėrė valstybės tarnybos opas – trūksta profesionalių vadovų ir kokybiškus sprendimus gebančių parengti tarnautojų, ji tapo nugyventa, sumenko jos prestižas. Todėl vienas svarbiausių viešojo sektoriaus srities prioritetų – kompleksinės viešojo valdymo reformos įgyvendinimas siekiant padidinti viešojo sektoriaus profesionalumą, lankstumą, inovacijų ir technologijų diegimą, o taip pat sustiprinti atsakomybę, gebėjimą priimti sprendimus ir spręsti sudėtingus iššūkius.

Mes siekiame, kad:

- Viešojo valdymo institucijos taptų lanksčios, atskaitingos, orientuotos į žmogų ir rezultatus.
- Viešosios ir administracinės paslaugos būtų kokybiškos ir lengvai prieinamos visiems.

- Valstybės tarnyba taptų atvira inovacijoms, profesionali ir laiku gebanti priimti ryžtingus sprendimus.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Modernizuotų e-paslaugų skaičius išaugs nuo 39,5 proc. iki 80 proc. Teikiančių e-paslaugas institucijų skaičius išaugs nuo 55,3 proc. iki 75 proc.
- Duomenų atvėrimo brandos reitinge iš 24 vietos pakilsime į pirmąjį dešimtuką.
- Institucionalizuotas vadovų korpuso centralizuotas valdymas.
- Visuomenės pasitikėjimas Vyriausybe sieks 35 proc. (šiuo metu – 28 proc.)

2030:

- Kitais žmonėmis labiau pasitikinčių nei nepasitikinčių žmonių dalis sieks 40 proc.
- Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indekse Lietuva iš 14 vietos pakils į Europos šalių Top10.
- Pagal valstybės tarnybos efektyvumo indeksą Lietuva iš 20 vietos pakils į Top 10.

18. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

18.1. PROJEKTAS: MODERNIOS IR VEIKSMINGOS INSTITUCIJOS

Bus siekiama kurti modernesnę ir prieinamesnę viešąjį sektorių, labiau atveriant duomenis, skatinant institucijų veiklos skaidrumą ir didinant atsakomybes, nustatant viešųjų paslaugų kokybės standartą, viešųjų paslaugų tolesnę skaitmenizavimą ir didinant jų prieinamumą, suteikiant platesnių galimybių inovacijoms diegti. Taip pat bus siekiama peržiūrėti ir kartu su savivaldybėmis ir nevyriausybinio sektoriaus atstovais sutarti, kokias viešąsias paslaugas ir kokia apimtimi gali teikti nevyriausybiniis ir/ar privatus sektorius.

Pagrindinės iniciatyvos:

18.1.1. Optimalus institucijų tinklas ir inovacijų skatinimas. Didinsime institucijų veiklos skaidrumą ir atsakomybę, mažinsime besidubliuojančias funkcijas, skaitmenizuosime viešąsias paslaugas ir diegsime inovacijas. Parengsime viešojo valdymo įstatymą, kuris apims viešojo valdymo funkcijas įgyvendinančius subjektus, aptars institucinę sąrangą, išdėstys subjektų atsakomybes ir atskaitomybę. Skatinsime inovacijų diegimą viešajame sektoriuje – kursime viešojo

sektorius inovacijų laboratorijas ir inovacijų finansavimo mechanizmą, sudarysime sąlygas inovacijoms diegti (pvz., pilotinių iniciatyvų pagrindu).

18.1.2. Sutarimas dėl bazinių viešųjų paslaugų apimties ir kokybės standarto. Iki šiol valstybėje nėra bendro viešosios paslaugos sąvokos suvokimo ir trūksta sutarimo, kokias bazines viešąsias paslaugas turėtų teikti viešasis sektorius ir koks turėtų būti šių paslaugų kokybės standartas. Peržiūrėsime paslaugų (sveikatos, švietimo, socialines, kultūros, kt.) tinklą ir turinį, kartu su savivaldybėmis ir nevyriausybinio sektoriaus atstovais sutarsime ir nustatysime, kokias viešąsias paslaugas turėtų teikti tik valstybinės institucijos, o kada naudinga įtraukti ir kitus paslaugų teikėjus (pvz., nevyriausybines organizacijas, privatų sektorių). Užtikrinsime didesnę ir glaudesnę bendradarbiavimą su nevyriausybėmis organizacijomis ir verslu. Sustiprinsime priežiūros ir kontrolės funkcijas atliekančių įstaigų nepriklausomumą perduodami dalį jų funkcijų nepriklausomiems (nevalstybiniais) subjektams – ekspertams, nevyriausybėms organizacijoms. Sutarsime, kiek tokių įstaigų reikia ir kokias paslaugas jos turi teikti.

18.2. PROJEKTAS: E-VYRIAUSYBĖ 360⁰

Sieksime, kad e-valdžios vartai taptų labiau draugiška ir patogia visiems vartotojams platforma, taip pat e-paslaugų plėtros teismuose, notariate, sveikatos ir muitinės sistemose, kitose srityse, jų prieinamumo užsieniečiams. Stengsimės įdiegti el. balsavimo sistemą rinkimuose. Stiprinsime IVPK gebėjimus lyderiauti įgyvendinant skaitmeninę darbotvarkę ir valstybės tarnautojų skaitmeninius įgūdžius.

Pagrindinės iniciatyvos:

18.2.1. Vartotojui draugiška, realaus laiko e-paslaugų platforma. Transformuosime e-valdžios vartus į verslui ir gyventojams draugišką platformą, kuri įgalintų gyventojus ir verslą realiu laiku gauti atsakymus į užklausas, automatiškai generuotų pažymas, paslaugos būtų patogios ir suprantamos. Atsakingas institucijas įpareigosime kuriant e-paslaugas peržiūrėti visą procesą, jį inovatyviai pritaikyti pagal vartotojų poreikius, gebėjimus, amžiaus grupes. Kuriant elektronines paslaugas, įtrauksime vartotojus. Išskirtinį dėmesį skirsime vartotojo sąsajoms, kad naudojimas sistemomis būtų intuityvus. Vertinsime elektroninių paslaugų brandos lygį.

18.2.2. E-paslaugų plėtra. Plėsimė elektroninių paslaugų spektrą tokiose srityse kaip teismų ar notarinės paslaugos, sveikatos paslaugos, muitinės funkcijų skaitmeninimas, statybos leidimų elektroninis administravimas, logistikos paslaugos, kt. Skatinsime gyventojus naudotis elektroninėmis paslaugomis, trumpindami teikiamos elektroninės paslaugos laiką. Kur būtina,

elektroninės viešosios paslaugos bus prieinamos ir užsieniečiams. Tuo tikslu diegsime visoje ES pripažįstamą asmens indentifikavimo sistemą ir duomenų pasikeitimo galimybes naudojantis vieninga ES infrastruktūra ir standartais (*CEF Building Blocks*).

18.2.3. Skaitmenizavimo kompetencijų centras. Stiprinsime IVPK gebėjimus lyderiauti įgyvendinant skaitmeninę darbotvarkę. IVPK prie Vyriausybės veiks kaip „smegenų centras“, kuriame dirba aukščiausio lygio vadovai ir specialistai (duomenų ir sistemų architektai, analitikai). Siekiant viešojo sektoriaus skaitmeninių inovacijų, IVPK veiks skaitmeninių inovacijų laboratorija, kurioje bendradarbiaus viešojo sektoriaus ir mokslo žmonės, kurdami inovatyvius skaitmeninius sprendimus, teikdami paslaugas ir modernizuodami informacines sistemas. Atversime viešuosius duomenis, konsoliduosime valstybės informacinius išteklius ir modernizuosime informacines sistemas. Sieksime, kad kiekvienoje ministerijoje, savivaldybėje ir kitose valstybei pavaldžiose institucijose bei įmonėse atsirastų už skaitmenizavimą atsakingi pareigūnai (*Chief digital officers*).

18.2.4. Skaitmeniniai įgūdžiai valstybės tarnyboje. Atgaivinsime „Digital Academy“ iniciatyvą, pasitelksime universitetus, verslo organizacijas ir sustiprinsime valstybės tarnautojų skaitmeninius įgūdžius IT, technologijų, duomenų analitikos srityse. IT įgūdžiai taps privalomais darbinantis į valstybės tarnybą.

18.3. PROJEKTAS: STIPRŪS IR ATSAKINGI VADOVAI – VALSTYBĖS TARNYBOS VEIDAS

Valstybė nevaldo patikimos informacijos apie įstaigų vadovų korpusą, iš kurio tikimasi strateginio požiūrio ir didelės visuomenei sukuriamos vertės. Chaotiškai ir atsitiktinai gaunama informacija neleidžia daryti pagrįstų išvadų apie šio korpuso pajėgumus, tuo tarpu taip formuojasi bendra nuomonė apie nepakankamas vadovų lyderystės ir vadovavimo kompetencijas. Todėl centralizuotai stiprinamas įstaigų vadovų korpusas bus strateginė kryptis, o geriausius rezultatus demonstruojantys vadovai bus motyvuoti toliau likti valstybės tarnyboje. Tam atitinkamai bus išplėta aplinka: nustatyta už vadovų korpuso valdymą atsakinga pajėgi institucija, galimybės vadovams lanksčiai ir moderniai valdyti žmogiškuosius išteklius. Taip pat nustatysime atsakomybę už visos valstybės tarnybos pokyčių stebėjimą ir organizacijų žmogiškųjų išteklių valdymo brandos lygio kėlimą.

Pagrindinės iniciatyvos:

18.3.1. Valstybės tarnybos valdymo kompetencijų centras. Nustatysime aiškia atsakomybę už pažangios žmogiškųjų išteklių valstybės tarnyboje politikos formavimą. Įsteigsime valstybės

tarnybos valdymo kompetencijų centrą Valstybės tarnybos departamento pagrindu. Nustatysime atsakomybę už vadovų korpuso stiprinimą, talentų valstybės tarnyboje valdymą, valstybės tarnautojų rengimo stiprinimą, organizacijų žmogiškųjų išteklių valdymo brandos lygio stebėjimą ir jo kėlimą, valstybės tarnybos pokyčių monitoringą. Sukursime konkrečius įrankius šioms atsakomybėms realizuoti. Įdiegsime valstybės tarnybos efektyvumo vertinimą, pagrįstą aiškiais tarptautiniais ar nacionaliniais rodikliais. Daugiau dėmesio skirsime motyvacinei sistemai tobulinti ir konkurencingam darbo užmokesčiui, kaip prielaidoms, didinančioms valstybės tarnybos patrauklumą.

18.3.2. Vadovų korpuso centralizuoto valdymo institucionalizavimas. Pažangių ES ar OECD šalių praktikos pavyzdžiu sukursime valstybės institucijų, įskaitant statutines įstaigas, vadovų karjeros centralizuoto valdymo modelį ir jį įgyvendinsime. Modelis apims tokius kertinius karjeros valdymo aspektus kaip atranka ir priėmimas, vertinimas ir motyvavimas, išlaikymas, kompetencijų tobulinimas pagal pažangiausias praktikas. Stiprinsime vadovų kompetencijas žmogiškųjų išteklių valdymo, aukštos valstybės ir savivaldybių įstaigų vidinės ir išorinės kultūros, vertybių sistemų, strateginio planavimo procesų svarbą ir jų modernizavimą, strateginių tikslų siekimą.

18.3.3. Valstybės tarnybos reguliavimo supaprastinimas. Atsisakysime detalaus valstybės tarnybos reguliavimo įstatymais ir Vyriausybės nutarimais, sudarysime sąlygas institucijų vadovams lanksčiai valdyti personalą ir siekti organizacijos tikslų efektyviausiu būdu.

18.3.4. Daugiau lankstumo specialistų lygmens valdymui. Peržiūrėsime ir suteiksime daugiau laisvės ir lankstumo specialistų lygmens valdymui – decentralizuosime atrankas, supaprastinsime priėmimą, sudarysime geresnes sąlygas projektiniam darbui ir tarnautojų mobilumui. Nustatysime aiškius atleidimo, karjeros kriterijus, grąžinsime į valstybės tarnybą bandomąjį laikotarpį.

18.3.5. Realus valstybės tarnautojų veiklos vertinimas. Šiuo metu valstybės tarnautojų darbo rezultatas vertinamas formaliai. Diegsime modernias valstybės tarnautojų vertinimo sistemas (pvz., 360° vertinimas, kuris leistų objektyviai ir visapusiškai įvertinti vadovus ir darbuotojus).

X SKYRIUS

MISIJA

ATSAKINGA FINANSŲ POLITIKA

19. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI:

Formuojant atsakingą finansų politiką svarbu atsižvelgti į pokyčius vykstančius ne tik mūsų šalyje, bet ir pasaulyje. Pastaruoju metu centriniai bankai laikosi skatinimo politikos krypties ir panašu, kad ši tendencija artimiausiu metu išliks. Tuo pačiu auga technologinės galimybės ir atsiranda tarptautinis sutarimas dėl ekonomikos transformacijos ir žaliojo kurso įgyvendinimo poreikio. Tai lemia mūsų galimybes taikyti naujas technologijas, skolintis ir gauti finansinę paramą pokyčiams įgyvendinti.

COVID-19 pandemija nulėmė daugelio šalių, taip pat ir Lietuvos, ekonominį nuosmukį ir viešųjų finansų trūkumą pasekmėms suvaldyti. Dėl susiklosčiusios situacijos atsiradęs biudžeto deficitas turės ilgalaikį poveikį valdžios sektoriaus skolos dydžiui. Tuo tarpu struktūriniai pokyčiai šalies viduje daro poveikį viešųjų išlaidų ir mokesčių sistemos planavimui. Senėjanti visuomenė lemia poreikį skirti vis didesnę valdžios sektoriaus išlaidų dalį socialinio draudimo pensijoms, slaugai, sveikatos paslaugoms. Taip pat ilguoju laikotarpiu susiformavusi itin aukšta pajamų nelygybė ir atskirų grupių skurdo lygis poliarizuoja visuomenę, mažina pasitikėjimo lygį. Todėl šios problemos sprendimo būdai negali apsiriboti vien išmokų politika.

Lietuvoje ilgainiui susiformavo ydinga praktika – daug visuomenei labai svarbių sprendimų, kurių apimtys tik augs (pvz., integrali slauga namuose), yra finansuojami kaip projektai, kuriems numatytos ES lėšos. Todėl nei užtikrinama, kad tenkinamas visas poreikis, nei turima tvarių alternatyvų, kai lėšos baigsis. Ne viena viešojo sektoriaus sritis labai priklausoma nuo ES paramos, kuriamas turtas, kuriam išlaikyti nėra tvarių nacionalinių šaltinių.

Todėl svarbu sutarti, kad ES ir kitos paramos lėšos turi būti naudojamos projektams, kurie pasieks konkretų rezultatą (sukurs infrastruktūrą, priemones, kompetencijas), tačiau negali būti naudojamos nuolatinėms funkcijoms išlaikyti. Tam privalome užtikrinti nuolatinį ir tvarų pajamų iš mokesčių ir nemokestinių pajamų srautą. Tad požiūris į mokesčių politiką negali būti atsietas nuo požiūrio į viešųjų paslaugų apimtį.

Mes siekiame, kad:

- Mokesčių sistema būtų prognozuojama ir suderinta su viešųjų išlaidų poreikiu, o aptarti pokyčiai prisidėtų prie socialiai teisingesnio apmokestinimo, prioritetą teikiant mažiau ekonomikos augimui žalingiems mokesčiams.
- Valstybės biudžeto formavimas būtų aiškiai susietas su strateginiais valstybės tikslais.
- Mokesčių administravimas taptų draugiškesnis klientui, o efektyvesnis duomenų panaudojimas užtikrintų aukštesnį aptarnavimo ir kontrolės lygį.

- Smulkaus ir vidutinio verslo galimybės gauti finansavimą inovacijoms ir plėtrai taptų lygios ES vidurkiui.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Biudžeto valdysenos brandos lygis pagal VK vertinimą – 3 (šiuo metu – 1).
- MVĮ finansavimo galimybių augimas pagal ECB vertinimą – 4 proc. (dabar 12 proc. MVĮ didžiausia problema – galimybė gauti finansavimą, būtų 8 proc.).

2030:

- PVM atotrūkis – 10 proc. (šiuo metu – 25 proc.).
- Pajamų nelygbę apibūdinantis rodiklis S80/S20 – 5 (šiuo metu – 6,4).

20. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

20.1. PROJEKTAS: KRYPTIS – TEISINGESNĖ IR AUGTI PALANKI MOKESČIŲ SISTEMA

Viena iš pagrindinių Lietuvos mokesčių sistemos ydų – dažna jos kaita, tuo pačiu neretai mokesčių reformos vyko neturint holistinio požiūrio į viešuosius finansus ir būtinybę užtikrinti tvarų viešųjų paslaugų finansavimą. Todėl mokesčių sistemos pakeitimai bus svarstomi tik sutarus dėl viešojo sektoriaus išipareigojimų masto – viešųjų paslaugų, infrastruktūros, gynybos, žaliojo kurso, ekonomikos transformacijos ir kt. srityse, siekiant užtikrinti tvarų sutarto modelio finansavimą. Tai laikome esminiu mokesčių sistemos keitimo principu. Kita struktūrinė problema – Lietuvoje pajamų nelygybė yra vienas iš didžiausių ES, tad akivaizdu, kad ligšiolinių priemonių nepakanka siekiant priartėti prie ES šalių vidurkio. Todėl šalia viešųjų paslaugų ir išmokų sistemų tobulinimo, bus įvertintas galimų pokyčių apmokestinant žmonių pajamas poveikis pajamų nelygybei mažinti.

Pagrindinės iniciatyvos:

20.1.1. Mokesčių sistema būtų stabili ir prognozuojama. Atitinkamai, vengsime neišdiskutuotų mokesčių sistemos pakeitimų, laikysimės principo, kad apie tokius pakeitimus suinteresuotieji asmenys būtų informuojami iš anksto ir turėtų laiko tinkamai pasiruošti taikyti pasikeitusias normas.

20.1.2. Atlikta mokesčių lengvatų kaštų ir naudos analizė. Mokesčių kaštai, patiriami per negautas pajamas dėl įvairių lengvatų, turi būti vertinami kaštų ir naudos požiūriu taip pat, kaip biudžeto išlaidos.

Todėl detaliai įvertinsime mokesčių lengvatų tikslingumą ir poveikį, peržiūrėsime mokesčių lengvatas ir specialias sąlygas, iškreipiančias apmokestinimo teisingumą, kuriančias mokestinį arbitražą, skatinančias šešėlį. Taip pat užtikrinsime fiskalinį skaidrumą, aiškiai ir viešai prieinamą taikomų lengvatų stebėseną, padėsiančią įvertinti lengvatų poveikį ir naudą visuomenei, verslui ir valstybės biudžetui.

20.1.3. Planas ilgainiui pereiti prie šeimos (namų ūkio) kaip pajamų mokesčio mokėtojo. Toks principas leistų taikliau išnaudoti pajamų mokestį socialinės politikos tikslais, užtikrinant, kad pajamų apmokestinimas atsižvelgia ne tik į pajamų dydį, bet ir turimus išlaikytinius.

20.1.4. Prioritetas pokyčiams – mažiau augančiai ekonomikai žalingi mokesčiai. Vertinsime galimybes keisti įmonių pelno mokestį, atsisakant reinvestuoto pelno apmokestinimo. Taip pat sieksime mažinti biudžetų priklausomybę nuo netiesioginių mokesčių, tokių kaip PVM ir akcizai. Pagal mokestinių pajamų struktūrą Lietuva pernelyg pasikliauja netiesioginiais mokesčiais, o nemenkos dalies jų net nesugeba surinkti. Ekonomikai mažiausiai žalingi mokestinių pajamų šaltiniai, tokie kaip turto mokesčiai, aplinkosaugos mokesčiai, Lietuvoje kol kas yra vieni kukliausių, tad prioritetą teiksime būtent jiems.

20.2. PROJEKTAS: Į STRATEGINIUS TIKSLUS ORIENTUOTAS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ PLANAVIMAS

Lietuvos strateginio planavimo sistema įdiegta 2000 metais, tačiau vis dar stokoja aiškių strateginio planavimo sąsajų su biudžeto formavimo sistema. Todėl itin svarbu susieti išlaidas su konkrečiais strateginiais valstybės tikslais ir planuojamais pokyčiais. Dėl COVID-19 situacijos ir išlaidų, skirtų šios pandemijos pasekmėms sušvelninti, valstybės biudžeto deficitas gerokai išaugo ne tik 2020 metais, bet ir planuojamas 2021 metais. Valdžios sektoriaus skolos projekcijos pagal skirtingus scenarijus rodo, kad skola vidutiniu laikotarpiu artės prie Lietuvos ir ES teisės aktuose numatyto 60 proc. nuo BVP tvarumo rodiklio. Taip pat ilguoju laikotarpiu gali kilti rizikų dėl augančios skolos – ji suteikia mažiau fiskalinės erdvės reaguoti tiek į ilgalaikius iššūkius, tiek į trumpojo ir vidutinio laikotarpio problemas, ji lemia didesnes išlaidas skolai tvarkyti ir atitinkamai mažina galimybes finansuoti kitas sritis. Šie iššūkiai lemia poreikį turėti realų veiksmų planą ne tik vidutiniu, bet ir ilguoju laikotarpiu.

Pagrindinės iniciatyvos:

20.2.1. Biudžeto formavimas susietas su strateginiais valstybės tikslais. Užbaigsime biudžeto sistemos pertvarką, kurios tikslas – sukurti patikimą ir efektyviai veikiančią vidutinės trukmės biudžeto formavimo ir programų valdymo sistemą, aiškiai susietą su atnaujinta valstybės strateginio planavimo sistema, integruojančia strateginio, regioninio ir teritorinio planavimo procesus.

20.2.2. **Valstybės investicijų principų peržiūra.** Atsižvelgdami į Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės pastabas, kad valstybės investicijų programa neatspindi nei visų valstybės investicijų, nei detalios informacijos apie į programą įtrauktus projektus, o jų įtraukimas į šią programą neužtikrina sėkmingo jų įgyvendinimo planuotais terminais, vykdysime valstybės investicijų principų peržiūrą. Sieksime keisti visų valstybės investicijų (taip pat ir numatytas valstybės investicijų programoje) planavimo ir atsiskaitymo tvarką, integruoti strateginio ir investicijų planavimo, atsiskaitymo procesus. Užtikrinsime, kad valstybės investicijų programos projektai taptų biudžeto programų integralia dalimi.

20.2.3. **Savivaldybių finansinio savarankiškumo didinimas.** Atsižvelgdami į savivaldos siekius didinti finansinį savarankiškumą, ieškosime papildomų finansavimo šaltinių (mokesčių, renkamų į savivaldybės biudžetus, peržiūra, finansinių priemonių pritaikymas, paskolų ir garantijų fondo steigimas ar kt.) savivaldybių funkcijoms vykdyti ir investiciniams projektams finansuoti.

20.2.4. **Parengsime valdžios sektoriaus skolos valdymo strategiją,** ilguoju laikotarpiu siekdami grįžti prie optimalaus valdžios sektoriaus skolos lygio.

20.3. PROJEKTAS: SĄLYGŲ VERSLUI GERINIMAS IR SKAIDRUMO DIDINIMAS

Norint užtikrinti adekvačiau finansuoti viešąsias paslaugas, reikia mažinti šešėlinės ekonomikos apimtį. Todėl svarbu nukreipti politinio poveikio priemones, siekiant sparčiau mažinti šešėlinę ekonomiką, ne tik tobulinant verslo apmokestinimo ir mokesčių administravimo sąlygas, bet ir didinant visuomenės finansinį raštingumą, informuojant apie mokesčių pajamų įtaką viešųjų paslaugų prieinamumui ir kokybei, tokiu būdu mažinant mokesčių vengimą, stiprinant mokesčių mokėjimo kultūrą šalyje. Dėl esamo neapibrėžtumo ir konkurencijos stokos šalies komerciniai bankai dažnai nesiima finansuoti ilgalaikių arba rizikingų projektų, todėl susidaro finansavimo trūkumas jaunų ir inovatyvių įmonių, smulkaus ir vidutinio verslo, ilgalaikių projektų srityse. Siūlome apsispręsti dėl Nacionalinio plėtros fondo formavimo.

Pagrindinės iniciatyvos:

20.3.1. **Šešėlio mažinimo priemonių plėtra.** Parengsime šešėlio mažinimo priemonių planą, apimančią tris esmines sritis: skatinimą formalizuotis, prevenciją ir sąmoningumo ugdymą, taiklesnį administravimą ir efektyvią kontrolę. Didesnį dėmesį skirsime siekdami lengvinti smulkaus verslo administravimą, taip pat išskiriant didžiausią poveikį galinčias daryti priemones, tokias kaip statybininko ID kortelė, automobilių savininkų (valdytojų) registracijos el. platforma ir el. sandoriai, turgavietėse prekiautojų popierinių apskaitos žurnalų skaitmenizacija ir automobilių dalių šešėlinės rinkos sumažinimo priemonės.

20.3.2. **Kryptis – VMI veiklos skaitmenizavimas** siekiant efektyviai vieno langelio principu naudoti valstybės institucijų turimą informaciją mokesčių mokėtojų tikslinei kontrolei, užtikrinant VMI teikiamų

paslaugų standartizavimą, vienodumą ir kokybę. Augantis sistemos skaidrumas didintų Lietuvos mokesčių sistemos konkurencingumą.

20.3.3. Smulkaus ir vidutinio verslo apmokestinimo ir mokesčių administravimo tobulinimas. Dėsime pastangas eliminuoti mokesčių administravimo skirtumus, kai iš esmės tos pačios veiklos mokesčiai (pvz., individualios veiklos) atsakingų valstybės institucijų yra administruojami skirtingai, o tai sukelia įtampą ir sunkumus mokesčių mokėtojams. Institucinis interesas negali būti aukštesnis už interesą teikti geriausią paslaugą mokesčių mokėtojui. Svarstysime galimybes praplėsti atvirkštinio PVM taikymo praktiką ne tik statybos darbams, bet ir kitoms paslaugoms / prekėms, jei jas teikia smulkus verslas; sudaryti smulkiam verslui realias galimybes mokėti PVM pagal kasos principą (gavus apmokėjimą); pavėlavus sumokėti deklaruotą mokesť smulkiam verslui taikyti mažesnius delspinigius ir supaprastintas priemones mokesčiams atidėti. Sieksime iki minimumo sumažinti avansinių mokesčių mokėjimų skaičių. Lietuvai įstojus į eurozoną ir skolintoms lėšoms kainuojant rekordiškai pigiai, valstybė neturi savo pinigų srautų valdymo kaštų perkelti verslui, ypač smulkiam ir vidutiniam, kurio galimybės skolintis yra blogesnės nei valstybės.

20.3.4. Nacionalinis plėtros fondas. Atliksime Nacionalinio plėtros fondo (NPF) steigimo galimybių studiją, įvertinant dabar egzistuojančių nacionalinių plėtros įstaigų (VIPA, INVEGA ir ŽŪPGF) jungimo galimybę ar fondo steigimą vienos iš jų pagrindu. Svarbu, kad NPF būtų politiškai nepriklausomas, valdomas pagal aukščiausius valdymo standartus, turėtų pakankamai finansinio kapitalo bei priemonių savarankiškai, t. y. be komercinių bankų pagalbos įgyvendinti strateginius projektus. NPF būtų tinkamas įrankis finansuoti ilgalaikes investicijas, kurios lemtų ekonomikos modelio transformaciją, toks fondas galėtų padidinti smulkaus ir vidutinio verslo prieigą prie finansų, taip geriau išnaudojant šalies ekonomikos augimo potencialą.

20.4. PROJEKTAS: FINANSŲ RINKOS PLĖTRA

Mažos ir vidutinės įmonės tiek Lietuvoje, tiek ir visoje eurozonoje susiduria su iššūkiais norėdamos gauti finansavimą – kai kuriais vertinimais, bankų finansavimo trūkumas euro zonoje 2019 m. sudaro apie 400 mlrd. eurų. Siekiant išnaudoti šį ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo potencialą, reikia ieškoti galimybių suteikti įmonėms prieigą prie daugiau ir įvairesnių finansavimo šaltinių.

Pagrindinės iniciatyvos:

20.4.1. Inicijatyvos sukurti bendrą Baltijos šalių kapitalo rinką plėtojimas didinant įmonių finansavimosi galimybes naujais instrumentais. Aktyviai dalyvausime vystant priemones, kuriančias bendrą ES kapitalo rinką. Atitinkamai kartu su kitomis Baltijos šalimis ir Europos Sąjungos institucijų pagalba, stiprinsime bendradarbiavimą vystant bendrą kapitalo rinką, kuriant naujus finansinius instrumentus, kurie padės smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms užtikrinti prieigą prie reikalingų investicijų verslo plėtrai.

20.4.2. Darbotvarkėje – žalieji finansai. Atsižvelgiant į rengiamą šalies tvarių žaliųjų finansų veiksmų plano projektą ir Žaliųjų finansų instituto įsteigimo Lietuvoje galimybių studiją, apsispręsimė dėl tolesnių žaliųjų finansų plėtros priemonių Lietuvoje. Šių pokyčių tikslas – suteikti daugiau galimybių šalies institucijoms kurti palankią ekosistemą tvarioms investicijoms Lietuvoje, skatinti tvarių instrumentų vystymąsi, įtraukti visuomenę į tvaraus vystymosi tikslų įgyvendinimą ir padėti pritraukti investicijas į tvarius produktus.

20.4.3. Finansinių technologijų industrijos plėtra. Skatinsime finansinių technologijų industrijos kiekybinę ir kokybinę plėtrą Lietuvoje, šio sektoriaus įmonėms užtikrindami palankią reguliacinę aplinką. Didelį dėmesį skirsime siekdami pritraukti tiesiogines užsienio investicijas, šiuo tikslu didinsime Lietuvos, kaip finansinių technologijų centro, žinomumą tikslinėse užsienio rinkose. Skirsime dėmesį kapitalo pasiūlai didinti finansinių technologijų įmonėms, kiekviename jų plėtros etape. Efektyvi finansinių technologijų įmonių veiklos priežiūra, nacionalinio saugumo interesų užtikrinimas, pinigų plovimo, vartotojų apsaugos, kibernetinio saugumo ir kitų sektoriaus rizikų valdymas bus svarbūs principai, kurių laikymąsi užtikrinsime siekdami industrijos plėtros. Tęsime valstybės institucijų ir rinkos dalyvių tarpusavio bendradarbiavimą vystant finansinių technologijų ekosistemą Lietuvoje.

20.4.4. Finansinio raštingumo didinimas. Atsižvelgdami į tai, kad finansinio raštingumo įgūdžiai formuojasi ankstyvame amžiuje, o svarbūs finansiniai sprendimai yra priimami vis jaunesnio amžiaus, didelį dėmesį skirsime ugdyti vaikų finansinį raštingumą. Bendradarbiaudami su ŠMSM į skirtingų dalykų mokymo programas integruosime finansinio raštingumo ugdymo turinį. Įgyvendinant šiuos sprendimus vadovausimės EBPO rekomendacijomis, įvardydami aiškius siektinus programos rezultatus, pritaikydami finansinio raštingumo ugdymo turinį pagal vaikų amžiaus grupes ir suteikdami reikalingą metodinę pagalbą

mokytojams. Taip pat vadovausimės gerąja užsienio valstybių, tokių kaip Nyderlandai, Naujoji Zelandija, Australija, Skandinavijos šalys ir kt. praktika.

XI SKYRIUS

MISIJA

STIPRI IR SAUGI LIETUVA

21. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Lietuvos gynybos politikoje bus tęsiami pradėti darbai, siekiant didesnių kolektyvinės gynybos įsipareigojimų ir pajėgumų Lietuvai bei regionui, taip pat vykdant Lietuvos kariuomenės modernizaciją ir plėtrą. Šiems tikslams įgyvendinti reikės užtikrinti, kad parlamentinės partijos vykdytų susitarimą dėl gynybos politikos ir nuosekliai didintų gynybos finansavimą, kad iki 2030 metų jis siektų ne mažiau kaip 2,5 proc. BVP.

Reaguojant į šiuolaikinius valstybės saugumui kylančius iššūkius, būtina pereiti prie kokybiškai naujo požiūrio siekiant užtikrinti nacionalinį saugumą – privalu įgyvendinti visuotinio saugumo principą, kuris remiasi ne tik kariuomenės, bet ir visos valstybės, jos piliečių aktyviu dalyvavimu ir pasirengimu tiek ginkluotai gynybai, tiek nekarinėms grėsmėms. Valstybės institucijų ir visuomenės įsitraukimu grįstas visuotinio saugumo modelis turi apjungti karinių ir civilinių valstybės institucijų, privataus sektoriaus ir visuomenės veiksmus didinant atsparumą, pasirengimą ir koordinuotą atsaką į Lietuvai kylančias grėsmes.

Nacionalinio saugumo ir gynybos politikos strateginiai dokumentai turi atspindėti kintančios saugumo aplinkos iššūkius ir įtvirtinti visuotinio saugumo principą. Atnaujinta Nacionalinio saugumo strategija bus pamatinis dokumentas, integruojantis atskirų sričių saugumo politikos elementus į vientisą visumą. Siekdami sukurti veiksmingą visuotinio saugumo modelį, skatinsime didesnį ekspertų, akademinės bendruomenės ir pilietinės visuomenės įsitraukimą į šias diskusijas.

Kolektyvinio saugumo garantijos, moderni kariuomenė, valstybės ir visuomenės atsparumas ir visuotinis pasirengimas, taip pat efektyviai veikiančios viešojo saugumo institucijos – tai gerovės valstybės kūrimo pagrindas.

Nesaugios Astravo AE eksploatacijos pradžia ir netvarus jos finansavimo modelis didina spaudimą Lietuvai tiek fizinio, tiek ekonominio saugumo požiūriu. Siekiant toliau stiprinti energetinę nepriklausomybę, būtina spartinti mūsų elektros energetikos sistemos sinchronizavimą su

kontinentiniais Europos tinklais ir nedelsiant pradėti palaipsnių desinchronizavimąsi nuo rusiškos IPS/UPS sistemos, kartu priimant reikalingus sprendimus dėl nacionalinės infrastruktūros plėtros.

Turime toliau tęsti saugų Ignalinos branduolinės jėgainės uždarymą, pasirengti ir pradėti įgyvendinti svarbiausią jo dalį – branduolinių reaktorių išmontavimą.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Įgyvendinta kibernetinio saugumo funkcijų konsolidacija, 5G ryšio infrastruktūra plėtojama dalyvaujant tik nacionalinio saugumo kriterijus atitinkantiems gamintojams.
- Organizuotame rezerve esančių žmonių skaičius bus ne mažesnis nei 30 tūkst. (šiuo metu- 19 000).
- Ne mažiau kaip 80 proc. gyventojų jaučiasi saugūs, nemažėja pasitikėjimas valstybe.(šiuo metu 82 proc.).
- Veikianti vieninga ir efektyvi krizių ir ekstremalių situacijų valdymo sistema.

2030:

- Užtikrintas ne mažesnis kaip 2,5 proc. BVP finansavimas gynybai.
- Visi Lietuvos kariuomenės vienetai atitinka nustatytus parengties lygių reikalavimus ir suformuotas ne mažiau kaip 60 tūkst. organizuotas rezervas.
- Ne mažiau kaip 85 proc. gyventojų jaučiasi saugūs ir pasitiki valstybe.

22. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

22.1. PROJEKTAS: TVIRTI KOLEKTYVINĖS GYNYBOS ĮSIPAREIGOJIMAI, UŽTIKRINANTYS PATIKIMĄ ATGRASYMĄ IR GYNYBĄ

Stiprus, vieningas, savo nares ginti pasirengęs NATO yra esminis Lietuvos saugumo garantas. Reaguodamas į Rusijos agresiją prieš Ukrainą, Aljansas žengė svarbius žingsnius praktinėmis priemonėmis sustiprindamas kolektyvinės gynybos įsipareigojimus regione. Turime dėti visas pastangas, kad šios priemonės būtų tęsiamos, užtikrinant Lietuvos ir regiono gynybos poreikius. Glaudžiai bendradarbiaudami su svarbiausiomis sąjungininkėmis – pirmiausia JAV, taip pat strateginiais sąjungininkais ir partneriais Europoje, turime užtikrinti euroatlantinio ryšio tvarumą ir

prisidėti prie NATO papildančių ES gynybos iniciatyvų plėtros. Kartu Lietuva turi išlikti patikima ir aktyvi dalyvė stiprinant tarptautinį saugumą ir remiant euroatlantinių vertybių plėtrą.

Pagrindinės iniciatyvos:

22.1.1. Įtvirtinti strateginę partnerystę su JAV gynybos srityje. Per artimiausius 4-erius metus Lietuva turi tapti tvirta ir patikima JAV saugumo ir gynybos atrama NATO Šiaurės–Rytų flange. Sieksime susitarimo su JAV dėl bataliono dydžio JAV pajėgų vieneto ir tolimo nuotolio oro erdvės gynybos sistemos nuolatinio dislokavimo Lietuvoje. Tai strateginis valstybės interesas, todėl ir toliau politinėmis ir praktinėmis priemonėmis stiprinsime JAV, kaip pagrindinio Lietuvos ir Aljanso saugumo ir gynybos garanto, statusą.

22.1.2. Stiprinti NATO atgrasymo ir gynybos priemones regione. Sieksime sustiprinti NATO priešakinių pajėgų efektyvumą ir integraciją į šalies gynybą, kuo realistiškesnio Aljanso bendros gynybos planavimo, stiprinsime nacionalinius priimančiosios šalies pajėgumus ir NATO gebėjimus užtikrinti reikiamą logistinę paramą greitam pastiprinimui, remsime NATO aukštos parengties pastiprinimo pajėgumų plėtrą, rengsime reguliarias kolektyvinės gynybos pratybas, sieksime užtikrinti sklandų perėjimą nuo NATO oro policijos misijos taikos metu į oro erdvės gynybą krizės ar karo metu.

22.1.3. Stiprinti dvišalius santykius gynybos srityje. Stiprinsime dvišalį bendradarbiavimą su svarbiausiais gynybos partneriais Europoje. Ypatingą dėmesį skirsime stiprindami struktūruotą politinį gynybos bendradarbiavimą su Lenkija ir gilindami praktinį bendradarbiavimą, partnerystę su Šiaurės ir Baltijos šalimis. Toliau stiprinsime partnerystę su Vokietija, siekdami užtikrinti NATO priešakinių pajėgų Lietuvoje ilgalaikį buvimą ir derinsime bendrą tarptautinę poziciją. Jungtinė Karalystė išliks vienu svarbiausių gynybos partnerių, todėl glaudžiai derinsime pozicijas NATO, regioniniais klausimais ir didelį dėmesį skirsime plėtodami praktines iniciatyvas, tokias kaip Jungtinės ekspedicinės pajėgos.

22.1.4. Siekti papildomų saugumo priemonių per ES. Aktyviai dalyvausime formuojant ir įgyvendinant ES bendrą saugumo ir gynybos politiką, remsime NATO papildančias ir transatlantiems partneriams dalyvauti atviras iniciatyvas. Sieksime, kad Lietuva išnaudotų ES gynybos iniciatyvų suteikiamas bendradarbiavimo ir finansavimo galimybes strategiškai svarbiose srityse, tokiose kaip karinis mobilumas, kova su hibridinėmis grėsmėmis, kibernetinio saugumo ir dezinformacijos srityse, gynybos inovacijų skatinimas.

22.1.5. **Tęsti dalyvavimą tarptautinėse operacijose.** Tęsime dalyvavimą NATO, JAV, ES ir JT vadovaujamose tarptautinėse operacijose ir misijose, taip pat vykdysime nacionalinę mokymo operaciją Ukrainoje.

22.1.6. **Remti asocijuotus Rytų partnerius.** Aktyviai remsime NATO atvirų durų politiką, Ukrainos ir Sakartvelo narystės NATO ir ES siekius, Rytų partnerių valstybėse vykstančius demokratijos stiprinimo procesus. Būsime aktyvūs ES ir NATO Rytų partnerystės politikos formuotojai, stiprinsime dvišalį bendradarbiavimą gynybos srityje, padėdami transformuoti Ukrainos, Sakartvelo ir Moldovos ginkluotąsias pajėgas ir didinti atsparumą hibridinėms bei kibernetinėms grėsmėms. Pasikeitus aplinkybėms, sieksime peržiūrėti dvišalius gynybinius kontaktus ir bendradarbiavimo tikslus su Baltarusija.

22.2. PROJEKTAS: STIPRI IR MODERNI LIETUVOS KARIUOMENĖ

Atsižvelgiant į geopolitinę situaciją ir prisiimtus įsipareigojimus, privalome toliau didinti Lietuvos kariuomenės pajėgumus. Tik visiškai sukomplektuota, aprūpinta modernia įranga, ginkluote ir technika, sukaupusi reikiamą kiekį atsargų ir gerai pasirengusi kariuomenė galės užtikrinti tinkamą gynybinį atsaką. Tęsime kariuomenės plėtrą, išlaikydami pusiausvyrą tarp personalo komplektavimo ir aprūpinimo, modernizacijos, infrastruktūros plėtros poreikių ir išlaikymo kaštų. Plėtojant pajėgumus, ypatingą dėmesį skirsime Lietuvos kariuomenės gebėjimui vykdyti teritorinės gynybos funkcijas, stiprinsime sausumos pajėgų, specialiųjų operacijų pajėgų ir oro gynybą.

Pagrindinės iniciatyvos:

22.2.1. **Sukomplektuoti kariuomenės vienetus.** Tęsime mišraus kariuomenės komplektavimo modelio įgyvendinimą: kariuomenės vienetai toliau bus formuojami iš profesinės karo tarnybos karių, karių savanorių ir nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karių, nustatant atitinkamas proporcijas ir siekiant, kad kariniai vienetai išlaikytų jiems nustatytą parengties lygį ir pajėgumą vykdyti paskirtas užduotis. Sieksime, kad iki 2024 metų profesinę kariuomenę sudarytų ne mažiau kaip 14 tūkst. karių. Inicijuosime būtinus struktūrinius pokyčius, siekdami sudaryti geresnes sąlygas moterų tarnybai kariuomenėje.

22.2.2. **Didinti šauktinių skaičių.** Nuoseklus perėjimas prie universalaus (vyrų ir moterų) ir visuotinio šaukimo yra siekiamybė, tačiau praktinis šio tikslo įgyvendinimas bus galimas tik esant plačiam politiniam sutarimui, tinkamam kariuomenės pasirengimui ir finansavimui, numačius adekvatų pereinamąjį laikotarpį. Esant šioms aplinkybėms bus nuosekliai didinamas šauktinių skaičius ir sukurtas alternatyviosios karo tarnybos mechanizmas.

22.2.3. **Parengti pakankamą rezervą skaičių.** Nuosekliai didinsime organizuotą kariuomenės rezervą siekdami, kad 2030 metais jį sudarytų 60 tūkst. karių.

22.2.4. **Tęsti kariuomenės modernizaciją.** Tęsime naujos kokybės Lietuvos kariuomenės kūrimą, naujų pajėgumų (pėstininkų kovos mašinos, savaeigės artilerijos, vidutinio nuotolio oro erdvės gynybos sistemos, universalių sraigtasparnių ir kt.) diegimą, greitojo reagavimo, paramos ir logistinių pajėgumų kūrimą, karių aprūpinimą individualiais ginklais ir asmens apsaugos priemonėmis. Užtikrinsime, kad vykdomi įsigijimai atitiktų prioritetinius gynybos poreikius ir ypatingą dėmesį skirsime vykdomų įsigijimų skaidrumui.

22.2.5. **Gerinti kariuomenės infrastruktūrą.** Užtikrinsime sklandų, savalaikį ir skaidrų karinės infrastruktūros projektų įgyvendinimą, siekdami pagerinti tarnybos ir kovinio rengimo sąlygas Lietuvos bei sąjungininkų kariams, taip pat parengti arba pritaikyti priimančiosios šalies infrastruktūrą, reikalingą sąjungininkų atvykimui palengvinti. Plėtojant kariuomenės infrastruktūrą, bus siekiama užtikrinti energijos vartojimo efektyvumą, įvertinant galimybes naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. Plėtojant civilinę transporto infrastruktūrą, vienu iš prioritetų bus infrastruktūros, būtinos karinėms reikmėms, gerinimas ir pritaikymas pagal karinius reikalavimus.

22.2.6. **Gerinti karių tarnybos sąlygas, karių ir jų šeimoms narių socialines garantijas.** Gerinsime praktines profesinėje karo tarnyboje tarnaujančių karių tarnybos sąlygas (pvz., nuompinigių ir kelionpinigių reglamentavimo, socialinių garantijų kariams ir jų šeimoms nariams klausimai). Svarstysime išplėsti sveikatos apsaugos paketą, kad daugiau karių galėtų pasinaudoti parama sveikatos sutrikimo atvejais. Inicijuosime diskusiją dėl mokymosi visą gyvenimą programos kariams ir motyvacinio paketo tobulinimo kariams, išstarnavusiems Lietuvos kariuomenėje ilgiau nei 20 metų.

22.2.7. **Pasirūpinti į atsargą išėjusiais kariais.** Sukursime atsargos karių integracijos į darbo rinką programą ir paskatų sistemą, siekdami išnaudoti karių įgytas kompetencijas visuotinio saugumo politikos įgyvendinimo srityse. Inicijuosime Lietuvos ginkluotųjų pajėgų „kario veterano“ sąvokos įteisinimą. Reformuosime valstybinių pensijų ir kitų išmokų kariams sistemą, siekdami jų realių pajamų didėjimo.

22.3. PROJEKTAS: KOORDINUOTAS VALSTYBĖS INSTITUCIJŲ ATSAKAS Į NACIONALINIO SAUGUMO GRĖSMES

Pastarųjų metų saugumo aplinkos pokyčiai, išryškinę karinės grėsmės aktualumą, ir vis labiau intensyvėjančios nekarinio pobūdžio grėsmės kelia vis didesnę iššūkį – valstybė turi būti pasirengusi

reaguoti į platų grėsmių spektrą ir bet kokiomis sąlygomis užtikrinti gyvybiškai svarbių funkcijų vykdymo tęstinumą. Tam reikalingas aiškiai valdomas, gerai koordinuotas grėsmių vertinimo, prevencijos ir atsako į jas mechanizmas, kuriame dalyvautų visos valstybės institucijos. Itin svarbu užtikrinti, kad pasirengimas reaguoti į grėsmes taptų integralia institucijų veiklos dalimi – tam būtų planuojami veiksmai, skiriami ištekliai, organizuojamas mokymas.

Pagrindinės iniciatyvos:

22.3.1. Didinti kibernetinės erdvės saugumą. Stiprinsime nacionalinius kibernetinio saugumo pajėgumus ir valstybės informacinių išteklių, kritinės infrastruktūros kibernetinę apsaugą, visiškai įgyvendindami kibernetinio saugumo funkcijų konsolidaciją. Per artimiausius penkerius metus sieksime užtikrinti, kad valstybės institucijose ir nacionalinio saugumo požiūriu svarbiuose sektoriuose, įskaitant 5G infrastruktūrą, nebūtų naudojamos nepatikimų gamintojų technologijos ir įranga. Siekiant šių tikslų, stiprinsime sąveiką tarp kibernetinio saugumo ir skaitmeninės darbotvarkių, privataus ir viešojo sektoriaus partnerystę, tarptautinį bendradarbiavimą. Taip pat toliau plėtosime Lietuvos iniciuotus daugiašalius projektus, ypatingą dėmesį skirdami bendrai Lietuvos ir JAV iniciatyvai – Kaune įkurti ir veiklai įgalinti Regioninį kibernetinės gynybos centrą.

22.3.2. Įgyvendinti kryptingą mobilizacijos politiką. Sieksime, kad gyvybiškai svarbias valstybės funkcijas užtikrinančios civilinės institucijos ir ūkio subjektai būtų tinkamai pasirengę mobilizacijai.

22.3.3. Užtikrinti kaupiamą valstybės atsargų rezervą. Peržiūrėsime valstybės rezervo politiką, siekdami užtikrinti, kad kaupiamos atsargos atitiktų valstybės poreikius, o išaugus konkrečių išteklių būtinybei, valstybė turėtų efektyvų būdą jais apsirūpinti.

22.3.4. Stiprinti valstybės institucijų praktinius krizių valdymo ir pasirengimo mobilizacijai gebėjimus. Bus reguliariai organizuojamos nacionalinio lygmens krizių valdymo ir mobilizacijos pratybos, testuojančios valstybės institucijų sprendimų priėmimo ir greito reagavimo gebėjimus. Stiprinsime nacionalinių institucijų įsitraukimą į panašaus pobūdžio tarptautinių pratybų (NATO, ES) planavimą ir dalyvavimą jose.

22.3.5. Vykdyti kryptingą kovos su dezinformacija politiką. Sutelksime atsakingų institucijų pastangas didinant psichologinį piliečių atsparumą, mažinant priešiškos ir manipuliatyvios, tautinę nesantaiką ir neapykantą kurstančios informacijos sklaidą, kovojant su Rusijos vykdoma istorinio revizionizmo politika, vykdant vidinę ir išorinę strateginę komunikaciją. Stiprinsime šios politikos įgyvendinimo koordinavimą Vyriausybės lygmeniu, bendradarbiavimą su žiniasklaida ir kitais privataus sektoriaus atstovais, dalyvausime tarptautinėse iniciatyvose su sąjungininkais ir partneriais.

22.3.6. **Stiprinti strateginę žvalgybą.** Tęsime žvalgybos ir kontržvalgybos pajėgumų (žmogiškųjų išteklių ir techninių priemonių), kurie leistų laiku ir tiksliai nustatyti ir įvertinti grėsmes, pavojus ir rizikos veiksnius nacionaliniam saugumui, plėtrą.

22.3.7. **Užtikrinti efektyvias atsakomąsias priemones ir mokymus.** Veiksminga krizių ir ekstremalų situacijų valdymo sistema leis efektyviau prognozuoti ir nustatyti grėsmes ir pavojus, galinčius sukelti ekstremaliąsias situacijas ar krizes, suplanuoti ir įgyvendinti jų rizikos mažinimo priemones, sumažinti neigiamus padarinius ir kontroliuoti atsakomuosius veiksmus, taip pat laiku įvertinti taikomų priemonių veiksmingumą. Bus kryptingai vykdomos reikiamos pasirengimo ekstremalių situacijų ir krizių valdymui priemonės, kurios užtikrins reikiamą skubią pagalbą žmonėms, sumažins pavojų gyvybei, sveikatai ir turtui, organizuojami būtini mokymai pagal atnaujintus realius ir visiems suprantamus reagavimo ir šalinimo planus, tobulinama valstybės rezervo sistema. Užtikrinsime bendruomenių švietimą aktualiais ekstremalių situacijų ir krizių valdymo, reagavimo ir šalinimo, gyventojų elgesio ir veiksmų konkrečiose krizės ar nelaimės situacijose klausimais.

22.4. **PROJEKTAS: PILIEČIŲ ATSPARUMAS IR AKTYVUS DALYVAVIMAS STIPRINANT NACIONALINĮ SAUGUMĄ**

Piliečiai, atsparūs įvairaus pobūdžio grėsmėms, suvokiantys savo pareigas ir vaidmenį užtikrinant saugumą ir gynybą, pasiryžę prie jų prisidėti, yra viena esminių atgrasymo prielaidų. Siekiant visapusiškai sutelkti ir parengti visuomenę, turi būti vykdoma įvairiapusė veikla: pilietinis patriotinis švietimas, kritinio mąstymo ugdymas, praktinių žinių suteikimas. Tam sutelksime ne tik skirtingų institucijų pastangas bei išteklius, bet ir skatinsime nevyriausybinų organizacijų ir asociacijų įsitraukimą, išskirtinį dėmesį skirdami Lietuvos šaulių sąjungai.

Pagrindinės iniciatyvos:

22.4.1. **Tęsti Lietuvos šaulių sąjungos integraciją į valstybės gynybą.** Sieksime maksimaliai išnaudoti Lietuvos šaulių sąjungos potencialą ugdant visuomenės pilietiškumą ir patriotizmą, valią gintis, stiprinant atsparumą šiuolaikinėms grėsmėms, užtikrinant organizuotą dalyvavimą ginkluotoje gynyboje ir neginkluotame pilietiniame pasipriešinime. Skirsime reikiamus išteklius Lietuvos šaulių sąjungos keliamiems tikslams paremti ir sudarysime palankesnes sąlygas šiai organizacijai stiprėti. Taip pat sieksime, kad koviniai šauliai ir kariai savanoriai, atitinkantys keliamus reikalavimus, esant nacionalinio saugumo poreikiui, namuose turėtų galimybes laikyti automatinius šaunamuosius ginklus, skirtus šaulio arba kario savanorio tarnybai.

22.4.2. Išplėtoti ir įgyvendinti modernią pasirengimo pilietiniam pasipriešinimui politikos koncepciją. Ji apims ne tik piliečių pasirengimą ginkluotam ir neginkluotam pasipriešinimui, bet ir visuomenės atsparumo šiuolaikinėms grėsmėms gaires. Užtikrinsime deramą Vyriausybės lygmens koordinavimą ir reikiamą finansavimą šiai politikai įgyvendinti, aiškiai apibrėšime skirtingų institucijų atsakomybę, Lietuvos šaulių sąjungos ir kitų nevyriausybinių organizacijų bei asociacijų vaidmenis.

22.4.3. Stiprinti pilietinį ir patriotinį ugdymą bendrojo ugdymo programose. Atnaujinamose bendrojo ugdymo programose įdiegsime stipresnius, į dalykų turinį integruotus ugdymo nacionalinio saugumo ir gynybos klausimais elementus, kartu įvertindami galimybę įvesti privalomą ugdymą šiais klausimais. Skatinsime ir remsime inovatyvius ugdymo metodus, švietimo institucijų, neformaliojo ugdymo įstaigų ir nevyriausybinių organizacijų tarpusavio bendradarbiavimą pilietiškumo ugdymo klausimais. Mokyklas ir mokytojus skatinsime bendradarbiauti su Lietuvos šaulių sąjunga ir steigti jaunųjų šaulių būrelius.

22.4.4. Didinti privataus sektoriaus įsitraukimą. Inicijuosime nuolatinį dialogą su privataus sektoriaus atstovais, kad būtų keičiamasi informacija apie kylančius saugumo iššūkius, aptariamą gerosios praktikos ir koordinuojami tarpusavio veiksmai.

22.4.5. Skatinti gynybos inovacijas ir tiriamąją veiklą. Sieksime, kad gynybos išlaidos didintų Lietuvos konkurencingumą, skatindami gynybos pramonės, mokslinių tyrimų ir inovacijų gynybos srityje plėtrą. Sieksime diegti inovatyvias technologijas ir sprendimus nacionalinio saugumo ir gynybos srityje, todėl didinsime paramą Lietuvos gynybos pramonei ir tyrimams, taip pat mokslinei ir akademiniai veiklai. Skatinsime Lietuvos gynybos pramonės įmones įsitraukti į vykdomus nacionalinius ir tarptautinius pirkimus.

22.5. PROJEKTAS: ENERGETINIO SAUGUMO STIPRINIMAS

Nepaisant pokyčių, kurie buvo pasiekti po Nepriklausomybės atkūrimo naftos ir gamtinių dujų srityse, elektros energetikos sistema tebėra valdoma iš Rusijos. Elektros energetika tampa svarbiausia energetikos sritimi ir negebėjimas perimti jos valdymo tampa vis didesne grėsme nacionaliniam saugumui. Siekiant toliau stiprinti energetinę nepriklausomybę, būtina spartinti mūsų elektros energetikos sistemos sinchronizavimą su kontinentiniais Europos tinklais ir nedelsiant pradėti nuoseklų desinchronizavimąsi nuo rusiškos IPS/UPS sistemos. Dideliu išbandymu Lietuvai tapo šalia Lietuvos ir sostinės Vilniaus statoma nesaugi Astravo branduolinė jėgainė. Turėtume

atsilaikyti spaudimui ir ne tik neįsileisti joje pagamintos elektros energijos į savo elektros rinką, bet ir kiek įmanoma sumažinti jos patekimą į savo energetikos sistemą.

Pagrindinės iniciatyvos:

22.5.1. Spartesnis elektros energetikos sistemos sinchronizavimas su Vakarais. Siekdami kuo sparčiau sinchronizuoti mūsų energetikos sistemą su kontinentinės Europos tinklais (KET), įgyvendinsime visas reikalingas prisijungimo prie KET technines sąlygas ir parengsime, kad mūsų elektros energetikos sistema galėtų veikti izoliuotu režimu. Parengsime pagreitinto (anksčiau 2025 m.) sinchronizavimo su KET projektą. Sutelksime visas reikiamas pajėgas, kad elektros energetikos momentiniam rezervui didinti skirti 200 MW galios kaupiamieji pajėgumai būtų įrengti jau 2021 metais. Baigsime rengti infrastruktūrą avariniam prisijungimui prie Lenkijos elektros energetikos sistemos sinchroniniu režimu. Paspartinsime Vilniaus aprūpinimo elektros energija patikimumui būtinos elektros perdavimo linijos Vilnius–Neris tiesimą, kitus sinchronizavimui būtinus darbus.

22.5.2. Absoliuti Astravo AE blokada ir jos siekis ES mastu. Laikysimės nuostatos, kad Astravo branduolinė jėgainė negali būti eksploatuojama, nes yra nesaugi, nepirksime elektros energijos iš Baltarusijos.

22.5.3. Nuosekliai mažinami pralaidumai su Baltarusija. Įgyvendinsime teisės aktų reikalavimą mažinti elektros energijos pralaidumus iš Baltarusijos. Įvertinsime BRELL susitarimo nuostatų pasekmes nuosekliai elektros energetikos sistemos desinchronizavimui nuo rusiškos IPS/UPS sistemos. Įgyvendindami įstatymų nuostatas neįsileisti elektros energijos iš Baltarusijos, užtikrinsime, kad į Lietuvos rinką ji nepatektų nei tiesiogiai, nei netiesiogiai ir mūsų vartotojai už ją nemokėtų, o Lietuvos elektros energijos pralaidumai su Baltarusija nebūtų įskaičiuojami kaip bendrų Baltijos šalių pralaidumų prekybai su trečiosiomis šalimis dalis.

22.5.4. Saugus Ignalinos branduolinės jėgainės uždarymas. Pasirengsime ir pradėsime įgyvendinti svarbiausią uždarymo uždavinį – branduolinių reaktorių išmontavimą.

22.6. PROJEKTAS: EFEKTYVUS VIEŠASIS SAUGUMAS

Gyventojų ir valstybės interesų apsaugą laikome esminiu vyriausybės veiklos prioritetu. Kartu pažymime, kad šioje srityje susikaupė nemažai spręstinių problemų, susijusių su pareigūnų ir valstybės institucijų, atsakingų už viešojo saugumo užtikrinimą aprūpinimu įvairiomis darbo ir saugumą užtikrinančiomis priemonėmis, nuo kurių panaudojimo įvairiose situacijose priklauso ne tik gyventojų, bet ir pačių pareigūnų saugumas. Dalis saugumą užtikrinančių procesų ir funkcijų atitolo nuo gyventojų, o tai gali turėti neigiamų padarinių viešojo saugumo situacijai, sukurti nebaudžiamumo atmosferą asmenims, linkusiems pažeisti teisės aktus, kitų asmenų teises ir laisves.

Pagrindinės iniciatyvos:

22.6.1. **Apsaugota visuomenė.** Viešąjį saugumą užtikrinančių valstybės institucijų veiklą nukreipsime didindami gyventojų saugumo jausmą ir tinkamą valstybės interesų apsaugą. Valstybės institucijos, taip pat viešąjį saugumą užtikrinančios institucijos tarnauja žmonėms, todėl gerinsime teisėsaugos institucijų veiklos ir teikiamų paslaugų prieinamumą, garantuosime kokybiškus ir efektyvius teisėsaugos institucijų veiklos rezultatus, vertinamus atsižvelgiant į Lietuvos gyventojų saugumo jausmo pokytį.

22.6.2. **Nusikaltimų ir teisės pažeidimų prevencija, kokybiškas veiklos rezultatas.** Siekiant efektyviau užtikrinti viešąjį saugumą ir visuomenės lūkesčius, didelį dėmesį ir prioritetą skirsime nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencijai, glaudesniai teisėsaugos institucijų ir visuomenės bendradarbiavimui vykdant įvairias tarpusavio veiklas, orientuotas užkardyti teisės pažeidimus, šalinti jiems atsirasti palankias sąlygas, o ne išskirtinai tik reaguoti ir tirti įvykusius teisės pažeidimus. Taip pat sieksime reikšmingai gerinti ikiteisminių tyrimų kokybę ir efektyvumą, didinsime atliktų tyrimų rezultatų svarbą visuomenės saugumui, teisės pažeidimais padarytai žalai atlyginti.

22.6.3. **Veiklos gerinimas ir koordinavimas.** Koordinuosime valstybės institucijų ir ypač teisėsaugos institucijų pastangas kovojant su teisės pažeidimais ir didesnę dėmesį skirsime sprendžiant įsisenėjusias teisėsaugos institucijų ir statutinių pareigūnų veiklos problemas. Užtikrinsime geresnę valstybės institucijų sąveiką ir bendradarbiavimą, taip pat pasitelkimą įvairių grėsmių prevencijai ir šalinimui. Statutinės valstybės institucijos, įstatymu priskirtos prie valstybės ginkluotųjų pajėgų, bus tinkamai pasirengusios vykdyti pavestas valstybės gynybos funkcijas, užtikrinti sąveiką su Lietuvos kariuomene įgyvendinant suplanuotas valstybės gynybos priemones, stiprinant statutinių pareigūnų gebėjimus vykdyti ginkluotą valstybės gynybą ir kitas karinio rengimo priemones, dalyvauti užkardant ir šalinant galimas hibridines grėsmes.

22.6.4. **Saugumo priemonių ir darbo sąlygų gerinimas.** Sieksime, kad gyventojų saugumą garantuojantys, sveikatą ir gyvybę gelbstintys pareigūnai būtų saugūs ir efektyviai vykdytų jiems pavestas funkcijas. Skirsime reikiamą dėmesį ir finansavimą, užtikrinsime ir įgyvendinsime numatytus standartus ir keliamus reikalavimus, suteiksime būtinas priemones pareigūnų motyvacijai, užtikrinsime tinkamas jų darbo sąlygas ir veiklos rezultatus atitinkantį darbo užmokestį. Pasirūpinsime, kad teisėsaugos institucijos ir pareigūnai būtų aprūpinti funkcijoms vykdyti būtinausiomis priemonėmis ir profesiniais veiklos įrankiais, tiesiogiai lemiančiais didesnę

gyventojų saugumą ir valstybės interesų apsaugą. Atliepsime pareigūnų teisėtus lūkesčius ir būtinas socialines garantijas.

22.6.5. Pareigūnų profesinis rengimas ir kvalifikacijos tobulinimas. Stiprinsime pareigūnų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemą, centralizuosime pareigūnų rengimu besirūpinančius subjektus, siekiant gerinti turimų išteklių administravimo efektyvumą. Būtina racionaliai planuoti personalo poreikį ir paruošti pareigūnus pagal suformuotus poreikius ir aktualijas, kartu, atsižvelgiant į viešojo saugumo užtikrinimo problemas.

22.6.6. Veiklos modernizavimas. Viešąjį saugumą užtikrinančių valstybės institucijų veiklos efektyvumą ir valstybės saugumą stiprinsime diegdami modernius techninius ir mokslo sprendimus. Sieksime įdiegti pažangias mokslo ir technines priemones, padedančias užtikrinti mūsų šalies ir gyventojų saugumą, valstybės interesų apsaugą. Užtikrinsime, kad išorinė ES valstybės siena būtų stebima ir saugoma tik pasitelkiant modernias technines priemones ir stiprinant vykdomą kriminalinę žvalgybą, taip pat pažeidimų tyrimų metu gautų duomenų panaudojimą analizuojant viešojo saugumo spragas ir jas šalinant. Didelį dėmesį skirsime saugumą užtikrinančių valstybės institucijų analitiniams gebėjimams stiprinti, sieksime analitinius išteklius ir jų rezultatus naudoti racionaliai ir koordinuotai didinant visų valstybės institucijų veiklos efektyvumą, gerinti migracijos procesų ir valstybės institucijų veiklą, taip pat efektyviai užtikrinti valstybės finansų ir kitų valstybės interesų apsaugą.

22.7. PROJEKTAS: VEIKSMINGA KRIZIŲ IR EKSTREMALIŲ SITUACIJŲ VALDYMO SISTEMA

Per pastaruosius pusantrų metų Lietuvoje veikianti krizių ir ekstremalių situacijų valdymo sistema buvo išbandyta keletą kartų. Ypač dideliu išbandymu jai tapo COVID-19 pandemija. Įsitikinome, kad būtinos permainos, leisiančios išvengti klaidų ir neveiksmingumo. Astravo AE eksploataavimo pradžia tik sustiprina būtinybę turėti itin gerai koordinuotą ir veikiančią sistemą.

Pagrindinės iniciatyvos:

22.7.1. Veiksmingos sistemos parengimas. Įdiegsime vieningą krizių ir ekstremalių situacijų valdymo sistemą, o valstybės pasirengimas krizėms ir ekstremalioms situacijoms, branduolinėms ar kitoms galimoms nelaimėms bus labiau koordinuotas ir efektyvus. Steigsime nacionalinio lygmens ekstremalių situacijų ir krizių valdymo centrą, kuriame, siekiant laiku reaguoti ir šalinti galimas grėsmes, pasitelkiant visų reikiamų sričių specialistus ir ekspertus 24/7 bus vykdoma situacijų stebėseną ir analizę, atliekami vertinimai ir daromos įvykių prognozės. Sprendimai dėl

taikomų krizių ir ekstremalių situacijų valdymo priemonių, padarinių šalinimo, žalos mažinimo bus greitesnį, paremti ekspertų ir specialistų vertinimu. Valstybės institucijos ir įstaigos bus skatinamos bendradarbiauti ir pasirengti valdyti krizes, bus gerinamas veiklos koordinavimas likviduojant padarinius. Krizių ir ekstremalių situacijų sistemos pertvarka leis nedelsiant reaguoti į įvairias grėsmes keliančias situacijas, kai dėl būtinumo skubiai reaguoti įprastiniai bendradarbiavimo ir koordinavimo būdai būtų neveiksmingi.

22.7.2. Efektyvios atsakomosios priemonės ir mokymai. Veiksminga krizių ir ekstremalių situacijų valdymo sistema leis efektyviau prognozuoti ir nustatyti grėsmes ir pavojus, galinčius sukelti ekstremalias situacijas ar krizes, suplanuoti ir įgyvendinti jų rizikos mažinimo priemones, sumažinti neigiamus padarinius ir kontroliuoti atsakomuosius veiksmus, taip pat laiku įvertinti taikomų priemonių veiksmingumą. Bus kryptingai vykdomos reikiamos pasirengimo ekstremalių situacijų ir krizių valdymui priemonės, kurios užtikrins reikiamą skubią pagalbą žmonėms, sumažins pavojų gyvybei, sveikatai ir turtui, organizuojami būtini mokymai pagal atnaujintus realius ir visiems suprantamus reagavimo ir šalinimo planus bei tobulinama valstybės rezervo sistema. Užtikrinsime bendruomenių švietimą aktualiais ekstremalių situacijų ir krizių valdymo, reagavimo ir šalinimo, gyventojų elgesio ir veiksmų konkrečiose krizės ar nelaimės situacijose klausimais.

22.7.3. Ekstremalios situacijos sveikatos srityje įvertinimas ir tobulinimas. Atsižvelgdami į Covid-19 pandemijos padarinius ir esamą ekstremalią situaciją, jos valdymo problemas ir pasekmes kursime, palaikysime ir plėtosime visuomenės sveikatos rizikos veiksnių bei pavojų stebėsenos, visuomenės sveikatos ekspertizės, greito sveikatos informacijos perdavimo ir reagavimo į grėsmes visuomenės sveikatai, ekstremalių sveikatai situacijų prevencijos ir jų padarinių mažinimo bei šalinimo sistemą, tobulinsime Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos pasirengimą bei veiklą krizių ir ekstremalių situacijų atvejais.

XII SKYRIUS

MISIJA

STIPRĖJANTI LIETUVOS ĮTAKA

23. PAGRINDIMAS IR SĖKMĖS RODIKLIAI

Užsienio politika per trisdešimt Lietuvos nepriklausomybės metų aprėpia daugelį sričių. Įvertinę buvusių Vyriausybių įdirbį užsienio politikos srityje, pokyčius ketiname siūlyti ten, kur būtini. Kitose srityse vadovausimės nuostata netaisyti to, kas nesugedę. Todėl kaip pagrindines užsienio

politikos pokyčių kryptis išskiriame keturis projektus; dar vieną pateikiame kaip būtiną sąlygą kitoms kryptims įgyvendinti.

Vyriausybės programos Užsienio politikos dalis atliepia besikeičiančius iššūkius Lietuvai ten, kur mūsų šalies indėlis į pasaulio įvykius yra svarbus. Pabrėžtina, kad Lietuvos užsienio politika tris dešimtmečius formuojama konsensu ir tai neturėtų keistis – to reikalauja geopolitinė realybė. Tačiau konsensus neturi reikšti susitaikymo, apatijos ar izoliacijos, priešingai – skatinami politinės ir geopolitinės realybės, matysime iššūkius ir pasiūlysimė būdus jiems atliepti, suprasdami, kad jiems priimti reikalingas platesnis politinis sutarimas.

Mes formuosime užsienio politiką, grindžiamą tokiais principais: Lietuvos užsienio politika turi stovėti ant laisvės, demokratijos, žmogaus teisių, tarptautinės teisės viršenybės ir daugiašališko sprendimų priėmimo pamato; mūsų užsienio politika neįsivaizduojama be dalyvavimo globaliose ar regioninėse struktūrose; ji turi būti ne tik gynybinė, bet ir proaktyvi; ši politika turi būti formuojama ne tik tiesioginio intereso, bet ir mūsų vaidmens stiprinimo tarptautiniu lygmeniu principu.

SĖKMĖS RODIKLIAI

2024:

- Lietuva – svarbus pokyčių subjektas plečiant laisvės ir demokratijos erdvę mūsų regione ir už jo ribų.
- Stiprėjantis Lietuvos balsas priimant strateginius Europos Sąjungos sprendimus.
- Tvaraus transatlantinio ryšio išlaikymas ir jo stiprinimas.
- Lietuvos „švelniosios galios“ kryptinga plėtra.
- URM veiklos atnaujinimas, kuriant XXI a. iššūkiams pasitikti pritaikytą, veiksmingą ir išmanią diplomatinę tarnybą.

24. VYRIAUSYBĖS PRIORITETINIAI PROJEKTAI

24.1. PROJEKTAS. LIETUVA – LAISVĖS IR DEMOKRATIJOS PLĖTROS CENTRAS

Lietuvos valstybingumo atkūrimą ir įtvirtinimą lengvino demokratiųjų Vakarų valstybių istorinis įsipareigojimas laisvės, demokratijos, žmogaus teisių ir tarptautinės teisės principams šaltojo karo metais. Šių vertybių išlikimas Vakarų pasaulio politikos centre, tolesnė laisvos ir nedalomos Europos plėtra – būtina Lietuvos saugumo ir klestėjimo sąlyga. Lietuva visada deklaravo ir vykdė

savo įsipareigojimą šioms vertybėms, tačiau dabar atėjo laikas laisvės ir demokratijos darbotvarkę paversti vienu pagrindinių konstitutyvinių Lietuvos užsienio politikos principų.

Paskutinis dešimtmetis parodė, kad demokratija, teisės viršenybė ir žmogaus teisės nėra savaimė suprantama duotybė. Lūkesčiai, kad Europos Sąjungos Rytų kaimynės nuosekliai artės prie ES principų, neišsipildė. Net ir pati Europos Sąjunga patiria demokratijos išbandymų: joje vykstanti diskusija dėl galimų teisės viršenybės pažeidimų sulaukia itin aštraus vertinimo iš tų valstybių narių, kurios jaučia, kad ši norma gali būti taikoma joms.

Pagrindinės iniciatyvos:

24.1.1. Parama kovojantiems už laisvę visame pasaulyje. Lietuva solidarizuojasi ir pagal išgales siekia padėti visiems, ginantiems savo laisves ir teises – nuo kovotojų už laisvą Baltarusiją iki savo pamatines teises ginančių žmonių ir valstybių visame pasaulyje, nepriklausomai nuo jų geografinės padėties. Iš praeities Lietuvai kyla ir istorinė pareiga tapti tarptautinėje arenoje balsu persekiojamiems, patiriantiems genocidą ir netekusiems savo teisių žmonėms – nuo autoritarinio režimo disidentų iki patiriančių tikėjimo ir sąžinės laisvės persekiojimus. Šiam tikslui pasiekti Lietuva sukurs specialią paramos kovojantiems už laisvę finansinę priemonę. Nuosekliai palaikysime ir patys inicijuosime sankcijų genocido, persekiojimo ir žmogaus teisių pažeidimų vykdytojams instrumentų tobulinimą ir stiprinimą ES mastu ir kituose tarptautiniuose formatuose.

24.1.2. Laisva Baltarusija. Lietuvos pagalba pilietinei visuomenei ir demokratinei Baltarusijai turi išlikti stipri ir sulaukti įvairesnių instrumentų, kurie leistų greičiau tikėtis naujų – laisvų, demokratiškas ir teisėtus – rinkimų Baltarusijoje, atitinkamai atveriančių ir galimybes šiai Lietuvos kaimynei pasinaudoti laisvo žmonių, prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimo galimybėmis Europos Sąjungoje. Palaikysime tikslines ir ekonomines sankcijas nedemokratiškam Baltarusijos režimui. Sieksime, kad būtų užtikrintas pagrįstas Baltarusijos ir Lietuvos piliečių noras gyventi nesibaiminant naujo Černobylio branduolinės saugos kriterijų neatitinkančioje Astravo branduolinėje jėgainėje.

24.1.3. Laisvės ir demokratijos darbotvarkė Europos Sąjungoje. Lietuva turi prisidėti, kad pamatinių Europos Sąjungos vertybių – demokratijos, teisės viršenybės ir žmogaus teisių – erdvė ne mažėtų, o augtų tiek už Europos Sąjungos ribų, tiek joje pačioje, pasitelkiant iškylančių šios srities problemų sprendimui demokratinius Bendrijos mechanizmus.

24.1.4. Rytų partnerystė 2.0. Rytų partnerystės iniciatyva prasidėjo dirbant išvien su Šiaurės valstybėmis. Šiandien reikia grąžinti Šiaurės valstybes prie aktyvesnio įsitraukimo į Rytų partnerystės klausimus, lygiai kaip ir prie ES vertybių gynybos. Turime kurti platesnes bendraminčių – demokratiškas valstybes – koalicijas, transatlantinius ar tarptautinius aljansus,

siekiant padėti baltarusių kovai už laisvę ir demokratiją, taip pat įtvirtinti Moldovos, Sakartvelo, Ukrainos narystės ES perspektyvas iki būsimo LR pirmininkavimo ES 2027 m., demokratijos ir laisvės erdvės plėtrai kitose šalyse bei regionuose.

24.1.5. Principinga laikysena Rusijos agresijos akivaizdoje. Remsime tikslines ir ekonomines sankcijas Rusijos režimui; ne tik palaikysime Moldovos, Sakartvelo, Ukrainos ir kitų regiono valstybių pastangas tapti ES ir NATO narėmis, bet ir padėsime joms siekti susigrąžinti Rusijos okupuotas ir aneksuotas teritorijas.

24.1.6. Vystomasis bendradarbiavimas. Būtina didinti tikslingą paramą demokratijos ir laisvės erdvės plėtrai ES kaimynystėje ir už jos ribų, užsibrėžiant tikslą kiek įmanoma greičiau priartėti prie tarptautinius įsipareigojimus atitinkančio finansinės paramos dydžio vystomajam bendradarbiavimui ir atitinkamai atkuriant Lietuvos užsienio politikos vystomojo bendradarbiavimo potencialą. Sieksime, kad Europos Sąjungos dvišalėse sutartyse dėl prekybos ir bendradarbiavimo būtų įtvirtinta demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms ir genocido netoleravimo sąlygos. Vystomasis bendradarbiavimas turi tapti prioritetine nacionalinės užsienio politikos strategijos sritimi, užtikrinančia veiksmingą, vertybėmis, tarptautinių įsipareigojimų vykdymu ir ekonomiais interesais grindžiamą Lietuvos užsienio politiką, kurioje būtų išgryninti geografiniai ir tematiniai prioritetai. Sieksime, kad didėtų Lietuvos dvišalė parama vystymuisi, kuri užtikrintų visapusišką Lietuvos institucijų, verslo ir nevyriausybinų organizacijų įsitraukimą į tarptautinių donorų, ypač ES, lėšomis finansuojamų programų ir projektų įgyvendinimą.

24.2. PROJEKTAS: STIPRINTI EUROPA – STIPRĖTI EUROPOJE

Narystė Europos Sąjungoje yra pamatinis Lietuvos politinis pasirinkimas, išreiškiantis mūsų priklausymą vertybinei Vakarų bendruomenei. Lietuvai nepaprastai svarbu, kad Europos Sąjunga pajėgtų veiksmingai užtikrinti savo interesus tarptautinėje plotmėje, gindama demokratiją, tarptautinę teisę ir žmogaus teises tiek savo kaimynystėje, tiek už jos ribų. Lietuvos stabilumas ir saugumas plačiajame prasmėje priklauso nuo Europos Sąjunga vienybės ir gebėjimo efektyviai reaguoti į vidaus ir išorės iššūkius. Vieninga, strategiška ir efektyvi Europos užsienio politika yra būtinoji sąlyga išlaikyti ir stiprinti regioninę Lietuvos ir globalią Europos Sąjunga įtaką.

Europos Sąjunga kaip formatas Lietuvos interesams ginti ar atstovauti yra efektyvus tiek, kiek mūsų siūloma darbotvarkė, mūsų keliami klausimai sulaukia palaikymo iš kitų Europos Sąjunga valstybių narių. Pernelyg dažnai atsitinka taip, kad Lietuvos pozicija yra aktuali tik nedideliame ratui ES valstybių. Mes savo ruožtu į kitų valstybių problemas dažnai žiūrime ne kaip į mus vienijančios

Sąjungos bendrus iššūkius, bet kaip į nuo mūsų nepriklausančius ir mums nerūpinčius klausimus. Tačiau norėdami būti girdimi, turime girdėti kitus. Lietuvai reikalinga globalesnė darbotvarkė, kuri leistų turėti aktyvią poziciją ir dalyvauti procesuose, aktualiuose kitoms valstybėms narėms. Dėl tos priežasties sieksime būti aktyvesniais dalyviais formuojant Europos Sąjungos politinę darbotvarkę, siekdami kelti klausimus, kurie yra aktualūs ne tik Lietuvos Respublikai, bet ir visai bendrijai.

Negalime ignoruoti grėsmės, kad Europos Sąjunga, nepajėgdama atlaikyti stiprėjančios tarptautinės konkurencijos ir besikeičiančios globalios demografijos, gali likti globalios raidos paraštėje ir atsidurti kitų galių įtakoje – tai sumenkintų jos ekonominio augimo ir inovacijų potencialą, taip pat įtaką, kurią Bendrija gali daryti tarptautinėje arenoje. Kad Europa atgautų pozicijas globalioje konkurencijoje ir kartu su JAV išlaikytų iniciatyvą pasaulio prekybos, saugumo, demokratijos plėtros ir žmogaus teisių apsaugos srityse, reikalingi geresni funkciniai gebėjimai ir sutelkto strateginio veikimo galimybės, kurių plėtojimą Lietuva visokeriopai palaikys.

Pagrindinės iniciatyvos:

24.2.1. Orientacija į Europos Sąjungos branduolį. Išskirtinį dėmesį turime skirti Europos Sąjungos centro sostinėms – Berlynui ir Paryžiui. Turime suintensyvinti bendradarbiavimą su Vokietijos interesais mūsų regione ir kuriant Europos Sąjungos rytų politiką. Sieksime, kad santykiai su Vokietija būtų grįsti abipusių interesų supratimu ir išklausymu – tai užtikrintų tvirtesnę ir vieningesnę Europos Sąjungos užsienio politiką rytuose. Po „Brexit“ Europos šerdies valstybių reikšmė dar labiau išaugo. Europos Sąjungos efektyvumas priklauso nuo šerdies gebėjimo rasti kompromisą tarp Šiaurės ir Pietų, taip pat kitų besiformuojančių polių. Kompromiso nerandant arba stringant jo paieškoms, ilgainiui į politinę darbotvarkę gali grįžti „skirtingų greičių“ Europos Sąjungos modelis. Lietuvos strateginis geopolitinis interesas buvo ir bus likti Europos Sąjungą kuriančių valstybių branduolyje.

24.2.2. Dvišalių santykių plėtra. Kelias į veiksmingą politiką paremtas bendradarbiavimu su kitų Europos Sąjungos valstybių sostinėmis. Turime plėtoti aktyvią dvišalę diplomatiją Europos Sąjungos ir įgyti kompetenciją, turėti savo poziciją, pavyzdžiui, Pietų Europos valstybėms kylančių aktualių iššūkių atžvilgiu. Todėl turime plėsti LR diplomatinį ir konsulinį atstovavimą visose Europos Sąjungos valstybėse, taip pat šių valstybių regionuose, kuriuose Lietuvos užsienio politikos potencialas iki šiol nebuvo išnaudotas. Būtina skatinti ir kurti aktyvius dvišalius ryšius su Europos Sąjungos šalių politinėmis, akademinėmis, verslo ir kitomis nevyriausybinėmis grupėmis, kurių tikslai atitinka Lietuvos užsienio politikos prioritetus.

24.2.3. Reali strateginė partnerystė su Baltijos šalimis. Glaudinsime bendradarbiavimą su Latvija ir Estija, siekdami solidaraus ir vieningo Baltijos valstybių politinio veikimo Rytų ir saugumo politikos klausimais, taip pat Europos Sąjungos formatais. Bendriems geopolitinio ir energetinio saugumo tikslams įgyvendinti sieksime sukursime veiksmingą ir glaudžią strateginę partnerystę su Latvija, kaip Lietuvai artimiausia tauta, siūlydami įsteigti Lietuvos–Latvijos parlamentinę asamblėją ir kitomis priemonėmis pakylėti mūsų šalių santykius į naują politinį lygmenį.

24.2.4. Europos Sąjungos plėtra. Turime siekti, kad Europos Sąjungos plėtra grįžtų į realią politinę Sąjungos darbotvarkę. Šalims, įgyvendinusiems Europos Sąjungos narystės kriterijus, turi būti suteikta galimybė pradėti derybas dėl narystės.

24.2.5. Daugiau efektyvesnės Europos. Vieningai veikdami klimato kaitos, skaitmeninės politikos, dirbtinio intelekto keliamų iššūkių ir galimybių klausimais, nuveiksime daugiau. Dėl to tikime, kad gilesnė integracija šiose srityse lygiai taip pat aktuali mūsų valstybės interesams Europos Sąjungoje.

24.2.6. Ekonomikos transformacija. Svarbios Europos Sąjungos investicijos, ypač nacionalinis ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas, turėtų įgalinti Lietuvą padaryti proveržį žaliojoje ir skaitmeninėje pertvarkoje, inovacijų politikoje, kuriant visiškai naują, į ateitį orientuotą ekonomikos modelį. Šios investicijos turi kurti kuo didesnę pridėtinę vertę ir padėti Lietuvai įgyvendinti seniai pribrendusias struktūrines reformas švietimo, sveikatos ir socialinės politikos srityse. Jausdami šį Europos Sąjungos solidarumą, padedantį kurti gerovę mūsų valstybėje, turime jausti solidarumą ir su kitomis valstybėmis narėmis ir aktyviai prisidėti prie bendrų tikslų bei iniciatyvų.

24.2.7. Įsitinkinti Europos institucijose. Turime vykdyti aktyvią ir strateginę politiką padėti Lietuvos piliečiams siekti karjeros ES institucijose ir kitose Lietuvos politikos interesus atitinkančiose tarptautinėse ir Europos organizacijose.

24.3. PROJEKTAS: PRIEŠAKINĖ LIETUVOS GYNYBOS LINIJA

Lietuvos užsienio politika siekia sustiprinti Lietuvos tarptautinę padėtį, įtvirtinti jos nepriklausomybę, piliečių saugumą ir gerovę, taigi rūpestis saugumu yra vienas pagrindinių užsienio politikos tikslų.

Saugumo situacija mūsų regione vis dar lieka įtempta ir pamažu blogėja – Rusija toliau vykdo hibridinį karą Ukrainoje, plečia savo įtaką Pietų Kaukaze ir Vidurio Rytuose, neatmestina jos kėsimosi į Baltarusijos valstybingumą grėsmė.

Šalia šių jau pažįstamų grėsmių iškilusi COVID- 19 pandemija parodė demokratinių Vakarų valstybių pažeidžiamumą ir būtinybę stiprinti kitus valstybės saugumo aspektus.

Suvokdami ir pripažindami didėjančią Kinijos globalų ekonominį bei politinį vaidmenį, siekdami taikaus, abipusiai naudingo, tarptautinės teisės normomis grindžiamo dvišalio bendradarbiavimo, negalime ignoruoti augančio jos karinio ir politinio agresyvumo demonstravimo. Nerimą pagrįstai kelia vis didėjantis sistemingai pažeidinėjamą žmogaus teisių mastas.

Suvokiant šias tendencijas ir džiaugiantis didėjančiu nacionalinio gynybos biudžeto finansavimu, dera sistemingai ir proporcingai stiprinti ir URM galimybes savo veikla aktyviai prisidėti prie valstybės saugumo užtikrinimo.

Pagrindinės iniciatyvos:

24.3.1. Transatlantinių santykių plėtra. Siekdami transatlantinių santykių suintensyvinimo ir bendradarbiavimo su JAV interesais plėtos, Vyriausybės ir Seimo lygiu turime aktyvinti ryšius su JAV administracija ir Kongresu. Privalome užtikrinti, kad su JAV užsimegztų reguliarius aukščiausio lygio politinis dialogas svarbiausiais Lietuvos užsienio, saugumo, energetikos politikos klausimais. Sieksime, kad vyktų reguliarius parlamentiniai vizitai į JAV pristatyti mūsų šalies interesus. Sustiprinsime kertinių valstybės institucijų atstovavimą Lietuvos ambasadoje JAV. Turime siekti plėsti JAV investicijas į Lietuvos karinį, energetinį bei ekonominį saugumą. Padėsime plėtoti horizontalius ryšius verslo, nevyriausybinų, politinių organizacijų ir „smegenų centrų“ lygmenyse.

24.3.2. Veiksminga strateginė partnerystė su Lenkija. Sieksime įveiksminti strateginę partnerystę su Lenkija Rytų politikoje ir platesniame geopolitinio ir energetinio saugumo kontekste.

24.3.3. Glaudesnis bendradarbiavimas su Jungtine Karalyste. Su Jungtine Karalyste sieksime sustiprinti dvišalį bendradarbiavimą saugumo, Rytų politikos, ekonominio ir technologinio bendradarbiavimo, rūpesčio Lietuvos diaspora srityse. Didelį dėmesį skirsime UK-NB8 (Jungtinės Karalystės, Baltijos ir Šiaurės šalių) bendradarbiavimo formatui.

24.3.4. Strateginė diversifikacija. Būtina strateginė diversifikacija – turime atverti sau naujas rinkas, kurios mažintų priklausomybę nuo ribotų tiekimo šaltinių autokratinėse šalyse ir atidarytų naujas galimybes Lietuvos eksportuotojams demokratinėse, pažangiausiose pasaulio rinkose. Ypač reikalingi aktyvesni santykiai su Rytų Azijos šalimis, kur Lietuva neišnaudoja bendradarbiavimo potencialo; atitinkamai būtina strategiškai plėsti diplomatinių atstovybių tinklą.

24.3.5. Ekonominė diplomatija. Efektyvi ekonominė diplomatija pirmiausia tarnauja Lietuvos žmonių gerovei kurti, tad būtina toliau stiprinti ekonominę diplomatiją. Veiksmus šioje srityje

derinsime su Lietuvos verslo interesais, orientuosimės į visas rinkas, kurios galėtų būti atvertos inovatyviam, skaitmeniniam ir didelės pridėtinės vertės Lietuvos verslui. Sieksime plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą mokslo, technologijų ir inovacijų srityje. Šias veiklas plėtosime bendradarbiaudami su Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, kitomis žinybomis ir verslo asocijuotomis struktūromis. Būtina užtikrinti Lietuvos atstovų kompetencijas deramai atstovauti Lietuvos ekonominiams interesams. Sieksime aktyviai įtraukti į užsienio investicijų paiešką, užsienio turistų pritraukimą ir eksporto iš Lietuvos didinimą lietuvių diasporos atstovus. Lietuvos diplomatinėms atstovybėms kelsime konkrečius uždavinius ekonominės diplomatijos srityje, o ekonominiams Lietuvos interesams atstovauti tose valstybėse ir regionuose, kuriose nėra Lietuvos atstovybių, skirsime URM ambasadorius ypatingiems pavedimams.

24.3.6. Naujos užsienio politikos specializacijos kryptys. Ekonominių galimybių kūrimas skaitmeninės ekonomikos ir dirbtinio intelekto srityse, kibernetinis saugumas ir atsparumas dezinformacijai turi tapti Lietuvos diplomatijos susitelkimo klausimais Jungtinėse Tautose, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje, Europos saugumo bendradarbiavimo organizacijoje, Europos Taryboje, CERN ir kituose tarptautiniuose ir dvišaliuose formatuose.

24.3.7. Dėmesys strateginiams energetikos ir susisiekimo projektams, ekonominiam saugumui. Išskirtinį dėmesį skirsime strateginiams infrastruktūriniais projektams, tokiems kaip elektros tinklų sinchronizacija, „Via Baltica“, „Rail Baltica“, Lietuvos ekonominiam ir energetiniam saugumui.

24.3.8. Krizių valdymo gebėjimų plėtra. COVID-19 pandemija ir kitų panašaus pobūdžio krizių tikimybė globaliai integruotame pasaulyje, tebesitęsiančios terorizmo grėsmės, klimato kaitos padariniai reikalauja nuolat valdyti krizes. Sukursime 7/24 veikiančią krizių valdymo struktūrą, kuri nuolat stebės situaciją regione ir pasaulyje, reaguos į įvykius, generuos pirmąją krizių komunikacijos žinią, rūpinsis pagalba Lietuvos piliečiams, efektyviai bendradarbiaus su atitinkamomis struktūromis.

24.4. PROJEKTAS: LIETUVOS „ŠVELNIOJI GALIA“ – POLITINĖS GALIOS MULTIPLIKATORIUS

Lietuva turi ambicijos veikti virš savo svorio kategorijos tarptautinėje plotmėje – tam reikia galios multiplikatorių. Daug daugiau ji gali pasiekti, kai pasitelkia savo „švelniąją galią“, kurią privalu kryptingai plėtoti ir puoselėti. Lietuvos „švelniosios galios“ komponentai – Lietuvos istorijos naratyvas, Lietuva kaip laisvės ir idėjų erdvė, laisvos demokratinės visuomenės kūrimo laboratorija,

Lietuva kaip švarios gamtos ir žaliųjų technologijų valstybė, išsivija ir globali Lietuva kaip valstybės partneris ir atrama pasaulyje. Sieksime daugiau nuveikti strateginio Lietuvos įvaizdžio ir įgyvendinimo srityse, efektyviau koordinuosime Lietuvos kultūros, mokslo ir žinių sklaidą pasaulyje.

Pagrindinės iniciatyvos:

24.4.1. **Istorinis Lietuvos naratyvas.** Lietuva turi istoriją (*story*, naratyvo prasme), kurią svarbu papasakoti: pergalės prieš tironiją, laisvės gynėjų, tremties istoriją, bet taip pat ir skaudžią Holokausto istoriją. Lietuvos istorija dažnai tampa hibridinių atakų objektu, kai pasinaudojant Vakaruose įprastu debatu priešiškos jėgos formuoja sau naudingą naratyvą, kuris neturi jokio realaus pagrindo. Esamas pasipriešinimo priešiškiems naratyvams pastangas ir akademinis tyrinėjimas sieksime stiprinti koordinuotomis strateginėmis pastangomis atvirai ir kritiškai tyrinėti istorinę tiesą, jos pagrindu formuoti ir kurti istorinį Lietuvos naratyvą. Taip pat sieksime totalitarinių režimų nusikaltimų įvertinimo.

24.4.2. **Lietuva kaip laisvės erdvė** – tai irgi glūdi mūsų istoriniame DNR. Lietuvoje laisvo gyvenimo galimybę gali atrasti ir Rusijos disidentai, kovotojai už demokratinę Baltarusiją (čia tremtyje veikia vienintelis laisvas baltarusių universitetas – EHU) ir, tikime, kiti laisvę mylintys žmonės, kaip savo teises ginantys Azijos demokratai, savo buvimu galintys pasitarnauti Lietuvai. Sieksime padėti ir priimti politiškai persekiojamus asmenis.

24.4.3. **Lietuva – Europos idėjų laboratorija.** Greiti, drąsūs ir kardinalūs pastarųjų trijų dešimtmečių pokyčiai, kai turėjome sukurti demokratinę valstybę ir teisę, rinkos ekonomiką ir atvirą šiuolaikinę visuomenę, integruotis į Europos Sąjungą ir NATO, įrodė Lietuvos transformacinį potencialą. Pastaruoju metu Lietuva sėkmingai įdiegė naujas idėjas, sukurdamą eksperimentavimo ekosistemą finansinių technologijų (*fintech*) srityje, pritraukusią investicijų, protų, inovatyvių idėjų ir tarptautinio dėmesio į Lietuvą. Ši iniciatyva turėtų būti modelis, kaip programuoti inovacijas ir išbandyti naujas idėjas daugelyje valstybės politikos sričių. Pozicionuosime save kaip Europos idėjų laboratoriją, kuri mažu šalies masteliu išbando pažangiausias viešosios politikos idėjas ir inovacijas.

24.4.4. **Švarios gamtos ir žaliųjų technologijų valstybė.** Atsigręšime į žaliąją darbotvarkę, Lietuva taps Europos žaliajam kursui įsipareigojusia valstybe, kryptingai formuojančia ekologišką politiką ir klimato diplomatiją.

24.4.5. **Išsivija ir Globali Lietuva** – Airijos ir kitų valstybių bendradarbiavimo su diaspora pavyzdžiu įkursime „Sugrįžtančios Lietuvos“ agentūrą, kuri kartu su grįžtančiais piliečiais ir verslu siektų pritraukti į šalį naujų investicijų, technologijų, patirties, kontaktų bei kūrybingumo.

24.5. PROJEKTAS: GRAŽINTI PAGARBĄ IR PRESTIŽĄ DIPLOMATINEI TARNYBAI

Palyginti su kitomis viešojo administravimo sritimis, diplomatinė tarnyba visada buvo laikoma viena prestižiškiausių valstybės tarnybos atšakų. Diplomatinė tarnyba tapo nekonkurencinga atlygio ir darbo krūvio prasme, ypač palyginti su privačiu sektoriumi, nors reikalavimai įsidarbinantiems yra vieni aukščiausių viešajame sektoriuje. Susidomėjimas konkursais į diplomatinę tarnybą yra gerokai sumažėjęs. Politiniai paskyrimai, kurių buvo apstu per pastaruosius 30 metų, sistemą iš meritokratinės pavertė labiau politine. Todėl tikėdamiesi veiksmingos tarnybos, pajėgios atsakyti į sudėtingus XXI a. iššūkius, turime padėti jai tokia tapti.

Numatome ambicingą diplomatinės tarnybos pertvarkų programą, pagrįstą šiais principais: depolitizavimo ir profesionalizmo, aukščiausių kompetencijų pritraukimo, efektyvaus ir atskaitingo veikimo, patrauklių ir konkurencingų darbo sąlygų sukūrimo.

Pagrindinės iniciatyvos:

24.5.1. Depolitizacija ir profesionalizmas. Panaikinsime galimybę ministrui suteikti diplomatinį rangą į URM ne konkurso tvarka patekusiems asmenims. Rangai bus suteikiami tik atestacinės komisijos sprendimu. Būtina depolitizuoti atestacinę komisiją. Diplomatus vertinimai pagal parengtus konkrečius KPI turi būti aiškūs, konkretūs, principingi ir skaidrūs, kaip ir atranka į diplomatinį atstovų (ambasadorių) pozicijas, kuri turi būti organizuojama konkurso keliu, o ne politinio ar asmeninio lojalumo pagrindu.

24.5.2. Patrauklios ir konkurencingos darbo sąlygos. Sukursime konkurencingą ir motyvuojančią diplomatų kopimo karjeros laiptais ir atlyginimo už darbą tvarką, pagrįstą konkrečiais pasiekimais įgyvendinant svarbiausius Lietuvos užsienio politikos prioritetus.

24.5.3. Kompetencija ir atvirumas. Puoselėsime atsivėrimą ir glaudesnę bendradarbiavimą su universitetais, akademinė ir analitinė bendruomene, pasitelkdami ją išskylantiems iššūkiams apmąstyti ir ilgalaikiams, strateginiams užsienio politikos sprendimams formuluoti. Sudarysime sąlygas patyrusiems diplomatams dalytis savo žiniomis ir ekspertize su jaunąja diplomatų karta ir pritaikyti jas kitose valstybės institucijose, kurių veikimui svarbus užsienio politikos dėmuo.

24.5.4. Lanksti ir dinamiška institucinė struktūra. Daugiau funkcijų perduosime mobiliosioms grupėms / projektų komandoms (*task force*), kurias sudarysime pagal poreikį nustatytam laikotarpiui ir kurioms vadovaus ambasadoriai ypatingiems pavedimams. Maksimaliai skaitmenizuosime konsulines paslaugas, pagerindami paslaugų ir pagalbos suteikimą Lietuvos piliečiams užsienyje.